

UiT Norges arktiske universitet

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Papirboken i en digitalisert verden

Marte Aune

Masteroppgave i sosiologi, SOS-3900, juni 2020

Forord

Jeg fikk ideen om å skrive om litteratur etter en samtale med en medstudent. Det tok lang tid før jeg fant ut hva jeg ville skrive om, men da han stilte spørsmålet om hva jeg vil gjøre videre, hva jeg er lidenskapelig opptatt av, ble svaret enkelt. Litteratur har vært viktig for meg helt siden jeg lærte å lese, så å kombinere det med sosiologien, alt jeg har lært i løpet av de siste årene, er et valg jeg aldri har angret på. Papirboken har vært mitt favorittformat i alle år, så å lære mer om andre alternativ jeg knapt har hatt kjennskap til har vært en gledelig, stressende og interessant opplevelse. En karakter fra en tv-serie jeg har sett på beskrev i en episode sin versjon av paradiset; En liten robåt ute på en rolig innsjø, med en vinflaske og en bok med fransk poesi. Temaet mitt for masteroppgaven ble fastsatt gjennom spørsmålet jeg stilte meg selv i forbindelse med denne karakteren. Blir bildet på paradiset like romantisk om boken byttes ut med en Kindle?

Jeg må først få takke veilederen min, Sissel Eriksen, for all støtte, alle samtaler og roen hun gav meg i denne prosessen. Hun har lært meg masse gjennom skrivingen, og styrket motivasjonen min for det sosiologiske faget. Tusen takk.

Medstudentene mine Siri, Mohamood og Mats var de første jeg møtte da jeg flyttet til Tromsø for å starte masterstudiet. De viste meg rundt på universitetet og jeg setter stor pris på de entusiastiske diskusjonene om sosiologi. Takk for godt samarbeid.

Til slutt må jeg takke foreldrene mine og lillesøster. Pappa for daglige telefonsamtaler der han har hørt meg ut og støttet meg i alle mine humør, samt for å bekrefte at jeg kan å skrive tross mine øyeblikk i tvil. Mamma for besøkene og den uvurderlige hjelpen og støtten gjennom alle mine år som universitetsstudent. Karen for all latteren, motivasjonstalene og for alt vi skal gjøre når vi begge får ferie.

Innhold

1	Introduksjon	5
1.1	Digitalisering av musikkbransjen	6
1.2	Begrunnelse for forskningen	8
1.3	Det første lesebrettet	11
1.4	Den første e-boken i massekulturen; Et portrett av Stephen King	12
2	Litteraturgjennomgang	17
2.1	Litteratursosiologi.....	17
2.2	I forhold til papirboken.....	18
2.3	Bokbransjen	19
2.4	Aktører utenfor	21
2.5	Språk	22
2.6	Bibliotek	22
2.7	Skolen	23
2.8	E-boken som format	24
3	Metode.....	27
3.1	Dokumenter	27
3.2	Søk etter empirisk materiale	28
3.3	Sjangre	29
3.4	Hvordan dokumentene brukes	30
3.5	Kvalitetskontroll	32
4	Teori	35
4.1	Resepsjonsperspektivet.....	35
4.2	Handlingstyper.....	37
4.3	Massekultur – Frankfurtskolen	37
4.4	Sosiale felt	41
4.5	Makt.....	41

4.6 Kulturell kapital	42
4.7 Kommunikasjon og transaksjonisme	43
4.8 Litteratur og digitalisering	43
4.9 Studere litteratur	44
5 Empiriske funn	45
5.1 E-bøker År 2000	45
5.2 E-bøker År 2010	47
5.3 E-bøker År 2019	49
5.4 Lydbøker.....	51
5.5 Lydbøker År 2000	51
5.6 Lydbøker År 2010	54
5.7 Lydbøker År 2019	55
6 Analyse.....	59
6.1 Optimisme og motstand mot e-bøker	59
6.2 Forklarende begrep	61
6.3 Forventningsillusjon	61
6.4 Erstatningsprinsippet	62
6.5 Tilgjengelighetsparadokset	63
6.6 Bevaringstrang og nasjonal litterær kapital	65
6.7 Elitekapital.....	66
7 Diskusjon.....	67
7.1 Sosiologiske teorier – Massekultur.....	67
7.2 Lydbøker – en annen side av digitaliseringen	72
8 Konklusjon: Papirboken overlever, men e-boken er et sosialt fenomen.....	77
8.1 Fremtidig forskning	79
Empiriske kilder	81
Referanseliste.....	81

Avisartikler brukt som empirisk materiale	87
Vedlegg	99

1 Introduksjon

Denne masteroppgaven skal handle om digitaliseringen av litteratur, og papirbokens etablerte rolle i samfunnet. Jeg velger dette temaet fordi litteraturen har en viktig samfunnsrolle som både påvirker og kan bli påvirket av hendelser over tid. Litteratur er også direkte involvert i hvordan hendelser dokumenteres og bevares i et samfunnsperspektiv. I moderne tid er litteratur overført til formater som preges av ubegrenset tilgang til informasjon, historier og nyhetssaker. Den raske utviklingen og oppdateringen av teknologi har påvirket samfunnet i den grad at gamle medier blir gjort overflødige. Til tross for alle mulighetene som har oppstått i den teknologiske samtiden er papirboken fortsatt et vanlig fenomen. I 2018 bruker en fjerdedel av den norske befolkningen fritiden på å lese papirbøker, i gjennomsnitt 14 minutter daglig (Schiro og Haraldsrud 2019). Om e-boken medregnes bruker leserne 16 minutter. Det tilsier at det fortsatt er etterspørsel av papirboken blant lesere.

Jeg vil finne ut hvilke egenskaper papirboken har som gjør at den fortsatt er relevant i dagens teknologiske samfunn, og hvorvidt disse egenskapene kan imiteres av elektroniske alternativer. Digitalisert litteratur kommer med et bredt utvalg av formater basert på formål. Det kommer også an på hva som kan defineres som litteratur. Nettaviser, blogger og de fleste hjemmesider har noen form for skrevne ord på sine innlegg, men de har funksjoner som ikke helt kan sammenlignes med den lineære formen for lesing som papirboken tilbyr. Dermed er ikke disse formatene tilstrekkelige for å forklare hvorfor papirboken ikke er erstattet av digitale alternativer. Det som best kan sammenlignes som en digital erstatning av papirbøkene er e-bokformatet. Elektroniske bøker, forkortet til e-bøker, er tekst på skjerm hvis innhold kan vise til nøyaktig det samme som de papirbaserte bøkene, så i den forstand skal det ved første inntrykk ikke være noen forskjell på det funksjonelle plan. Mitt formål med denne oppgaven er å analysere e-boken fra et samfunnsperspektiv. Jeg vil definere e-bokens rolle og finne svar på hva dette sosiale fenomenet innebærer. Papirbøkene er fortsatt et populært format som kan observeres i de fleste institusjonene i samfunnet, både i private bokhyller og på offentlige steder som bibliotek og bokhandler. Jeg vil stille spørsmål ved digitaliseringens innflytelse, eller mangel på innflytelse på papirbasert materiale. Hvorfor har ikke teknologien hatt den samme effekten på papirboken som den har hatt på andre sosiale fenomener som for eksempel musikk?

Begrunnelsen for prosjektet ligger i litteraturens funksjon for samfunnet og samfunnsborgerne. Det er gjort flere undersøkelser rundt digitalisert litteratur etter at teknologien ble en mer omfattende del av samfunnsborgernes daglige liv, noe som jeg vil

identifisere som en bakgrunn for dette temaet. Det finnes en del sosiologiske teorier og begreper om litteratur, men på den digitale siden har jeg heller observert flere empiriske undersøkelser som viser til lesernes preferanser og grunnlag for valg av type bok/tekst. Jeg ønsker å bruke både teori og empiri, og vil fokusere på litteraturens egenskaper. Papirboken har overlevd det digitale skiftet, og hvilke egenskaper har sørget for dette? Hvilke egenskaper skiller papirboken fra e-boken? En kan argumentere at de har samme funksjon. Som handling vil det å lese kreve det samme fra begge litteraturformater. Til tross for samme funksjon og samme formål har befolkningen preferanser og meninger om formatene som affekterer hva de velger å bruke. Jeg vil skille mellom skjermlesing og tradisjonell lesing i denne oppgaven, og utdype hva forskjellene er. For å finne informasjon vil jeg søke og identifisere et empirisk medieutvalg ved bruk av ATekst Retriever, så gjøre en dokumentanalyse med sosiologiske teorier som et utgangspunkt. Det empiriske medieutvalget vil også inkludere lydbøker, som kan sammenlignes med e-bøker siden begge format er former for digitalisert litteratur.

Før litteraturgjennomgangen vil jeg presentere tre forskjellige fenomener som tar for seg e-bøkene fra forskjellige perspektiv, inkludert en dypere begrunnelse for viktigheten av denne typen forskning. Det første fenomenet er en sammenligning med musikkbransjen som i motsetning til bokbransjen har satset sterkere på en digitalisert omdreining. Det er også ut ifra sammenligningen med musikkbransjen at jeg presenterer problemstilling og forskningsspørsmål, etterfulgt av begrunnelsen for oppgaven. Deretter vil vise diskusjonen rundt første lesebrettformatet ble populært rundt århundreskiftet. Til slutt vil jeg skrive et kort portrett av Stephen King som en av de første forfatterne som opplevde suksess med en e-bok i et massekulturelt perspektiv.

1.1 Digitalisering av musikkbransjen

Kulturarenaen i samfunnet endrer seg stadig i takt med den teknologiske utviklingen. Et godt eksempel på en kunstgren i endring er musikkbransjen som har gjennomgått store forandringer de siste femti årene. I produksjon og innspilling startet digitaliseringen på slutten av 70-tallet, i salgs- og distribusjonsledd gjennom CD-formatet i 1982, i 2003 gjennom nedlastningstjenester og endelig strømmetjenester i 2008 (Eidsvold-Tøien et al. 2019:5). Gradvis har gamle formater blitt overflødige, erstattet med digitaliserte alternativ som har flyttet kulturelementer over til mer tilgjengelige apparater. Fra CD-er og radio har musikk fått suksess gjennom moderne strømmetjenester som samler all musikken på et sted. Lyttere trenger ikke lenger å kjøpe nye CD-er hver gang de ønsker å høre noe nytt, og det er blitt enklere å få tilgang til varierte musikkformer. Den digitaliserte musikkbransjen er preget av

internasjonalisering, markedsføring på sosiale medier, mykere portvoktere og globale selskap (Molde 2019). Det kan være et naturlig resultat av den teknologiske utviklingen som har effektivisert tilgang til et mer varierende utvalg. Musikkinteresserte kan høre på hva de vil, hvor de vil og når de vil på lett holdbare apparater. Produksjon, promotering og distribuering er effektivisert, og til tross for økonomiske utfordringer på et globalt marked så er den nye tilgjengeligheten en betydelig fordel for lytterne. Variasjonen vokser ut av et mye større marked. Musikken er ikke lenger knyttet til et fysisk produkt, men går gjennom en utvikling mellom tradisjonelle medier og nettbaserte tjenester (Eidsvold-Tøien et al. 2019:7).

Litteraturbransjen har ikke fulgt utviklingen på samme måte. Mens musikkbransjen har endret forretningsmodell som resultat av digitaliseringen, i tillegg til å høste store inntekter fra strømming, er ikke litteratur påvirket i like stor grad, med unntak av digitale salgskanaler som har effektivisert tilgang (Halmrast et al. 2017). Det vil si at det foregår digitalisering i produksjon og promotering, men produktet er i stor grad papirbasert. Der den teknologiske utviklingen har virket naturlig og skjedd raskt i musikkbransjen, så er den tradisjonelle papirboken fortsatt til salgs i butikker. Til tross for elektroniske alternativer virker det ikke som papirboken er på vei til å forsvinne til fordel for e-boken. Fascinasjonen for dette fenomenet kommer av at overgangen fra CD-er til strømmetjenester har mange av de samme fordelene som en overgang fra papirbøker til e-bøker. Det er mer tilgjengelig, leserne behøver ikke å frakte tunge bøker og det er billigere både i produksjon og i selve salget. Hvorfor er ikke e-boken det mest etablerte formatet for lesere? Hvorfor er papirboken fremdeles en preferanse for mange lesere?

Med utgangspunkt i disse observasjonene er problemstillingen knyttet til e-bokens plass i samfunnet, og jeg vil gjøre et forsøk på å definere e-boken som et sosialt fenomen. Forskningsspørsmålene vil være hjelpelig for å forklare både e-bokens plass, og papirbokens kontinuerlige suksess. Lydboken vil fungere som et sammenligningsgrunnlag for e-boken, siden de begge er digitaliserte formater for litteratur. Jeg vil bruke sosiologiske teorier for å se fenomenet i et samfunnsperspektiv. Spesielt vil jeg ha fokus på massekultur med perspektivet til Frankfurtskolen (Storey 2006:54), siden det er et relevant fenomen som kan forklare bredden i kulturelle elementer og hvorfor enkelte kulturfenomener er mer utbredt enn andre. Jeg vil også ta i bruk resepsjonsperspektivet med Stuart Halls koder (Hall 1973) for å forklare lesernes perspektiver, sosiale felt for å observere balansen mellom det økonomiske og det symbolske i kulturen (Larsen 2013), portvoktere med hensyn til forleggere og andre aktører (Larsen 2013), og klasseperspektivet som viser hvordan kunst kan være

relatert til klasseforskjeller og kulturell kapital (Engelstad og Hansen 2010). Det vil være flere teorier med relevans til kulturspørsmål presentert i teorikapittelet (se side 35), men de fem overnevnte teoriene er valgt som et grunnlag for analysen. Jeg har følgende problemstilling og forskningsspørsmål:

Problemstilling:

- Hvordan kan e-bøker forklares som et sosiologisk fenomen?

Forskningsspørsmål:

- Hvordan kan sosiologiske teorier om massekultur, gjennom resepsjonsperspektivet, sosiale felt, portvoktere og klasseperspektiv, forklare e-bøkernes posisjon opp mot papirbøker?

- Kan forskjellen mellom e-bøker og lydbøker forklares ved bruk av de utvalgte sosiologiske teoriene?

Videre vil jeg forklare hvorfor dette temaet er viktig for samfunnet. Det vil følge en presentasjon av det første populære lesebrettet som er et relevant objekt. Det var begynnelsen på e-boken som et sosialt fenomen. Til slutt vil jeg presentere et kort portrett av Stephen King som publiserte sine egne e-bøker fra sin hjemmeside uavhengig av forlag. Han er relevant som et eksempel på massesalg av e-bøker. Jeg er interessert i Stephen King på bakgrunn av statusen hans som en etablert forfatter og de mange utgivelsene han har gjort. I dette tilfellet er det utgivelsene han gjorde utenfor forlagenes kontroll som er hans begynnelse som en e-bokforfatter.

1.2 Begrunnelse for forskningen

Begrunnelsen for prosjektet ligger i litteraturen og dens funksjon i samfunnet. Nedenfor vil jeg ta for meg viktigheten av kunnskap og forståelse, begrepsbruk og digitalisering i det store bildet. Det er viktig med fornyet kunnskap om dette temaet, siden digitaliseringen påvirker mange områder i samfunnet, til tross for at den digitale tidsalderen fortsatt er relativt ny. Tidligere antagelser om digitalisert litteratur vil være relevant for oppgavens fokus som er å videreutvikle forskning på feltet. Store deler av samfunnsinstitusjonene er avhengige av det skrevne ord, og det må følges opp når formatet for disse ordene har endret seg.

Forståelse av fenomenet

Digitaliseringen er i kontinuerlig vekst. I en tid der teknologien utvikler seg raskt er det viktig å forstå litteraturens gamle og nye roller i samfunnet. Litteratur har eksistert i forskjellige former i lang tid, fra opphav av skriftlig kommunikasjon til skiftet som skjedde da

teknologien muliggjorde digitaliserte hjelpemidler. Digitalisering er et begrep som kan brukes for å beskrive den teknologiske fremveksten i forskjellige samfunnsinstitusjoner og i sosiale relasjoner. Eksempler kan inkludere kunnskapsformidling og informasjonsutveksling som gjennom faglitteratur og nettaviser, eller tekstformidling gjennom underholdning som skjønnlitteratur. Disse eksemplene kan også komme i papirform, så målet vil være å øke kunnskap rundt de egenskapene som skiller de to formatene.

Pettersen (2018:3) forklarer hvordan digitaliseringsbegrepet ofte overlappes med lignende begrep som digitisering og digital transformasjon. Digitisering kan beskrive hvordan den fysiske boken er blitt digitisert til en e-bok, og den digitale transformasjonen har drastisk endret måten man ser på enkelte former for litteratur. Dette er eksempler på hvordan digitalisering kan defineres på flere måter. Lundby (2010:350) viser til begrep relatert til digitalisering og litteratur som kan forklare problemstillinger rettet mot skjermlesing og kommunikasjon. 'Kommunikativ flerbruksarena' er brukt om nettaviser, og nye 'digitale dilemmaer' kommer som resultat av nye medieformer. 'Digitale medier' er betegnelsen på alt av nye medier, og problemstillinger som digital forvaring og formidling av kulturarv kommer opp som nye innfallsvinkler i moderne tid (Lundby:351). Å definere begrep er ikke mitt fokus, men det er verdt å nevne at digitaliseringen er vanskelig å beskrive som en enkelt 'ting'. Pettersen (2018:3) viser litteraturen som et samspill mellom teknologi og befolkningen. Det har ført til diskusjoner rundt mange forskjellige aspekter ved samfunnet, eksempelvis maktforskjeller i hvem som påvirker de digitale plattformene og innvirkningen digitaliseringen har hatt på våre sosiale liv. Litteraturen spiller en betydelig rolle i samfunnet, og dermed er det viktig å forske på digitalisering. Man kan identifisere de egenskapene som skiller det nye fra det gamle. Med tanke på at sosiale fenomener og institusjoner påvirkes av flere forskjellige former for digitalisering, er det viktig å øke forståelsen for hvordan digitaliseringen spesifikt affekterer relevante deler av samfunnet.

Ny forskning

Jeg vil ta for meg noen av institusjonene som representerer produksjon og distribusjon av litteratur. Forlag er et eksempel på en institusjon som håndterer bøker. Et annet eksempel er bibliotekene. 'Hvem er de og hva gjør de' er en bok som viser til en undersøkelse av storbibliotek i Norge (Sentio Research 2017). I tillegg til at den tar for seg bibliotekets funksjoner og oversikt angående lesere og brukere, er det inkludert problemstillinger som omhandler de viktigste utviklingstrekkene siden 2007 (Sentio Research 2017:6). Biblioteket

er blant annet en møteplass for lesere, og det vil være nyttig å finne ut hvilke preferanser de har for bøkene de låner og leser.

Det har vært en pågående debatt om papirbokens rolle opp imot e-bokens lansering. Debatten handler om litteraturens fremtid. I 2010 ble det åpnet et bokløst bibliotek på University of Texas (Durant 2015), og i denne anledningen ble det argumentert for at alle bibliotek vil bli helt digitale. Durant forklarer spådommene med at e-bokens popularitet vil gjøre papirboken overflødig og utdatert. Dette er et eksempel på bleke fremtidsutsikter for papirformatet som så langt ikke har vist seg å stemme. Selv om det kan diskuteres hvorvidt digitaliseringen har nådd det punktet hvor papirlesing skulle latt seg erstattes av en mer effektiv type lesing, holder papirboken på sin popularitet. Det er derfor nødvendig å lage ny forskning på temaet som kanskje kan gi et bedre bilde av papirbokens status i forhold til e-boken.

Jeg er interessert i hva litteraturen har å gi samfunnet, og hvilken rolle den spiller. Teknologi og digitalisering har endret måten samfunnet bruker og ser på forskjellige hjelpemidler og daglige oppgaver, og mitt ønske er å identifisere hvordan digitaliserte bøker skiller seg fra den tradisjonelle papirboken. En av de aktuelle institusjonene for litteraturens del er bibliotekene. I takt med tiden kan bibliotekene tilpasse seg bruk av digitaliserte hjelpemidler, e-bøker og lydbøker. Problemstillingene mine kan være nyttige for bibliotekene, og også bokbransjen. Hva har de å tilby samfunnet? Blir nytteverdiene annerledes i digitaliserte former?

Viktighet for samfunnet

Det revolusjonerende skiftet i moderne tid fant sted da teknologien nådde allmenn tilgjengelighet. Det var først rundt midten av 1980-årene at de første personlige datamaskinene kom på markedet, og World Wide Web ble introdusert i 1993 (Lundby 2010:350). Mediene har endret seg betraktelig, inkludert måten befolkningen anvender digitaliserte hjelpemidler etter at internett ble lansert til allment bruk. Digitaliseringen organiserer produksjon, distribusjon og bruk, og man kan effektivt omforme, kopiere og flytte digitale objekter (Lundby 2010:351).

Et viktig tema er bruken av litteratur i samfunnsinstitusjonene, og hvordan dette har endret seg over tid. Både grunnskole og høyere utdanning blir stadig mer preget av digitaliserte løsninger, til tross for at studentaldersgruppen (20-29 år) er mest interesserte i å lese faglitteratur på papir (Gran 2019). Det vil være nyttig å begrunne hvorfor litteratur i papirform er en preferanse i enkelte lesesituasjoner, og det kan vise til et problem mellom effektivisering og prefererte vaner. Når lesing er en såpass stor del av dagliglivet til både studenter og resten

av samfunnet, vil det være viktig å identifisere hvordan påtvungne tiltak kan skade motivasjonen og lesegleden til dem som trenger det. Min problemstilling kan legge et grunnlag for å diskutere slike spørsmål i fremtidig forskning.

Et litt annet eksempel på hvordan litteraturen i digitalisert form bidrar til nye muligheter er innen kommunikasjon. Wikileaks har utnyttet muligheten til å allmenngjøre grunnlag for informasjon som dermed blir en del av den åpne, demokratiske meningsdannelsen (Claussen 2013:336). Digitaliseringen har åpnet for en annen type makt i samfunnet, gjennom alternative nyhetssider. Dette har fordeler og ulemper, hvor aktuelle tema inkluderer falske nyheter og det som kan virke som en endeløs kilde til informasjon og kunnskap. Det jeg skal fokusere på er hvordan digitalisert litteratur gir mulighet for kommunikasjon i forhold til måten det fungerte på før digitaliseringen. Nettaviser er et eksempel på hvordan informasjonsformidling nå kan minne mer om en dialog, eller på andre måter inneha flere egenskaper enn det gjorde før digitaliseringen. Har e-boken flere egenskaper? Er disse egenskapene grunnlag for hvorfor papirboken ikke lar seg erstattes?

1.3 Det første lesebrettet

Et relevant fenomen for lanseringen av e-bøker ligger i formatet presentert gjennom det første populære lesebrettet Rocket eBook. Først vil jeg vise egenskapene til lesebrettet som kan være relevante i forhold til lesernes holdninger og preferanser i lesing av litteratur. Deretter følger måten Rocket eBook ble lansert, hvordan de gjorde et suksessfullt inntog i samfunnet før forretningen fikk en brå slutt. Dette er relevant med hensyn til det som skulle være e-bokens første steg inn i kulturverdenen som en ny måte å lese på.

Rocket eBook var det mest populære formatet for e-lesning i USA i år 2000, og det ble også prøvd ut i Norge. Blant annet ble lesebrettet brukt i et bibliotekprosjekt i Hordaland (Gripsrud 2000). Prosjektet inneholder en beskrivelse av brettets egenskaper som ligger i en flat, håndholdt computer beregnet for lesing, i skjermens bakgrunnslys og i valgfrie bokstavtyper og skriftstørrelser. Den kan inneholde e-bøker som tilsvarer 600 kilo papirbøker. Følgende informasjon viser til hvordan Rocket eBook ble lansert, og hvor suksessfull enheten viste seg å være i et nytt marked. Business Insider (Baer 2014) forteller om hvordan forretningspartnerne Eberhand og Tarpending startet selskapet NuvoMedia i 1997 og lanserte Rocket eBook i 1998. De fikk utgitt 20,000 enheter i 1999, før de solgte selskapet i år 2000 til Gemstar siden de forutså produktet ikke ville vare.

På Goodereader skriver Kozlowski (2018) at Eberhand og Tarpensing hadde en avtale med Barnes & Noble om utgivelsen av produktet, før de endte med å selge forretningen. Etter at NuvoMedia ble solgt lanserte selskapet én etterfølger av den opprinnelige versjonen, før trege salgstall gjorde at tjenesten ble stoppet i 2003. Barnes & Noble trakk seg vekk fra e-boktjenester i et tiår som følge av dette, før de returnerte. Den eneste e-boken som fortsatt er i bruk i dag av dem som ble lansert før og rundt år 2000 er Cybook laget av Bookeen som ble lansert i 2001. Strom (1999) fra tidsskriftet Computerworld var en av dem som testet flere av modellene som fantes for lesing av e-bøker. Han forutså gode salgstall i år 2000, men var selv ikke helt fornøyd med noen av enhetene. Rocket eBook hadde to tilpasningsvennlige skriftstørrelser og var fleksibel i landskap og portrett. Strom fant det vanskelig å se grafikker og illustrasjoner, og mente små enheter var vanskelige å lese på, mens de større var plasskrevende.

Rocket eBook var ingen stor suksess, hvis det bedømmes ut ifra hvor kort levetid produktet hadde på markedet. Den hadde konkurranse fra lignende enheter på den tiden, men bare en av dem er fortsatt i bruk snart tjue år etter lansering. Lave salgstall er den offisielle grunnen til at Rocket ikke klarte seg på markedet, men det ligger flere årsaker bak den korte levetiden. Hadde e-bøker hatt de samme egenskapene som papirbøkene, er det ingenting som tilsier at markedet ikke hadde gjort det samme med musikkindustrien (se side 6). Lave salgstall kan vise til en mangel på entusiasme fra forbrukernes side. Vaner, funksjoner og økonomi kan være relevante faktorer i e-bokens mangel på suksess, og dette er aspekter jeg vil utforske videre i oppgaven. På den andre siden fantes det e-bøker som hadde suksess i sin tid, uavhengig av lesebrett. Et eksempel kommer tilknyttet navnet til en stor forfatter som jeg vil se nærmere på i neste del av oppgaven.

1.4 Den første e-boken i massekulturen; Et portrett av Stephen King

Stephen King er et eksempel på en forfatter som eksperimenterte med e-bokformatet på et tidlig tidspunkt i digitaliseringens tidsalder. Gjennom egen nettside har han publisert verker på eget initiativ med en lav pris. Flere av intervjuene med Stephen King viser til et skille mellom det økonomiske og det kunstneriske, der King bryr seg mer om friheten til å kunne publisere og nå ut til så mange som mulig på egen hånd. Et omdiskutert tema i artiklene er den etablerte litterære eliten, altså dem med mest makt i bokbransjen. Forfatterens navn bærer makt, med forleggere som portvoktere, altså dem som bestemmer hva som blir gitt ut og hva som blir promotert. Disse gir et godt utgangspunkt for videre diskusjon om kulturell makt i bokbransjen, og hvorvidt dette blir påvirket når litteraturen digitaliseres. King er et

merkenavn i den litterære verden, med kredibilitet som muliggjør eksperimentering med et nytt format, uavhengig av forlagenes holdning.

Stephen King forteller om sine e-bokutgivelser i et dybdeintervju med The New York Times (Dubner 2000). Informasjonen som følger i de neste avsnittene er gjengivelser fra dette intervjuet. 'The Plant' er en e-bok som King har gitt ut gjennom sin egen nettside. På nettsiden skriver han: 'My friends, we have a chance to become Big Publishing's worst nightmare'. Uttalelsen om å være forlagenes store mareritt kan handle om å skyve bort det økonomiske perspektivet, til fordel for mer kontroll over egne verk. Uttalelser fra forlaget Scribner viser at de ikke frykter selvutgivelser. I intervjuet er det også sitater fra forleggere som inkluderer: 'I don't feel particularly threatened' og 'That's a fellow sitting up in Maine having fun, but it's not a way to run a business'. Forleggerne er ikke bekymret for de nye mulighetene selvpublisering kan gi forfatterne, og mener det ikke er måten å drive en forretning. I artikkelen hevder King at han ikke bryr seg om penger, så dermed er det ikke nødvendigvis å drive en forretning som er formålet med e-bokutgivelsene. Han forteller at det er oppmerksomhet han ønsker, og at motivasjonen ikke drives av økonomisk profitt. Den lave prisen på 'The Plant' støtter opp om uttalelsen, der antall nedlastninger er viktigere. De Lint (2000) skriver for Fantasy & Fiction om Kings grensebrytende fryktløshet i å nå så mange lesere som mulig, sannsynligvis i kontrast med å la forlaget gjøre alt arbeid med publisering og promotering.

King snakker også om litteraturen i New York Times, og hva som definerer 'the literary establishment', eller den litterære etableringen. Det understrekes at han vil skrive 'from the gut' og *samtidig* være en anerkjent forfatter (Dubner 2000). Dubner hevder at den litterære eliten misforstår populærfiksjonen, og selv når King selger store mengder av bøker vil han ikke bli tatt på alvor i det anerkjente litteraturmiljøet. Det hevdes at denne oppfattelsen av bøkene hans er blitt bedre over årene, siden både filmene og skrivingen har forbedret seg. King selv sier han ikke ser på seg selv som en 'horror writer', og at det er 'frykten' han skriver om, derav at de to ikke er det samme (Dubner 2000). Det viser til en viss kapital også i sjanger, der skrekksjangeren muligens ikke har like høy status som andre sjangre. King har likevel høye lesertall som muliggjør en mer direkte kontakt med leserne gjennom selvpublisering.

Kings bok 'Riding the Bullet' blir omtalt som verdens første masse-e-bok (Dubner 2000). Den akkumulerte over 500,000 nedlastninger, men det faktiske antall lesere er usikkert fordi krypteringen fikk utallige datamaskiner til å krasje. Videre fortelles det at nedlasting av

musikk og filmer allerede er å finne overalt på internett, og at 'Big Publishing', forlagsbransjen, ble tatt for gitt å være sistemann inn til tross for at skrevne ord er mye enklere å laste opp enn å produsere som papirbok. De Lint fra Fantasy& Fiction (2000) forteller at å lese på en skjerm ikke gjorde noen forskjell; Det var ordene som betød noe, ikke måten boken var utformet. De Lint vil fortsatt ikke gi opp papirbøker siden det er noe 'uerstattelig' med å ha en bok i fanget. Det 'uerstattelige' med papirboken er relevant for å skille den fra e-boken, spesielt siden De Lint hevder det ikke er innholdet som utgjør forskjellen. Kings navn er også en viktig faktor i De Lints anmeldelse. Stephen King er et merkenavn på dette tidspunktet, så han har lesere med seg uansett hvilket format han velger å bruke for å publisere verkene sine, og mange kan velge å prøve ut formatet basert på navnet hans. For mindre kjente skribenter kan det være vanskeligere å finne lesere, både på nett og i bokhandelen.

Lehmann-Haupt (2000) fra New York Times sier at han selv har en vanemessig tilknytning til den tradisjonelle formen for bøker, og først gjorde forsøk på å utforske e-boken på grunn av King. Han har mer problemer med å holde fokuset mens han leser, og den beste forklaringen han kan gi er at skjermens lys får ordene til å flyte i forgrunnen og virker mindre begripelige. I et forsøk på en annen forklaring foreslår han at det kanskje var ordenes mening i hans tilfelle, at han ikke likte historien like godt som De Lint gjorde. Til syvende og sist er han usikker på om det var Kings verk i seg selv eller e-boken som gjorde at han ikke var så begeistret. Han hevder at han prøvde ut formatet på grunn av King, så forfatteren har makt til å velge hvilket format leserne må bruke.

Både De Lint og Lehmann-Haupt er papirboklesere. Ingen av dem kunne finne noen grunner for at e-boken var bedre å lese enn papirboken, men de gjengir et punkt som kan være viktig for å forstå hvorfor Kings bøker ble solgt; Fordi King allerede er en etablert og velkjent forfatter, med dedikerte lesere som vil få med seg alt han skriver, uavhengig av medium og format. Hans navn i seg selv er en kulturell kapital som gjør at bøkene selger, på nett eller utenfor. Ved å utgi på internett med den makten han allerede besitter vil leserne finne ham basert på navnet, og selv de som foretrekker papirbøker vil gi det en sjanse når verket ikke er å finne andre steder.

Rundt ni år etter de overnevnte artiklene er Stephen King fortsatt inne i e-bok-bransjen. Flood (2009) fra The Guardian viser til lanseringen av den andre versjonen av lesebrettet Kindle, hvor King i den anledning skrev en skrekkhistorie om en e-bok. King sier det er en ide om å konfrontere spørsmål rundt bøker og elektronikk, og kommenterer mot slutten av artikkelen til

Flood at han selv ikke tror papirbøker vil bli erstattet av e-bøker. Han sammenligner det med CD-industrien, hvor mp3 og iTunes tok over fordi de tilbød tjenester som gjorde at kundene slapp å kjøpe hele CD-er når de bare er ute etter en eller to sanger. Med bøker er det annerledes, fordi man må ha helheten for å lese en bok (Flood 2009). Jeg tolker her at skillet mellom papirbøker og e-bøker kommer i form av formatet, at en papirbok viser helheten av et verk som e-boken ikke kan imitere siden den ligger på et lesebrett uten en gjenkjennbar perm. Disse forklaringene vil tas videre i resten av oppgaven.

2 Litteraturgjennomgang

Denne delen av oppgaven tar for seg relevant informasjon og tidligere forskning som omhandler elektronisk lesing og digitalisering av bokbransjen. Det vil ligge som en bakgrunn for de empiriske funnene, innen samme tidsperiode som empirien befinner seg i.

Litteraturgjennomgangen vil inneholde kilder med utgangspunkt i tidsskrifter, forskningsprosjekter, sosiologiske analyser og journaler, tilstandsrapporter, og undersøkelser. Det er også en artikkel fra statistisk sentralbyrå og regjeringsrapporter. Rønning (et al. 2012) er en utredning av litteraturpolitiske virkemidler som er ferdigbehandlet. Det Kongelige Kulturdepartementet (2018) blir også jevnlig referert, og viser til en stortingsmelding med status godkjent 23. november 2018.

2.1 Litteratursosiologi

Litteratursosiologi er en gren av sosiologi som beskriver samfunnets forhold til bøker og litteratur, hvordan de påvirker og reflekterer hverandre og hva litteraturens rolle innebærer. Det kan defineres som «litteraturens liv i samfunnet og samfunnets liv i litteraturen» (Larsen 2015:161). Thon (2005:205) mener at litteratursosiologi i Norge oppstod som en del av forskningen på ulikhet, spesielt i forhold til feminisme. Dette utgjør en viktig detaljering for hvordan ulikhet og likestilling også er affektert gjennom skriving. Akademiske studier er en form for litteratur som viser viktigheten av skrevne ord i kontekst med forskning. Et annet perspektiv tar for seg underholdningsdelen av litteratur, innholdet i det som blir skrevet, i form av skjønnlitterære bøker og digitale blogger. Valg av format, valg av type litteratur og tilgjengelighet er alle viktige elementer i litteratursosiologi opp imot digitalisering. I et digitaliseringsperspektiv kan ulikhet påvirke preferanser. Alternativene må eksistere og være tilgjengelig for å kunne være et valg. Det avhenger av samfunnsstrukturen og hvorvidt befolkningen har likestilt tilgang til allmenne, teknologiske hjelpemidler.

Litteratursosiologiske perspektiver (Smidt et al. 2013) viser til sosiologiske teorier om bøker og litteratur opp gjennom historien. Litteratursosiologi som et emne viser at litteratur har blitt håndtert for et sosiologisk perspektiv, men frem til moderne tid har det handlet om papirbøker. Teknologien og digitaliseringen er fortsatt relativt nye fenomener i samfunnet, og de har oppstått på kort tid. Det legger til rette for nye forskningsspørsmål som bør komme på dagsordenen. Digitalisering omfatter mange forskjellige samfunnsområder, så jeg vil argumentere at ny forskning på litteraturens nye funksjoner kan gi et bedre bilde av dagens, og eventuelt fremtidens samfunnsbilde. Et aktuelt begrep som kan brukes i fornyet forskning

på litteratur inkluderer 'deep reading' (Mangen 2013:369) som kan referere til fokusert lesing over tid. Siden skjermer ikke nødvendigvis forbindes med den samme typen konsentrasjon som trengs ved fordypning i lange tekster, så vil dette begrepet være et relevant tema for en ny type forskning innen litteratursosiologi.

Teknologi og digitalisering, hvis anvendt på riktig måte, kan påvirke demokratiet i en positiv retning. Det gir nye, miljøvennlige muligheter for å produsere, distribuere, formidle og ivareta informasjon og kultur, og terskelen for ytring, deltakelse og interaksjon blir lavere (Det Kongelige Kulturdepartementet 2018:49). Kulturen blir mer tilgjengelig for forbrukerne, og øker engasjement og kritikk på tvers av sosiale klasser og andre egenskaper som kan forhindre tilgang til en mangfoldig deltakelse. Digitale løsninger vil i tillegg kunne gi bedre tilgang på informasjon og kulturarv som grunnlag for forskning, undervisning, innovasjon og produktutvikling (Det Kongelige Kulturdepartementet 2018:51). Det er også etablert et samarbeidsforum for åpne kulturdata sammensatt av Norsk kulturråd, Arkivverket, Nasjonalbiblioteket og Riksantikvaren, for åpenhet der data som hovedregel skal holdes aktivt og åpent (Det Kongelige Kulturdepartementet 2018:54). Selv om teknologien kommer med sine egne problemstillinger og utfordringer innad bokbransjen, så kan flere spørsmål analyseres ut ifra sosiale, politiske og økonomiske perspektiv. Teknologien kan være med å muliggjøre enkelte utfordringer, men som et eksempel er en skjevfordelt markedsmakt en viktig faktor i det som kan gå utover mangfold og konkurranse i litteraturverdenen (Hillesund 2006:320).

2.2 I forhold til papirboken

Ifølge Dahl og Mangen (2015:5) er det 25 % av befolkningen som leser bøker, et tall som har holdt seg stabilt siden 1990-tallet. Dermed har det holdt seg stabilt gjennom 2000-tallet opp mot 2015, gjennom alt av teknologisk digitalisering og utvikling. En naturlig sammenligning for elektronisk litteratur er den tradisjonelle papirboken. Der papirutgaven av en bok kommer i et fysisk format, vil elektroniske bøker ha forskjellige formater avhengig av aktører. Det Kongelige Kulturdepartementet (2018:49) beskriver digitale løsninger innenfor kulturfeltet som en mulighet for mangfoldige opplevelser og mer frihet for kunstnerne, på grunn av tilgjengelighet og potensialer for flerfoldige funksjoner innen teknologi. Denne utviklingen kan reflekteres tilbake til 2012, der Rønning (et al. 2012:28) beskriver 'berikete' e-bøker som en mulighet for fremtiden. 'Berikete' e-bøker gir mulighet for bilde og lyd inne i litteraturen. Dette ilegger e-boken funksjoner som papirboken ikke har, og kan være en forklaring på hvorfor papirboken ikke erstattes. Papirbokens funksjon er mindre komplisert, og det kan

derfor diskuteres om 'berikete' e-bøker i det hele tatt kan sammenlignes med den tradisjonelle leseformen på papir. 'Berikete' e-bøker minner mer om lydboken i at boken går fra å være en ren leseopplevelse til en annen type underholdning med andre funksjoner. Denne retningen tilsier at e-boken begynner å utvikle seg vekk fra implikasjonen om at den skal erstatte papirboken, i hvert fall som en gjenstand som tilbyr samme funksjon.

Durant (2015:26) diskuterer konsentrasjon, altså leserens evne til å konsentrere seg om boken uten å bli distraheret. Skjermlesing tilbyr en annen form for handling som skiller seg ut fra den tradisjonelle handlingen med lesing, og konsentrasjon er et av temaene som må tas i betraktning i befolkningens lesevaner. Durant foreslår at digitale formater gjør seg bedre for korte avsnitt heller enn lange, tyngre verk. Konsentrasjonslesing som en handling er dyp, konsentrert, lineær lesing som ikke lar seg skimme gjennom hvis leseren ønsker å få med seg innholdet. Det kan sammenlignes med 'deep reading' som forklares nærmere i dette kapittelet (se side 25). Digitale løsninger har muligens ikke klart å imitere konsentrasjonslesing så langt. At digitale bøker vil ta over for papirbøker er en forventning basert på den teknologiske veksten i nyere tid, uten at det nødvendigvis har rot i noe mer enn forventningen selv.

I 2006 foreslår Hillesund (2006:334) at forlagene er tilfredse med trykte bøker. Det kan diskuteres om prosessen med å produsere og distribuere bøker er mer effektiv med digitalisering, men at papirbøkene er mer ettertraktet som et produkt. Til tross for litteraturens innvirkning på aspekter som kommunikasjon, underholdning, ytringer og kritikk, så er selve formatet som bærer innholdet i skriften en viktig faktor. Formatet definerer selve handlingen i å lese, spesielt når skjermlesing har gjort handlingen mye mer variert. Rønning (et al. 2012) viser til at e-bøkenes suksess fortsatt uteblir seks år senere i 2012, så den nølende holdningen til å forandre eksisterende struktur kan reflektere en av grunnene til at gjennombruddet uteblir. De eksisterer som et alternativ, men det forventede skiftet fra papir til skjerm er blitt til en utvidelse av tilbudet, hvor leserne i stor grad fortsatt holder ved papirboken. Om det ligger en sannhet i papirbokens status som et fysisk produkt med verdi i seg selv, er det mer nyttig å studere e-bokens fremgang, i stedet for å se på den som en erstatning for papirboken. Begge har sine egne egenskaper som kan være nyttige for forskjellige formål og appellere til forskjellige individer (Durant 2015:26).

2.3 Bokbransjen

Bokbransjen har møtt flere utfordringer i det digitale landskapet. Med e-bøker er håndtering av rettigheter, inntektsstrømmer, innholdskontroll og forholdene mellom forfattere og

forleggere gjentakende problemer, godt utover 2000-tallet (Rønning et al. 2012:122). Det Kongelige Kulturdepartement (2018:51) viser at det fortsatt er en utfordring at forskjellige aktører bruker forskjellige formater. Dette gjør det vanskelig å samle bokbransjen rundt et enkelt format og lage en allmenn avtale om hvordan e-bøker skal håndteres innenfor forlagssystemet. Skrivning og produksjon har gradvis blitt mer basert på digitale hjelpemidler, men det ferdige produktet er fortsatt i stor grad papirbasert på midten av 2000-tallet (Hillesund 2006:331). Bøker kontrolleres, produseres, distribueres og promoterer gjennom et system i bokbransjen som er basert på papirbøker. Med ny teknologi, nye formater og nye muligheter gjennom internett har elektronisk litteratur presentert en rekke utfordringer for den eksisterende bokbransjen. Digital teknologi har preget produksjonskjeden av bokbransjen; bøker skrives og behandles som datafiler fra forfatterens harddisk, forlagenes redaksjonelle prosesser og til trykker og digital publisering i bokhandel, bibliotek og digitale arkiver (Rønning et al. 2012:118). En tekstsyklus kan ifølge Hillesund (2006:328) bestå av skrivning, produksjon, lagring, representasjon, distribusjon og lesing. Disse trinnene kan alle gjøres digitalt, men det ferdige produktet blir fremdeles trykket på papir. Det siste steget i tekstsyklusen, lesingen, er ikke erstattet av det digitale alternativet, selv om det er tilgjengelig for leserne. Selve handlingen som definerer det å lese er ikke en aktivitet som nødvendigvis trenger å effektiviseres. Det skal være enklere å få tilgang til digitale tekster, men papirboken produseres fortsatt fordi forespørslene opprettholdes. Prosessen som foregår før papirboken blir produsert blir digitalisert, men produktet blir papirbasert.

Et skifte til et digitalt system er ikke et problemfritt fenomen innen bokbransjen, selv fra effektiviseringsperspektiv. Kampen står først og fremst om rettigheter, inntektsstrømmer og innholdskontroll (Rønning et al. 2012:122). Dette kan sammenlignes med lignende kulturelle bransjer som har brent seg på internettets utallige muligheter for forbrukere å få tilgang til materiale utenfor lovlig kontroll. Musikk er et eksempel på kulturuttrykk som med digitalisering representerer nye og mer effektive måter for lytterne å ta del i kulturen (se side 6), men som også bød på nye, digitale utfordringer. Med erfaringer som er gjort fra musikkbransjen er ikke frykten for piratkopiering mindre fra forlagenes side, og restriktiv digital rettighetskontroll på e-bokutgivelser kan gi lite leservennlige løsninger for brukerne (Hillesund 2006:334). Problemene er rettighetshavere og ulovlig kopiering som spres på internett (Det Kongelige Kulturdepartementet 2018:49). Digital rettighetshåndtering er en måte å møte trusselen på, men den utgjør en ulempe for leseren fordi det forhindrer overføring av bøker fra en enhet til en annen (Rønning et al. 2012:119). En annen utfordring innad

systemet kommer i form av manglende samordning mellom stegene i tekstsyklusen (Det Kongelige Kulturdepartementet 2018:51), der forskjellige aktører bruker forskjellige digitale modeller og formater. Dette fører til at bøkene ikke blir så tilgjengelige som de kan være, og kan videre lede til konflikt mellom aktørene og kunstformidlerne.

Et spørsmål som diskuteres etter 2010 er hvorvidt forlagssystemet burde endres eller tilpasse seg e-bøker og digitaliserte formater i litteraturfeltet (Rønning et al. 2012:27), altså om e-bøker burde likestilles med papirbøker eller håndteres på en annen måte. Mye bunner i populariteten til elektronisk litteratur og om bokbransjen kan påvirke dette med tilbudene de promoterer, eller om dette dreier seg mer om befolkningens vaner og papirbokens popularitet. Det er et ønske om å inkludere elektroniske bøker i systemet for produksjon og distribusjon på et likestilt grunnlag med papirboken. Dette krever at egenskapene til begge typer formater sammenlignes, for å finne et grunnlag for en slik inkludering. Heller enn motstandere kan de to forskjellige formatene representere to forskjellige måter å lese på. Der trykte bøker er best for konsentrasjonsbasert, lineær og analyserende lesing, er digital lesing bedre tilrettelagt for en form for skumlesning som gjør det enklere å finne spesifikke detaljer i informasjonen som er fremstilt (Durant 2015:26).

2.4 Aktører utenfor

Etter 2010 vokser det frem et fokus på aktører utenfor bokbransjen som utfordrer det eksisterende bokmarkedet. Amazon er et eksempel på en innflytelsesrik aktør som blant annet lanserte Kindle, et populært lesebrett (Rønning et al. 2012:120). Aktører som Amazon er eksempler på markedsstrukturer som kan skape utfordringer og en annen type konkurranse for den tradisjonelle bokbransjen. Det er bekymringer rundt monopol på lave priser, at uavhengige bokhandler sliter i en økonomi dominert av større aktører og den kontinuerlige økonomiske og elektroniske kampen for innflytelse (Gilbert 2015:172). Slike utfordringer kan oppstå når aktører på samme marked ikke trenger å følge de samme reglene.

Gilberts (2015) studie viser til suksessfulle selv-utgivelsesprogrammer som antyder at teknologiens inntog kan ha en negativ innvirkning på den tradisjonelle forlagslinjen. En av fordelene slike aktører har er at de opererer utenfor de smale retningslinjene som gjør det vanskelig for forfattere å finne et forlag, og det er enklere for dem å kommunisere med forbrukerne, også tvers over landegrensener. Konkurransen er blitt mer intens og internasjonal, der den digitale utviklingen i stor grad visker ut grensene mellom land, og også mellom produsent og leser (Det Kongelige Kulturdepartement 2018:41). Dermed er ikke

utfordringene kun forbeholdt bokbransjen, men også aktører som har mulighet til å konkurrere økonomisk, og har bedre forutsetninger for å kommunisere direkte med leserne. E-boken kommer med effektiviseringsmuligheter for de store aktørene, men de konkurrerer også med papirbøker. Det er ikke bare digitaliserte bøker som har muliggjort slik konkurranse, selv om det er enklere for aktører utenfor bokbransjen å effektivisere metoden ved selvpublisering og mer effektive kommunikasjonsmetoder.

2.5 Språk

I en digitalisert verden er det enklere for alle forbrukere å ha kontakt med hverandre, både lokalt og internasjonalt. På midten av 2000-tallet ble det satt fokus på at konkurransen fra internasjonalt hold kan ha en negativ effekt på den norske bokbransjen og det norske språk (Hillesund 2006:322). Det engelske språket dominerer i utviklingen av ny teknologi, og det har skapt en lokal bekymring rundt mindre språkgrupper, ikke nødvendigvis på grunn av språkbarrierer, men på grunn av representasjon og variasjon. Etter 2010 har det amerikanske bokmarkedet den største markedsandelen (Rønning et al. 2012:11) og med engelsk som arbeidsspråk i store deler av den teknologiske bransjen Norge forhandler med, vil kommersielle leverandører nøle med å satse på det norske språket (Det Kongelige Kulturdepartement 2018:53). Problemet dreier seg om teknologiske nyvinninger som affekterer produksjon og distribusjon av elektroniske bøker. Det handler om at det norske språket er avgjørende når formålene er å dele informasjon, å skape universelle design i forskjellige sektorer i Norge og utdanning for fremtidige forskere. Bekymringen for det norske språket går igjen i flere felt, spesielt i akademia og det kommersielle markedet (Det Kongelige Kulturdepartementet 2018:53). Førstnevnte er spesielt i fokus siden skolesystemet i større grad er begynt å digitaliseres, og digitale skolebøker innen høyere utdanning er ofte på engelsk, på grunn av en vekst i internasjonalisering av kunnskap og kommunikasjon. E-bøker spiller en rolle i denne utviklingen, både i bokbransjen og fra et markedsperspektiv. Digitalisering innen skolen er ikke hovedfokuset i denne oppgaven, men det er et viktig tema som kan diskuteres med bakgrunn i de empiriske funnene (se side 45).

2.6 Bibliotek

Bibliotekene har en viktig samfunnsoppgave som kulturformidlere. Som i bokbransjen for øvrig har bibliotekene utfordringer med digitalisering og digitalisert litteratur. Fra rundt 2010 blir det satt fokus på manglende infrastruktur på e-bøker, noe som kan bunne i flere forskjellige årsaker. Gundersen (2012:3) redegjør for status hos biblioteket og e-bøker i Norge, og gir en oversikt over aktuelle utfordringer og problemstillinger. Hovedinntrykkene

er mangel på innhold, mangel på avtaler og mangel på infrastruktur rundt elektronisk litteratur. Antall tilgjengelige titler er for lavt, det tar lang tid før e-boktitlene kommer på markedet og generelt er det for lite av norske e-bøker. Distribusjonskjeden er fortsatt er fundert på den trykte boken. I oppsummering kan det virke som e-bøkene ikke er en prioritet i det nåværende systemet. Det kan være at bokbransjens utfordringer affekterer bibliotekenes tilstand, men det kan også ligge i papirbokens kontinuerlige popularitet som gjør at nødvendige endringer i systemet ikke er en kampsak. Durant (2015:26) beskriver et bokløst bibliotek i forbindelse med Texas universitet, noe som støtter opp om at det akademiske feltet har et bedre grunnlag for digitalisering. Digitaliserte bibliotek tar mindre plass, prosessene med utlån kan effektiviseres og bøkene blir mer tilgjengelige. Vanlige papirbibliotek kan bli et overflødig tilbud som sløser bort unødvendig mye plass om ingen anvender tilbudet. Durant diskuterer den uttalte optimismen rundt det bokløse biblioteket, og mener digitalisering av bøker kan sentrere rundt en selvoppfyllende profeti om at e-bøker vil ta over for papirbøker. Bibliotekene opprettholder tilbudet så lenge disse forbrukertallene holder seg stabile, så deres perspektiv har også en betydelig effekt på bibliotekenes fremtid.

2.7 Skolen

En av de største arenaene for digitalisert lesing er i skolen og academia. Allerede på tidlig 2000-tall ble elektroniske hjelpemidler i skolen beskrevet som et fenomen med et annet format, med egne styrker og svakheter (Dillon 2001). I tillegg til å fungere som en effektiv løsning for å spre og lese vitenskapelige tekster kan digitaliseringen også fungere som en ny måte å oppbevare og ivareta tekster. Undervisningssektoren baserer mye ny pedagogikk på digitale læremidler, forskning og tidsskrifter er begynt å bli digitale, og universitetsbibliotekene har i økende grad begynt å bygge egne digitale arkiver (Hillesund 2006:335). Perspektivet om hvorvidt e-boken skulle erstatte papirboken eller være sitt eget produkt ble dermed tidlig et diskusjonsmoment i skolesammenheng. Utfordringer oppstod i årene som fulgte, for eksempel rundt temaet med opphavsrett opp imot fri tilgang til akademiske kilder (Hillesund 2005:157). Vitenskapelige dokumentasjonssystem med fri tilgang for studenter og elever forenkler og effektiviserer prosessen med informasjonsdeling, men problemet oppstår fra en økonomisk markedsposisjon. De digitale arkivene med fri nettilgang og søkefunksjoner ble et faktum ganske tidlig, med sine utfordringer innen format og struktur (Hamid et al. 2009). Spørsmålet er om internett skal ha åpne standarder med lett tilgjengelighet, eller om det skal være sterkt beskyttet på grunn av opphavsrett og økonomiske faktorer for både nettstedet og forskere (Hillesund 2005:157). Selv om det er positive

holdninger til e-bøker på universiteter på tidlig 2010-tallet, oppstår det utfordringer i ressurser, mangel på forståelse av formater og andre barrierer for bruk (UH-nett Vest 2011:16). Til tross for disse problemstillingene har digitalisert litteratur hatt stor gjennomslagskraft på undervisningsmarkedet (Rønning et al. 2012) som kan bunne i økt tilgjengelighet og effektivitet av kommunikasjonsdeling og kilder til informasjon. Likevel kan lignende diskusjoner observeres i andre sektorer utover 2010-tallet. Full nettilgang kan virke distraherende for studenter, og det diskuteres om lange tekster krever den typen konsentrasjon som kun papirboken kan tilby (Dahl og Mangen 2015:15).

2.8 E-boken som format

Fra midten av 2000-tallet var forskning på e-bøker kritisk anlagt. Hillesund (2006:330) diskuterer dårlig lesbarhet, inkompatible formater, kopibeskyttelser, høye priser og det faktum at papirboken er verdsatt. De høye prisene er ikke lenger et like betydelig problem, siden internett og fri tilgang er blitt mer utbredt, men det kan stilles spørsmål hvorvidt lesbarheten er blitt bedre over årene. Etter 2010 blir andre typer utfordringer diskutert. Nilgun (2014:23) bruker tema som øyehelse og følelsen av fysiske bøker som noen av forklaringene respondenter i forhold til preferanser i lesing. Han bruker også uttrykkene digitale hybrider, digitale immigranter og digitale innfødte, for å vise til generasjonsforskjeller. Det er henholdsvis dem som vokste opp før den digitale tidsalderen, de som vokste opp mens skiftet foregikk og de som ble født etter at skiftet var et faktum. Dette kan vise til viktige forskjeller som kan forklare vaner basert på alder. Schiøtz (2014:30) mener at forskjellen mellom e-bøker og papirbøker kan ligge mellom det enkle og tilgjengelige opp imot emosjonelle verdier og avslapning. Hun viser til at nærmere halvparten av lesere er positive til å lese e-bøker, at 41 prosent vil lese både elektronisk og på papir, mens kun 2 prosent vil utelukkende lese e-bøker. Formatene lever side om side, med sine respektive egenskaper som leserne setter pris på, og hun tror ikke papirbøker vil forsvinne med det første. Kompleksiteten med teknologi er ingen barriere for leserne. Egenskapene som skiller mellom e-bøker og papirbøker er at førstnevnte er enkle og tilgjengelige, mens sistnevnte har emosjonelle verdier knyttet til avslapning. Det kan tolkes som at skjermer og internett gjør tilgang enklere, mens papirbokens funksjoner ligger lengre vekk fra det formatet som også kan forbindes med arbeid eller andre former for distraksjoner.

Distraksjoner og konsentrasjon er også et fokus for Dahl og Mangen (2015:5), og de drøfter 'deep reading' som et uttrykk som kan forklare papirbokens fordel over e-boken, fordi konsentrasjon gjør seg bedre på papir enn på skjerm. Dahl og Mangen skiller mellom denne

formen for konsentrasjonslesing og lesing som design. Lesing som design er en annen måte å lese på, der leseretningen skiller seg fra tradisjonell papirlesning, siden det er mindre lineært. De definerer 'deep reading', eller konsentrasjonslesing som en betegnelse på konsentrert og sammenhengende lesing av skriftbasert tekst (Dahl og Mangen 2015:5). Leseren velger selv hva som er viktig i teksten, og i motsetning til dyp, konsentrert lesing vil handlingen være preget av å velge hva i teksten som er viktig. De nevner også nostalgi som en fordel for papirboken, at e-boken har fått for lite markedsføring og at det har vært for lite opplæring i denne formen for lesing, tross tilgjengelighet.

Farinosi (et al. 2016:419) satser heller på en forklaring som tilsier at e-boken muliggjør et alternativ for lesing, og at den ikke trenger å erstatte papirboken. Bruken av elektronisk lesing avhenger av laptop med mobilitet, estetikk og andre sosiale, psykologiske, helsemessige, teknologiske og miljømessige grunnlag. Det kan dermed være mangfoldige og kompliserte grunner for befolkningens valg av leseformat. Selv om det kan argumenteres at bruk av digitaliserte hjelpemidler kan spare papirbaserte ressurser er det samtidig mulig å argumentere for at teknologien i seg selv bruker mer energi og er verre for miljøet (Farinosi et al. 2016:419). Farinosi tror neppe at håndsskriving og papir blir overflødig. Det eksisterer side om side med nye teknologiske hjelpemidler som tilbyr noe nytt, men likevel ikke erstatter det som allerede eksisterer. Det går i at forbrukerne har mange valg, mange alternativer som de ikke nødvendigvis burde være foruten. En annen form for elektronisk lesing som er et bedre eksempel på suksess enn e-boken, er nettaviser. Papiravisleser gikk fra 81% i 1998 til 30% i 2018 (Olsen 2019). Her har det skjedd et skifte i befolkningens vaner, der nettaviser har overgått papiravisen i popularitet. Det reflekterer en digitalisert suksess, men ikke for e-boken.

Litteraturgjennomgangen viser til et tidsrom som jeg ønsker å ta med videre i metoddelen. Jeg startet å tenke på disse temaene i 2019, jeg har valgt å dele de empiriske funnene inn i tre deler; 2000, 2010 og 2019. Denne ideen ble styrket av tendensen gjennom litteraturgjennomgangen. På 2000-tallet var det temaer rundt forventninger, muligheter og utfordringer. Det ble diskutert om forlagene er fornøyde med strukturen rundt papirbøker, og siden produktet fremdeles er papirbasert og verdsatt er ikke e-boken noe annet enn et alternativt format med sine egne styrker og svakheter. Det begynner å komme bekymringer for internasjonal konkurranse på det digitale plan, og digitale arkiver er et tema rundt utfordringene med fri tilgang og opphavsrett. Diskusjonene blir mer mangfoldige fra 2010 og årene som følger. 'Berikete' e-bøker, preferanseforklaringer, tilgjengelighet og digitale

alternativ kommer på dagsordenen. Det amerikanske markedet dominerer og andre aktører utenfor bokbransjen begynner å representere internasjonal konkurranse, så digitalisert litteratur blir mer relevant. I tillegg er det mer gjennomslagskraft på skolemarkedet med digitale ressurser. Dette leder til strategien min med de empiriske funnene, hvis formål vil være å vise et klarere mediebilde av hvordan samfunnet er blitt påvirket av digitalisert litteratur.

3 Metode

I denne delen av oppgaven vil jeg gå gjennom oppbyggingen og strukturen på datainnsamling, diskusjon og analyse. Jeg vil starte med dokumentasjonsdelen, der jeg går nærmere inn på hva dokumenter er og viktigheten av dokumenter i et samfunnsbilde. Dokumentene jeg tar for meg kommer fra et mediearkiv som oppbevarer avisartikler, med tekster som handler om e-bøker og lydbøker. Deretter vil jeg vise hvordan jeg søker etter empirisk materiale, etterfulgt av sjangerdelen, hvor jeg viser de ulike sjangrene som presenteres gjennom media og hvordan de formidler informasjon i samfunnet. Videre vil jeg forklare hvordan dokumentene brukes, inkludert med hvordan nøkkelordene brukes, og viktigheten av innhold i et medieperspektiv. Det vil også forklares hvordan utvalgets kilder blir strukturert. Til slutt vil jeg ta for meg kvalitetskontroll av utvalget, med autentisering, kredibilitet, representativitet, og mening og fortolkning.

3.1 Dokumenter

Å dokumentere viser til en metode som kan brukes til å bevare tiden. Hensikten min er å lage et bilde av elektronisk litteratur som det er fremstilt av media fra år 2000 frem til 2019. Dokumentasjonen vil bestå av avisartikler fra et mediearkiv som danner et mediebilde av de relevante temaene. Måten dokumenter er blitt produsert og lagret siden tekstspråk ble funnet opp har forandret seg på tvers av nasjoner og kulturer på forskjellige måter over hele verden, også i tiden etter digitaliseringens inntog til den moderne verden. En verden uten dokumentasjon vil avgrense hva som kan vites og forklares om fortiden (Prior 2004:345), noe som er grunnen til at internett og digitaliserte dokumenter spiller en viktig rolle i en hverdag preget av teknologi. Media har spesielt i nyere tider vært med på å bestemme hva som skal være fokus i samfunnet til enhver tid. De setter dagsordenen både lokalt og nasjonalt, og spres raskere enn før med internett, og med nettaviser er det blitt enklere for befolkningen å ytre seg i debatter og diskusjoner. Med dagens moderne teknologi og materialisme er det to felt som tas i betraktning i valg av fremgangsmåte for å skaffe utvalg; Innhold og praksis (Hodder 1998:118). Hodder forklarer hvordan det er to områder av materiell mening som kan sammenlignes med fremgangsmåten. Det kommunikative og representasjon, og det praktiske og fremtoning. Førstnevnte tar for seg innholdet i teksten, hvordan saken fremstår og hvilke problemstillinger hver tidsepoke tar for seg, mens det andre relaterer til verktøyet som brukes for å fremstille informasjonen (Hodder 1998:118), i dette tilfellet aviser og media. Kommunikasjon og representasjon er innholdet i avisartiklene i det empiriske utvalget mitt som kan være fremstilt informativt gjennom deling av informasjon, eller det kan være

meninger om fenomener i samfunnet. Fremtoningen refererer til arkivet jeg bruker som er en blanding av skannede avissider og gjengivelser fra nettaviser.

I min analyse består dokumentene av avisartikler med forskjellige strukturer og fremgangsmåter som vil bli forklart nærmere i neste avsnitt som handler om sjanger. I denne konteksten representerer dokumentene noe mer enn selve innholdet og sjanger. Dokumenter kan fungere som aktive agenter i menneskelige relasjoner og interaksjoner (Prior 2004:358), noe som i denne analysen betyr at utvalget skal representere forskjellige tidsepoker. Avisene spiller aktive roller som informanter, reklameprodusenter og debattanter. Artiklene representerer sine samtiders dagbøker (Kjeldstadli 1997:215), og opprettholder stemningen rundt hvert tema på dagsordenen i etterkant av hendelser og nyheter. Helt siden den første elektroniske boken havnet på markedet har media informert, reklamert og lagt opp til debatt om fordeler, forventninger og potensielle ulemper med den nye formen for lesing. Avisene er offentlige og tilgjengelige for befolkningen, og er dermed en god representasjon for hvilke holdninger som stod på dagsordenen i de forskjellige tidsepokene jeg skal utforske.

3.2 Søk etter empirisk materiale

De empiriske funnene mine vil bestå av avisartikler som jeg finner på retriever ATekst. Dette er for å få et innblikk i hvordan media har omtalt digitaliseringen over tid. ATekst er et arkiv på internett som oppbevarer avisartikler, der eldre papiraviser er skannet og nettaviser er gjengitt. Jeg har brukt søkeordene 'e-bok' og 'lydbok', sortert oppslagene på nettsiden etter mest relevant og endret årstallene for søkene i tre runder til årene 2000, 2010 og 2019.

Resultatsiden har tjue artikler på hver sideinnlasting, og på grunn av sorteringen til mest relevant har det vist til et godt utgangspunkt for det mest representative utvalget. Ut ifra de tjue artiklene på hver side har jeg observert at mange av avisene siterer hverandre, ofte ordrett der det handler om samme tema. Et kort overblikk over førstesiden på alle årstallene viser at toppvalgene er mest relevante for denne problemstillingen, mens artiklene nederst på siden er mer gjentakende. Denne formen for gjentakelse kan vise til at media understreker vekten de legger på disse temaene eller hendelsene. I stedet for å ha et fast antall artikler for hvert tiår har jeg valgt å velge tekstene ut ifra relevans og det som gir logisk mening å ha med for å representere mediebildene. Artiklene som bare viser til korte og lite informerende notiser eller reklamer som ikke viser til noe nytt, blir valgt bort på bakgrunn av lite relevans. Det samme gjelder artiklene der temaene ikke gjenspeiler det jeg er ute etter. Utvalget jeg har valgt ut for e-bøker består i 10 artikler for 2000, 17 for 2010 og 11 for 2019. For lydbøker er antallet 16 for 2000, 20 for 2010 og 18 for 2019. At antallet for lydbøker er høyere enn for e-bøker

gjennom alle tiår kan være med på å forklare forskjellen mellom disse typene digitalisert litteratur, noe som vil diskuteres i etterkant av analysen.

3.3 Sjangre

Utvalget mitt består av 'artikler' som er paraplybegrepet som kan brukes om innhold i aviser. En avisartikkel kan likevel inndeles i flere forskjellige kategorier. Det avhenger av hvem som skriver, hva som skrives om og hvilken vinkling hver artikkel har på temaet. En sjanger er tekster som ligner på hverandre (Brodersen et al. 2007:62), noe som i mitt utvalg viser til at alle tekstene tilhører de journalistiske sjangrene. Hva de har til felles er at det er skrevet for og er tilgjengelige for hele befolkningen i samfunnet. Publikummet er variert, og dermed er også artiklene varierte.

De journalistiske sjangrene kan deles inn i opinion, eller meningsjournalistikk, og informasjon (Avis i Skolens mål 2013). Nasjonal Digital Læringsarena (2017) lister en del av de journalistiske sjangrene, flere av dem relevante for mitt utvalg; Nyhetsartikler, nyhetsnotiser, intervjuer, bakgrunnsartikler, feature, kommentarer og ledere. De to førstnevnte er mer informative, mens resten har en viss subjektivitet på vegne av journalisten eller forfatteren av artikkelen. Som mange andre former for litteratur og uformell dokumentasjon har journalistikk bestandig en liten del subjektivitet i tekstene, selv i objektive og informative tekster (Nasjonal Digital Læringsarena 2017).

Avisartikler kan sammenlignes med populærvitenskap, i og med at språket skal være forståelig for alle uavhengig av tilknytning og relasjon til temaet som fremstilles. Det er ikke nødvendigvis en oppskrift på hvordan media fremstiller en sak, selv om det kan være tendenser. Temaer blir begrunnet og problematisert, noen for å skape debatt, andre for å informere. I populærvitenskap er formidlingen inkluderende (Brodersen et al. 2007:64), så publikum kan lese uten å føle seg språklig utelatt. En diskusjon i denne analysen vil kunne inkludere begrepsbruken i media. Gjennom bruk av de utvalgte søkeordene vil jeg håpe å tydeliggjøre begrepsbruken fra medias side. Det betyr ikke at media bestandig har entydig begrepsbruk, men at begrepene beholder samme mening (Brodersen et al. 2007:68). E-bøker, eller elektroniske bøker, og lydbøker er etablerte uttrykk for litteratur på skjerm eller ved lytting, men jeg vil problematisere verbene som brukes om disse handlingene. 'Å lese' betyr ikke nødvendigvis det samme på skjerm, ei heller når man lytter til en bok, selv om leserne får det samme innholdet som ved en vanlig papirbok. Dermed er begrepsbruk relevant i gjennomgangen av de empiriske funnene.

3.4 Hvordan dokumentene brukes

Utvalget som viser de empiriske funnene er bygget opp ut ifra nøkkelord, dermed ut ifra innholdet eller overskriften i tekstene. Nøkkelord er små, meningsbærende enheter (Kjeldstadli 1997:223) som legger til rette for essensen og temaet i hver enkel artikkel, uavhengig av hvilket perspektiv resten av artikkelen består av. Nøkkelordene tatt i bruk for denne analysen er ‘e-bok’ og ‘lydbok’, de to mest relevante former for elektronisk lesing, om det ikke medregnes alle de nye måtene man leser på internett. Nettaviser, blogger og hjemmesider er former for litteratur, men hvis det skal sammenlignes med tradisjonelle papirbøker er det elektroniske bøker og lydbøker som kommer nærmest. Selv om innholdet i selve dokumentene i utvalget er det viktigste for å bygge tabeller og observere tidsepokens mest relevante kjennetegn, er det også aktuelt å se nærmere på hvordan dokumentene er produsert og hvordan de brukes.

Focus of research approach	Document as Resource	Document as Topic
Content	(1) Approaches that focus almost entirely on what is ‘in’ the document	(2) ‘Archaeological’ approaches that focus on how document content comes into being
Use and Function	(3) Approaches that focus on how documents are used as a resource by human actors for purposeful ends	(4) Approaches that focus on how documents function in and impact on schemes of social interaction, and social organization

Tabell 1: Retning for forskning

Kilde: Prior (2011:95)

Prior (2011:96) skiller mellom dokumenter som ressurs, gjerne i organisasjoner, statlige dokumenter og dagsorden i media, og dokumenter som emne, altså hvordan og hvorfor innholdet har sin form, hvordan det er produsert og hvem som har produsert dem. Analysen på elektroniske bøker kan til forskjellige grader relatere til alle de fire perspektivene i tabellen ovenfor. Innholdet er det viktigste for denne analysen, siden det forteller mest om holdningene og diskursen rundt digitaliseringen av litteratur for hvert tiår. Som en ressurs holdes fokuset på hva som sies direkte, og som emne er det relevant at innholdet kommer fra et mediearkiv, der informasjonen er ivaretatt og muliggjør en analyse på utviklingen av e-bøkene og lydbøkene. Måten dokumentene blir brukt på relaterer til både min egen bruk av

det empiriske utvalget, og hvordan det brukes i et medieperspektiv. For min analyse er dokumentene en tidslinje over omtrent to tiår som viser hvilke forventninger og holdninger som endrer seg og holdes vedlike over tid. Mediene selv har fulgt denne utviklingen og sannsynligvis referert til tidlig utvikling i forhold til hvor den har endt opp ved dags dato. Som emne har dokumentene informert om hvordan utviklingen ligger an til enhver tid, hvilke hindringer som har stått i veien for en revolusjon og hvorvidt det å komme over disse forhindringene har påvirket bokindustrien på noen måte. Det kan være relevant å skille på forfatterne og sjangerer inne i avisene for enkelte enheter i utvalget i sosial organisasjon og interaksjon, siden det store skillet kommer i form av meninger og informasjon. Ytringer og reklame er noe annet enn informative artikler, siden sistnevnte er ment å være mer nøytrale i sin fremstilling.

Strategien for analysen vil starte med nøkkelordene nevnt tidligere, 'e-bok' og 'lydbok'. Over en periode på ti og ni år vil det være mulig å overvåke, spore og identifisere viktige detaljer som går igjen i hvert tiår (Prior 2011:101), noe som i mitt empiriske utvalg vil være økonomi, respons, holdninger og forventninger, blant andre elementer som kan observeres underveis. Analysen vil ikke bare dreie seg om det som skjer i hver tidsepoke, men også hva som skjer imellom. Selve analysen vil ta utgangspunkt i sammenligning av epokene, men det vil være mulig å tolke hva som har skjedd mellom hvert tidspunkt ut ifra retningene de forskjellige temaene utvikler seg. Sammenligningen vil bli gjort på en lineær basis, hvor tidligere detaljer vil gå igjen for å observere hvordan aktørene endrer mening eller holdning underveis. Teksten viser til menneskelige foretak (Prior 2011:104), gjennom journalister, meningsbærere, illustratører, og politikere.

Disposisjonen for analysen inkluderer forarbeid med det ferdige utvalget. Av sitatene fra de forskjellige kildene vil jeg lage tabeller som deler dem opp i ulike tema basert på hvilken avis de kommer fra, sistnevnte mest for strukturens skyld. Kildene vil struktureres etter et system med årstall, 'E' for e-bok og 'L' for lydbok, og nummerert for et enklere oppsett til referanselisten. Når jeg har en bedre forståelse av hvilke tema hver del av de empiriske funnene viser til, vil jeg lage mindre tabeller for en bedre oversikt. Med e-bøker vil det være mulig å lage en tabell som viser negative og positive holdninger, mens lydbøker vil foregå mer tematisk siden de kun har et sammenligningsgrunnlag og er det sekundære fokuset for oppgaven. Disse metodene vil skape et grunnlag for bruk av sosiologiske teorier som kan brukes til å analysere e-boken som et sosialt fenomen og legge utgangspunkt for å forklare problemstillingen. I diskusjonsdelen vil e-bøkene settes opp imot Frankfurtskolens forståelse

av massekultur med utgangspunkt med sosiologiske teorier for å forklare hvert punkt. For å besvare forskningsspørsmålet som omhandler sammenligningen mellom lydbøker og e-bøker, så vil jeg bruke de samme forklarende begrepene som gjelder e-boken for å skille de to digitaliserte mediene fra hverandre.

3.5 Kvalitetskontroll

For å kvalitetssikre utvalget av avisartikler bruker jeg flere metoder underveis, inkludert intuisjon basert på erfaring med reportasjelesning. Aviser og nyheter er ikke lenger en daglig papiravis. Internett har muliggjort en konstant oppdatering som enkelt når ut til hele befolkningen, inn på mobiler som er tilgjengelige for de fleste ved alle tider. Dette gjør kvalitetssikringen vanskeligere, siden informasjon og opplysninger er lettere å manipulere for både journalister og andre individer som skaper sine egne nyheter i form av bloggposter og nettsider som ligner og fungerer som nyhetssider.

Scotts (1990) teknikker på kvalitetskontroll av dokumenter er et godt utgangspunkt for strategien jeg har hatt underveis i søket etter empirisk informasjon. Den første er autentisering som viser til hvorvidt dokumentene er kopier eller originale (Scott 1990:19). Aviser refererer ofte til hverandre når de rapporterer om samme sak, noe som styrker autentiseringen av informasjonen. Ved å sammenligne samme informasjon fra flere kilder er det enklere å vurdere hvor relevant sakene og temaene er og hvorvidt de er blitt rapportert på samme måte. Forfatterne av dokumentasjonen i mitt empiriske utvalg vil for det meste bestå av journalister, med noen politikere og meningsyttere. Det er avisenes ansvar å regulere hvem som får skrive og representere deres medium.

Den andre er kredibilitet. Her nevnes teknikken med 'metodisk mistro' som innebærer å ikke stole på noe som er skrevet med mindre det er en god grunn for det (Scott:1990:22).

Forfatterens ærlighet og interesse er relevant for hvordan dokumentet fremstår, noe som i avisene henger sammen med bakgrunnssjekker og mengde av informasjon. Ærlighet og interesse betyr ikke nødvendigvis at informasjonen er korrekt, men det gir et mer nyansert bilde og kontekst til innholdet.

Den tredje teknikken relaterer til representativitet (Scott:1990:24). At dokumentene har overlevd gjennom lang tid og er lett tilgjengelige er et godt tegn på at de kan representere den tidsepoken de ble laget i. Jeg bruker mediearkivet ATekst for å lage et utvalg av empiriske funn, nettopp fordi det er et arkiv med gamle avisartikler som blir tatt vare på i den digitale sfæren. Atekst Retriever er et eksempel på hvordan digitalisering kan sørge for

oppretholdelse av gamle dokumenter og tekster, uten å ta opp fysisk plass eller stå i fare for ødeleggelse. Det er lett tilgjengelig og enkelt å bruke, om de riktige nøkkelordene blir tatt i bruk og søket begrenses på en relevant måte.

Den siste teknikken dreier seg om mening og fortolkning. Bokstavelig mening viser til hva som faktisk står i dokumentet, mens en fortolkende mening gir en bedre forståelse av definisjoner, opptakspraksis, sjanger og stil på teksten (Scott:1990:28). Mange avisartikler er rent informerende, men det er som regel enkelt å notere hvor forfatteren har et mer journalistisk perspektiv, og når forfatteren gjester avisen med egne tekster, som for eksempel når politikere eller andre meningsbærere ytrer seg. Viktigheten vil dreie seg om å skille forfatterne fra hverandre. Informativ journalistikk vil tolkes mer informativt, mens andre typer skribenter vil bære mer preg av en personlig mening som en opptakt til debatt heller enn formidler av faktakunnskap.

4 Teori

Dette kapittelet vil ta for seg et utvalg sosiologiske teorier som jeg vil bruke for å analysere e-boken og papirboken. I analysen vil jeg forklare hvilke teorier som vil brukes mer aktivt, mens de resterende beskrevet i dette kapittelet viser andre alternativ som også kan være relevante for å forklare e-boken som et sosialt fenomen, selv om de ikke vil anvendes i like stor grad i denne oppgaven.

4.1 Resepsjonsperspektivet

Litteratur er en del av kulturen som et kommersielt produkt og som representativ kunst for samfunnet. Det vil si, litteratur er kunst med symbolsk kapital, hvor verdien for samfunnet og/eller enkeltmennesket eksempelvis kan ligge i hva kunsten representerer på et følelsesmessig plan. Populærkulturen kan representere verdi på både det økonomiske og det symbolske plan, siden det avhenger av hver enkelt person hva kulturen betyr.

Populærkulturen er et godt eksempel på en kjerne der både økonomiske og symbolske verdier balanserer med hverandre, fordi individene i et samfunn kan ha helt forskjellige syn på den samme kulturelle elementet. Stuart Hall mener populærkultur foregår mellom det masseproduserte og det spontane, og gjennom en kommunikasjonsmodell som omhandler encoding/decoding, definerer han tre forskjellige måter å lese tekster på (Larsen, 2013:25). De tre måtene er dominerende, forhandlende og opposisjonelle lesninger, og omhandler hvordan forfatterens språk kommuniserer med leseren, inkludert hvordan leseren velger å ta imot informasjonen.

Stuart Hall definerer den dominante lesningen, den dominante koden som at meningen med teksten blir tolket i direkte referanse til den som kodet meningen (Hall 1973:16). Videre er det en profesjonell kode hvor den som fremstiller meningen også opererer innenfor den dominante koden. Den forhandlende koden anerkjenner den dominante koden samtidig som den lager sine egne situasjonsbaserte regler, altså den både tilpasser seg og står imot budskapet til senderen basert på egen tolkning (Hall 1973:17). Den opposisjonelle koden rekonstruerer meldingen til et alternativt rammeverk, hvor leseren vil tolke ut ifra sin egen oppfatning og eventuelt mangel på tillit til avsenderen (Hall 1973:18). Denne modellen kan dermed brukes om skjønnlitteratur, på flere forskjellige måter. Alt fra karakterer til budskap til metaforer kan tolkes ut ifra disse tre måtene å lese på. Koding kan også brukes på faglitteratur, og andre typer litteratur. Det er derfor interessant å se hvordan denne modellen også gjelder for digitalisert litteratur, og i stor grad mediebildet. En form for digitalisert litteratur inkluderer nettaviser og internettkilder designet for at leserne skal tilegne seg

informasjon. Den dominerende lesningen gjør seg gjeldende ved at leseren har full tillit til kilden; Leseren anvender samme språk og har samsvarende verdier. Forhandlende lesning forutsetter kildekritikk og anerkjennelse av forskjellige verdier. Ved opposisjonell lesning vil leseren ha en mistro til kilden fra begynnelsen og aktivt være skeptisk til kilden og litteraturens intensjon. Dette kan legge et grunnlag for moderne begrep som har dukket opp, som for eksempel 'fake news'. 'Fake news', eller falske nyheter, viser til spredningen av feilinformasjon eller alternative perspektiver på samme informasjon. Det legger grunnlag for spørsmål rundt postfakta-samfunnet som en samfunnsdiagnose (Bye 2017) og flokkatferd på nett (Amundsen 2017). Det forteller ikke nødvendigvis at leserne har forandret måten de leser på, men med nettaviser, kommentarfelt og vid internettilgang i befolkningen har måten vi handler og kommuniserer med litteratur utviklet seg. Digitalisert litteratur har dermed forandret dynamikken mellom avsender og leser.

Deler av denne dynamikken kan være basert på et maktperspektiv. John Fiske mener det kun er slik populærkulturen må studeres, og han beskriver motstand i form av unnvikelse og semiotisk motstand, der det konstrueres opposisjonelle meninger (Larsen 2013:26). Eksempler på motstand mot litteratur er at deler av befolkningen boikotter eller oppfordrer til å boikotte spesifikke tekster på for eksempel verdigrunnlag, eller at litterære motargumenter blir utgitt i form av kronikker eller satire som viser til samme budskap i et opposisjonelt lys. Dette har eksistert siden litteraturen ble en del av samfunnets kommunikasjonsmetode mellom forskjellige typer avsendere og lesere. Med digitaliseringen er det blitt effektivisert. Unnvikelse, i form av boikotting eller offentlig oppfordring til å ignorere et budskap fra en mektig eller privilegert kilde, er blitt både enklere og mer komplisert. Enklere fordi internett muliggjør store grupperinger av mennesker med samme mening som lettere kan komme i direkte kontakt med hverandre, hvorav de kan oppfordre hverandre til unnvikelse. Vanskeligere fordi oppfordring til unnvikelse ofte sprer budskapet til den opprinnelige teksten, siden motstand ofte kan føre til mer oppmerksomhet og kontrovers. Semiotisk motstand er effektivisert, i at alle har en mye større stemme i det offentlige rom ved hjelp av internett. Opposisjonelle meninger er å finne rundt omtrentlig alle tema som diskuteres. En kan fremdeles se papirboken fremme forskjellige meninger, tema og budskap, på samme måte som papiraviser, men ikke i samme grad som digitalisert litteratur på internett kan spre sine budskap. Til tross for papirbokens overlevelse av e-boken, er det dermed viktig å se viktigheten av digitalisert litteratur på internett. E-bøker og lydbøker kan vise til de samme budskapene som papirboken og avisen, men hvis avsender ønsker å nå ut til så mange lesere

som mulig, må digitalisert litteratur bli sett på fra et mer mangfoldig perspektiv enn kun som en kopi av papirbokens funksjon.

4.2 Handlingstyper

En del av forskningen vil innebære å identifisere årsakene til at befolkningen velger digitaliserte hjelpemidler eller tradisjonelle papirbøker. Et av fokusene jeg har valgt å følge er at papirboken består på grunn av vaner. Ifølge Webers sosiale handlinger kan det være basert på tradisjonelle handlinger, hvor den trykte litteraturen er en vane. Webers handlingstyper inkluderer tradisjonell handling, formålsrasjonell handling, verdirasjonell handling og affektiv handling (Claussen 2013:39-41). Formålsrasjonell handling kan handle om effektivitet, verdirasjonell handling om prinsipper og affektiv handling om bevisste valg basert på følelsesmessige preferanser til lese måte. Handlingstypene kan tilføre en metode å organisere årsaker til lesevaner, spesifikt om vaner spiller en spesielt stor rolle i befolkningens lesepreferanser. Webers handlingstyper er et eksempel på hvordan lesernes interesser kan fordeles, men siden jeg forutser at lesernes begrunnelser for medium vil ligge utenfor disse fire kategoriene vil det være mer effektivt å velge en annen form for handlingstyper. Underveis i forskningen vil jeg selv kunne identifisere begrunnelser for lesernes valg, og begrunne dem for å identifisere e-boken som et sosialt fenomen.

4.3 Massekultur – Frankfurtskolen

For å definere hvor litteraturen befinner seg i kulturen er det relevant å definere hvordan kulturen er strukturert. Et eksempel inkluderer Frankfurtskolen som viser til en gruppe tyske forskere assosiert med Instituttet for sosial forskning ved universitetet i Frankfurt, først grunnlagt i 1923 (Storey 2006:49). Disse forskerne inkluderer Adorno, Benjamin, Marcuse, Horkheimer og Lowenthal, og jeg vil kort gå gjennom de prinsippene som blir beskrevet i deres forskning og analyser av massekultur. Uttrykket 'kulturindustrien' blir brukt for å beskrive produktene og prosessene innen massekultur, og Frankfurtskolen har en kritisk holdning mot det kapitalistiske grepet rundt kulturen. Massekulturens produkter er identiske og består av reproduksjon og kopier uten nytt innhold. Lowenthal viser til at kulturindustrien får befolkningen til å forbli innenfor rammeverket av den allerede eksisterende sosiale strukturen, med andre ord at kapitalismen forhindrer kritikk av den dominante klassen (Storey 2006:50). På den andre siden ligger den 'autentiske koden', 'høykulturen' og kunsten som ifølge forskerne har idealer som kapitalismen forneker. For å oppsummere er massekulturen en trussel siden den stabiliserer samfunnets sosiale ordre i stedet for å utfordre den, mens den

‘autentiske’ kulturen også står i fare for å bli kommersialisert gjennom å bli omgjort til et produkt til salgs (Storey 2006:51-52).

Culture	Mass culture
Real	False
European	American
Multi-dimensional	One-dimensional
Active consumption	Passive consumption
Individual creation	Mass production
Imagination	Distraction
Negotiation	Social cement

Tabell 2: Frankfurtskolens modell på massekultur

Kilde: Storey 2009:54

For å vise hvordan Frankfurtskolen kan brukes for å lage forskningsspørsmål relevant til min egen forskning har jeg valgt å ta utgangspunkt i tabellen de bruker for å skille kultur fra massekultur (se tabell 2). Perspektivene er kritiske til massekulturen, men det viser til elementer som kan være relevant for min forskning, uavhengig av positive eller negative holdninger. Jeg vil tolke hvert punkt ut ifra hva Frankfurtskolen har beskrevet om massekultur, og se dem i lys av type medium som leserne kan bruke når de leser.

Det første punktet som skiller massekultur fra kultur er at den er ‘falsk’ eller ‘uekte’, og kan referere til budskapet eller hensikten til produktene. Der ekte kultur består i symbolsk kapital (Larsen 2013:64), hvor markedet ikke spiller noen stor rolle i forhold til det emosjonelle eller det kunstneriske ved verket, er falsk kultur gjenstander og produkter kun skapt for økonomisk profitt. En kan argumentere at alle kulturelle gjenstander har en viss form for verdi utenfor det økonomiske, siden befolkningen i et samfunn bør ha en motivasjon for å kjøpe varen. De må få noe ekte ut av det, men hvorvidt kvaliteten på kulturelle produkter er det samme vil variere fra individ til individ. Når det kommer til digitaliseringen er spørsmålet hvorvidt elektronisk lesing har en annen verdi enn papirbøker. Får man en mer komplett litterær kapital, noe mer ekte, av den tradisjonelle, håndfaste papirboken?

At europeisk kultur er forskjellige fra amerikansk kultur kan sikte til USAs innflytelse på markedene. Siden USA er en stormakt har amerikansk kultur spredt seg til å inkludere flere europeiske land som har latt seg påvirke av verdier og vaner basert på markedet for amerikansk profitt. Europa har ikke hatt den samme innflytelsen på USA i moderne tid. Innflytelse kan diskuteres i forhold til digitalisering. Litteratur er en viktig del av kulturen i

både USA og Europa, og jeg kan forsøke å finne ut om digitaliserte bøker er mer eller mindre populære i forskjellige deler av verden. USA har fortsatt mye makt og betydning når det kommer til kulturelle marked, og i en internasjonalt verden kan stormakter ha en betydelig innflytelse utenfor sine egne grenser. Digitalisert litteratur er enklere å få tilgang til via internett. Vil innflytelsesrike land kunne snu trenden, eller vil papirboken bestå i en globalisert verden?

Endimensjonale produkter kan referere til hva Frankfurtskolen ser på som repetisjon av ting som fungerer for økonomisk profitt. Mens kultur er multidimensjonalt, noe som kan bety forskjellige ting for mange forskjellige individer, er massekultur endimensjonalt og forenklet, uten kritiske dimensjoner som utfordrer samfunnets makt. Her er det igjen innholdet som betyr noe, noe som gjør sammenligning med medier og formater komplisert siden e-boken og papirboken har samme innhold, men det teller mot hva leserne tolker når de leser en bok. 'Hyper attention' og 'deep attention' kan gjøres gjeldende på dette punktet (Mangen 2013:366). Hyperoppmerksomhet gjør det enklere å følge korte tekster på en skjerm, mens dyp oppmerksomhet bedre beskriver konsentrasjonen som må til for å følge den tradisjonelle papirboken. Gjør hyperoppmerksomhet produktet mer endimensjonalt?

Kultur viser til aktivt forbruk, fordi kunsten i seg selv har et formål som krever oppmerksomhet. Massekultur er passivt fordi man ikke kan velge om man vil utsettes for det, fordi man som medlem av samfunnet ikke klarer å unngå dens innflytelse. Det retter seg til det samme som punktet om fantasi og distraksjon. Kulturen består av elementer man bruker for å skape nye meninger med verdi, mens massekulturen er en distraksjon for massene, underholdning med økonomisk profitt som hovedgrunnlag. Er nettbaserte distraksjoner en grunn for at e-bøker ikke utgjør en stor andel av boksalg? Kan sosiale medier og andre nettbaserte lesevaner beskrives som passiv lesing?

Individuell produksjon og masseproduksjon viser til metoden som brukes for å skape kulturelle produkter. Kultur kan sikte til individer som produserer egen kunst, mens massekultur går gjennom flere individer under produksjonen, gjerne gjennom store firma og selskap som preger produktene bort fra individet. Digitalisert litteratur kan spres mye raskere enn papirbøker, og er generelt enklere å produsere, med eller uten et selskap i ryggen. Det er likevel mer prestisje for en forfatter å gå gjennom et forlag, siden produktet kan promoteres og gå gjennom en prosess hvor boken kommer ut som et mer gjennomført produkt. Er det også mer prestisje å få utgitt en trykt bok enn det er å utgi en e-bok? Et annet element det er verdt å diskutere er bloggerne og kritikerne, de som gjør en karriere ut av å skrive på internett

og dermed profittere på digitaliserte plattformer. Her kan også produksjonen diskuteres, siden mange av de uavhengige skribentene ikke går gjennom et forlag eller et selskap, men beholder den individuelle produksjonen Frankfurt-skolen mener representerer autentisk kultur.

Formålet med kultur i Frankfurt-skolen er forhandling. Kunsten er et virkemiddel og et våpen mot samfunnets mangler og er til for å utfordre, kritisere og diskutere. Massekultur er hva forskerne kaller 'sosial sement', der hele formålet er å fremheve den eksisterende sosiale strukturen uten å tilby alternative tankeganger. I moderne tid er fremgang på den digitale fronten i fokus. Det forenkler samfunnets prosesser, organiserer bedre uten menneskelige feil og det kan gjøre prosesser sikrere og raskere. Det reiser etiske spørsmål ved denne utviklingen, både innad i den vestlige verden og i forhold til de delene av verden som ikke har den samme fremgangen innenfor den digitale utviklingen. Å trykke bøker er en prosess som er dyrere, mer langsamt og generelt mindre effektivt enn produksjon og deling av digitalisert litteratur. Likevel overlever papirboken, i hvert fall til dags dato, selv om e-boken i teorien viser til de samme formålene som samme produkt i papirform. Vil e-boken kunne ta over i fremtiden til tross for befolkningens referanser, om samfunnets formål blir å effektivisere litteraturen?

Ut ifra disse punktene har jeg løftet frem seks elementer ved kultur som kan gjøre seg aktuelt i forhold til digitalisert litteratur:

- Kvalitet
- Innflytelse
- Oppmerksomhet
- Forbruk
- Produksjonsmetode
- Formål

Kvalitet er det første, i hvorvidt digitaliserte bøker kan nå de samme kravene leserne har til papirbøker. Det andre er innflytelse, siden markedet i moderne tid er blitt globalisert. Det er nasjoner som kan ha en effekt på resten av verden med produksjon og promotering av digitaliserte hjelpemidler. Oppmerksomhet henger sammen med lesernes evne til å følge teksten, og utgjøre den funksjonen som litteratur skal ha. Det fjerde er forbruk, siden utvalget i litteratur er forhøyet betraktelig, og det kan ligge noe viktig i hvorvidt måten man leser på har forandret seg, eventuelt at lesing for underholdningens skyld har fått stor konkurranse fra andre medier utenfor litteraturen. Produksjonsmetoden henger sammen med effektivitet,

kvalitet og etterspørsel, og papirbokens overlevelse kan knyttes til at leserne fortsatt ser en verdi som overgår markedets ønske om å effektivisere litteraturkulturen. Til sist er formålet som viser til at litteraturen har et formål med å kommunisere, viderefordre, underholde og diskutere, og det kan vise seg at leserne har spesifikke preferanser når det kommer til valg av medium i forhold til hva de ønsker fra leseopplevelsen.

4.4 Sosiale felt

Når man studerer litteratursosiologi kan man kalle kultur for studieobjektet, slik boken og dens rolle i kulturlandskapet kan sees som studieobjektet. Produksjon og resepsjon henger sammen i dette landskapet, siden forlag og redaktører er avhengige av leserne, og omvendt. Sosiale felt kan defineres som et system av relasjoner knyttet mellom mennesker og institusjoner med et felles mål (Larsen 2013:63-64). Målet her vil være litteraturens rolle i samfunnet. Individuelle mål kan beskrives av Bourdieu. Han skiller mellom det økonomiske og det symbolske feltet, hvor kunstneren antas å representere det sistnevnte (Larsen 2013:64). Videre kan det være nødvendig å diskutere den litterære kapital. På den ene siden kan man diskutere om kapital kommer i form av litterære evner eller evnen til å hevde økonomisk profitt ved litterære metoder. Dette avhenger av hvilken verdi samfunnet legger i det symbolske feltet fremfor det økonomiske, eller om disse henger sammen i en balanse. Med digitaliseringens fremdrift har kjøp, salg, promotering og utvalg fått en ny tilgjengelighet, men det er fortsatt aktører som balanserer feltene bak utgivelsene. På ethvert kunstneriske felt finnes portvoktere (Larsen 2013:72) som i litteraturen tradisjonelt sett har vært forleggere og redaktører. Den største forandringen kan muligens identifiseres som en ny, mykere form for portvokter gjennom internett. I tillegg er det lettere enn noen gang å uttrykke seg fra et kunstnerperspektiv. Det er verdt å stille spørsmål hvorvidt disse sosiale feltene har forandret seg i dette skiftet, og i så fall på hvilken måte.

4.5 Makt

På samme måte som verbal kommunikasjon fra maktpersoner kan gi grunnlag for kulturell dominans (Martinussen 2004:57), så kan aktører i bokbransjen sortere og filtrere den litterære informasjonen i mediebildet. Ved fag- og skjønnlitteratur kommer denne selektive produksjonen av bøker i form av bokbransjens aktører, siden de bestemmer hva som skal komme på trykk. En faktor når det kommer til papir- og e-bøker er deres status i samfunnet. Om papirbøker har høyere verdi i både symbolsk forstand og i økonomisk profitt, viser det et klart bilde av hvor makten ligger. Et forlag kan velge å jobbe med en forfatter, promotere ham eller henne som en innflytelsesrik person i sitt eget felt, og dele makten ved å gjøre

utgivelsesprosessen enklere for forfatteren i fremtiden. Det er tross alt vanskeligere og mer krevende å produsere sine egne papirbøker uten hjelp fra et forlag, enn det er å publisere noe på nett. Det vil derfor være interessant å finne ut hvilke grunnlag digitalisert litteratur ligger på, hvor populære nettsider er i forhold til papirbøker og utvide begrepet lengre enn e-bøker. I teorien skal e-bøker ha samme innhold som papirbøker, så det vil være nyttig å se på andre former for litteratur, som for eksempel blogger.

4.6 Kulturell kapital

I et samfunn som består av klasser, hvor befolkningen er differensiert og har forskjellige opplevelser basert på personlig økonomi, bolig, utdanning og andre samfunnsmessige faktorer, er det også forskjellige kulturer (Storey 2012:17). Med litteratur som en del av kulturen vil det også være sannsynlig at befolkningens syn og definisjon på bøker, i alt fra smak til type medium, er forskjellig innad et samfunn. Fra et klassesynspunkt kan det vurderes om økonomi forhindrer kjøp av bøker, PC-er og andre medium som derav hindrer litteraturen fra å nå en del av befolkningen, eller representere noe viktig for dem. På den andre siden kan høyere klasser legge vekt på materialismen i å kjøpe fysiske gjenstander i papirboken, eller legge sin lit til elektroniske hjelpemidler som gir enklere tilgang for dem som har råd til det. Her kan man diskutere alt fra økonomiske løsninger med billigere bøker på dyrere maskiner, til prioriteringer og vaner i forskjellige folkegrupper, men fra et norsk perspektiv er det mer i min interesse å se befolkningen ut fra andre typer grupper. I dette tilfellet skal det empiriske utvalget omfatte lesere og lyttere, uten noen spesiell fokus på hvordan disse gruppene er inndelt etter klasse. Jeg vil likevel være oppmerksom på klasseperspektivet og kulturell kapital gjennom analysen, siden det er relevant for vaner og preferanser. En kan diskutere hvorvidt kapital, i forskjellige former, har ulik verdi i spesifikke miljøer. Om for eksempel klasseforskjeller kommer i form av dem som er mer opptatt av penger, i forhold til den økonomiske kapital, eller kunst, altså kulturell kapital (Engelstad og Hansen 2010:201). Hvorvidt status har noe som helst å gjøre med digitaliseringen vil det kunne leses ut fra befolkningens lesevaner og deres foretrukne lesemåter.

Kulturell kapital kan ha en innflytelse på et individs sosiale mobilitet. Ifølge Bourdieu, jo mer man behersker smaken, livsstilen og den kulturelle praksisformen til de høyere klassene, dess høyere er individets kulturelle kapital (Engelstad og Hansen 2010: 199). Sosial mobilitet henger sammen med både den økonomiske og den kulturelle kapital. Prinsippet sier et individ vil lykkes med høyere samlet kapital, men relativt til dagens moderne kultur og samfunnets tendens til å styre bort fra tradisjonell klassekultur, er det mulig å diskutere at kulturell kapital

har en sammenheng med nærliggende miljø. Den legitime livsstilen er 'pretensiøs', mens lavere klasser er tillagt uttrykket 'folkelige' (Engelstad og Hansen 2010:200). I Norge handler dette mer om kunsten i kontekst heller enn klasser. Man har forfattere som jobber i store forlag med prestisje knyttet til navn og verk. Så har man bloggere, skribenter på internett og forfattere som på mange måter arbeider utenfor de tradisjonelle mekanismene som vanligvis er forbundet med tittelen forfatter. Det er mulig å se det fra perspektivet at digitaliseringen har hatt en innflytelse kapitalprinsippet.

4.7 Kommunikasjon og transaksjonisme

Litteratur har egenskaper som kan brukes på mange forskjellige måter. Utenom den tradisjonelle boken, skjønnlitterær eller faglitterær, har litteraturen funksjoner i samfunnets produksjon av varer for økonomisk profitt, i tillegg til at innholdet symbolsk eller direkte ofte tilbyr fremstillinger av verdier. Det er en kommunikasjon mellom leser og forfatter, en diskusjon eller enighet rundt dagligdage eller spektakulære tema hvor en ensidig utveksling kan gjøres om til en dialog, i større grad i moderne tid. Det innebærer en transaksjonisme når verdien blir satt på dagsordenen, siden litteratur kan være et virkemiddel i en utveksling av verdier og goder (Martinussen 2004:54). Med digitaliseringen har denne utvekslingen lettere for å bli en dialog, gjennom kronikker og diskusjoner på nettforum som kan spre seg lengre og raskere enn lokale bokklubber. Masseproduksjon- og promotering kan også effektivisere verdiintegring, siden digitalisert materiale er vanskeligere å sensurere.

4.8 Litteratur og digitalisering

Litteratur er det sentrale konseptet jeg skal utforske, i tradisjonell og moderne, digitaliserte former. Det er et skille mellom litteraturens funksjon som i individuell opplevelse av en historie og videreformidling av informasjon, og funksjonen den har i et samfunn. McRobbie (1994:96) antyder at kunst i seg selv ikke har et bruksområde uten en kontekst med sosiale relasjoner. Litteratur uten et samfunn, uten kontekst eller evne til å relatere til leserne kan om ingenting annet argumenteres å være mindre utbredt. Mitt fokus skal ligge nært samfunnet, for å understreke det faktum at litteratursosiologi er et reelt utgangspunkt i samfunnsvitenskapen, og representerer en viktig del av kommunikasjonen, relasjonene og samfunnsutviklingen siden menneskene lærte å relatere ved bruk av skrift og symboler.

Hvis jeg utvider begrepet 'litteratur' til å inkludere nettaviser, blogger og andre typer media på nett, vil det være nødvendig med et kritisk utgangspunkt. Martinussen (2004:57) beskriver problemstillinger i et 'medievridd' samfunn som på mange måter påvirker og er påvirket av litteratur, ordbygning og vinkler. Han viser til en tendens med spissformulering og forenkling

som kan lede til polarisering med en overfladisk reduksjon i kvalitet, lesere som selektivt eksponerer seg for gjensidige synspunkt og likeledes skjerner seg mot meningsmotstandere og ensidige ytringer uten kritiske vinklinger. I min oppgave vil jeg ikke fordype meg i disse problemstillingene, men ha som et bakteppe. Det er digitaliseringen som har gjort disse faktorene mulig, og er dermed et nødvendig notat i forhold til digitalisert litteratur.

4.9 Studere litteratur

For å studere litteratur må jeg identifisere hvilke funksjoner litteraturen kan ha. I tillegg til å vurdere hvilke former for digitalisert litteratur som må inkluderes så burde produksjonsomstendigheter, forfatterkarakteristikker og andre formelle problemer inkluderes (Griswold 2002:189). Dette er en del av det økonomiske feltet som samordnes med det symbolske feltet. For å forstå helheten er det viktig å studere bøker fra formatenes perspektiv, siden jeg ikke skal analysere selve innholdet i litteraturen. Målet er å lage tidslinjer basert på de empiriske funnene mine. To tidslinjer som beskriver e-bokens og lydbokens status gjennom to tiår vil kunne ligge parallelt og vise hvordan to typer digitalisert litteratur har påvirket samfunnet, og hvordan samfunnet har påvirket dem.

Kulturen har utvilsomt forandret seg med digitaliserte hjelpemidler og teknologiske utviklinger. Dette er spesielt synlig innen media, hvor det først nå er generasjoner som vokser opp uten kjennskap til en tid før internett, både i Norge og mye av den vestlige verden. Storey (2012:216) beskriver en 'convergence culture' som kjennetegnes av teknologiske forandringer, konsentrasjoner av medieeierskap og forbrukervalg i type medier fremfor hva innholdet gir. Det dannes nye kulturer innen forholdet mellom produsent og forbruker, hvorav førstnevnte kan ha et mye videre nett av innflytelse gjennom promotering av varer, og forbrukeren kan enklere kontrollere deres eget inntak av informasjon og underholdning. Jeg er interessert i disse relasjonene fordi de henger sammen med måten markedet er strukturert. Produsentene kan promotere og legge digitalisert litteratur på markedet, men forbrukeren kan fortsatt velge sitt prefererte format. Printing av fysisk litteratur er fortsatt utbredt, og for mange den foretrukne måten å lese på. Enkelte digitaliserte produkter blir promotert nettopp fordi de finner måter å gjøre dem lik sine fysiske motparter, noe som fremhever spørsmålet om hvorvidt papirboken skal erstattes eller være et alternativ. Jeg vil se nærmere på hvilke årsaker som ligger bak e-bokens fordeler og ulemper, både for samfunnet og individet.

5 Empiriske funn

Empirien er delt inn i to kapitler. Det første tar for seg e-bøker, og hvert tiår er representert gjennom utvalgte temaer som kan tolkes å representere kjernen av dagsordenen rundt e-bøker. I år 2000 er temaene sentrert rundt at papirboken vil bestå, optimisme rundt e-boken, det økonomiske perspektivet og formater. År 2010 er preget av optimisme og bekymringer rundt moms. 2019 er preget av utfordringer og nyskaping. Det andre kapitlet handler om lydbøker og har samme struktur med utvalgte tema. I år 2000 er mediene opptatt av radio, 'når hendene er opptatt', distributører, popularitet, produksjon av lydbøker og formater. I 2010 handler det fortsatt om formater, distributører og produksjon, i tillegg til fordeler med lydbøker. 2019 tar for seg distributører, produksjon og fordeler som de andre to tiårene, i tillegg til formater og økonomi. Utvalget består av arkiverte avisartikler tatt fra nettstedet retriever ATekst (se metode side 25). Ut fra innholdet i artiklene har jeg delt gjentakende tema inn i sine egne seksjoner gjennom dette kapitlet. Dette er for å få en oversikt som kan brukes som grunnlag for diskusjonen, der temaene blir til utgangspunkt som kan sammenlignes med massekulturmodellen (se side 38). E-boken er hovedfokuset for oppgaven, så i analysen vil jeg identifisere forklarende begrep som beskriver e-boken som et sosialt fenomen, fra et sosiologisk perspektiv. Lydboken vil presenteres til et sammenligningsgrunnlag.

5.1 Begynnelsen for e-bøker

De to første temaene i år 2000 handler om de to motstridende holdningene mot e-bok-formatet. I avsnittet *at papirboken vil bestå* ser vi at argumentene er preget av vaner, siden holdningene relaterer til funksjonen knyttet til papirlesning. Til tross for spådommer om konkurranse er kjernen at papirboken aldri vil kunne erstattes av en skjerm. I delen som handler om *optimisme* er holdningen litt mer positivt innstilt til e-boken. Fra et *økonomisk perspektiv* er holdningen mer negativ. I avsnittet om *utforming* avslutter jeg med å henvise til en artikkel som tar for seg det mest populære formatet i år 2000, nemlig Rocket eBook. Den har jeg beskrevet nærmere i introduksjonen av denne oppgaven, siden det var det første etablerte populærformatet for lesebrett (se side 11).

Papirboken vil bestå

I 2000 har teknologien begynt å bli en større del av hverdagen for befolkningen. E-boken er papirbokens naturlige erstatning i et teknologisk skifte. Selv om utbredelsen av litteratur er en stor suksess på internett, hersker det tvil om e-boken noen gang kan konkurrere mot papirboken (2000:E5). Selv om det er en optimisme for digitalisert litteratur i Dagbladet

(2000:E1) tror de papirboken vil bestå. Dette er blant annet basert på at papirboken representerer en pause fra elektronikk som forbindes med skjermbasert arbeid. Å lese på papir blir dermed forbundet med en helt annen type lesning enn hva skjermer kan tilby. Aftenposten (2000:E2) gir samme inntrykk med at papirlesning har en annen funksjon enn skjermlesing. Dataskjermer forbindes med jobb, så å lese for fornøynsens skyld blir slitsomt om også lesing som underholdning skal flyttes til skjermen. Det er i tillegg et argument for uklare distribusjonskanaler, siden de ikke ennå er klare for å gi publikum et ordentlig tilbud på e-bøker. Selv om det er tro på en sterk økning av e-bøker, vil de aldri helt erstatte papiret (2000:E4). I tillegg til praktiske problemer virker det som at det ikke nødvendigvis finnes en vilje eller en lyst til å erstatte papirboken, basert på deler av de empiriske funnene. Det er likevel holdninger som viser til det motsatte, noe som neste avsnitt vil vise til.

Optimisme

I media spås det at bokbransjen vil bli erstattet av en 'tekstbransje' og skape en ny type generasjon forfattere (2000:E8). Det bunner i digitaliseringen av litteratur og de fordelene som vil komme med elektroniske bøker. E-boken er mer fleksibel, og pensum på skolene vil bli erstattet med digitaliserte hjelpemidler fremfor papirbøker (2000:E8). I tillegg kan et generasjonsskifte være det som endrer vaner. Digitaliseringen vil skape et annet marked, og vil spesielt få større utbredelse hos dem som vokser opp med PC på barnerommet (2000:E10). Det blir argumentert at dette er en naturlig prosess ettersom teknologien vokser. Det er snakk om en kontinuerlig utvikling, fra leirtavle til papyrus, og fra papirbok til e-bok (2000:E8). Det blir diskutert om denne utviklingen vil gi bøker nye funksjoner og fornye lesingen. E-boken blir forutsett å ha lyd og levende bilder i nær fremtid, og det vil også bli lettere å få dem utgitt, siden forfatterne ikke vil trenge forlag i like stor grad (2000:E9).

Økonomisk perspektiv

I diskusjonen rundt økonomi viser media til at elektronisk lesning på brett er dyrt og uklart på dette tidspunktet. Leseapparatene har ikke god nok utforming, og utfordringene innen distribusjonsmåter, teknologi, kopibeskyttelser og betalingsmåter gjør at å satse på e-bøker ikke lønner seg fra et økonomisk perspektiv (2000:E3). Det kan virke som at kvaliteten ikke rettferdiggjør prisen. E-bøker er dyre, og på dette tidspunktet måtte de lastes ned fra nettet eller brukes via flashcards med begrenset plass (2000:E7). Det kan oppstå et økonomisk skille som gjør det vanskelig å promotere e-bøkene som et allment produkt. Prismessig vil den bli en utfordring for demokratiet, siden kun de rikeste vil kunne kjøpe den (2000:E8). E-boken er i en startfase som gjør den utilgjengelig for majoriteten av befolkningen. Formålet er dermed

ikke å selge, men heller eksperimentere med teknologien. Det er et nytt konsept innen lesing som kan ta tid å implementere, ikke bare fra et økonomisk perspektiv, men også fra preferanser. Billigere e-bøker hevdes å naturligvis føre flere til å velge dem, men det handler også om å overvinne vaner (2000:E6).

Utforming

Rundt år 2000 kunne man låne e-bøker fra biblioteket. Det fikk en del oppmerksomhet som følge av etablerte lesere som var nysgjerrig på å prøve en ny form for lesing. Rocket eBook var den mest populære typen på denne tiden, med bakgrunnslys på skjermen og mulighet til å endre bokstavtype og skriftstørrelse (2000:E4). I introduksjonen forklarer jeg Rocket eBooks suksess, og hvordan den senere måtte vike av økonomiske årsaker (se side 11). At den blir nevnt i norsk media i empirien viser at det var interesse for lesebrettet, og at Rocket eBook var med på å utforme et nytt format for bøker.

5.2 Økonomiske utfordringer

I 2010 er det økt optimisme for en fremtid preget av e-bøker fremfor papir. De økonomiske problemene med for høye priser er ikke lenger like gjeldende. Problemene med skjermlesing blir satt i et mer optimistisk lys på bakgrunn av nye funksjoner med positive forventninger og muligheter. Andre aktører er kommet på banen i bokbransjen, og e-bokformatet har forbedret seg i takt med den teknologiske utviklingen. Den store hovedutfordringen i 2010 dreier seg om det økonomiske feltet, hvor bekymringen for momsritak tar mange overskrifter. Det er problemer innad i bransjen som gjør at e-bøker behandles annerledes fra papirboken, og grunnlaget for mye av bekymringen ligger i internasjonal konkurranse. Under vil jeg gå nærmere inn på de enkelte argumentene.

Optimisme

2010 var preget av optimisme relatert til mulighetene rundt elektronisk lesning. E-boken er tilgjengelig for kjøp over hele verden døgnet rundt, kan ikke bli utsolgt og er rimeligere å produsere enn papirbøker (2010:E1). Det er også en begeistring for nye egenskaper. Det argumenteres at e-bøker kan være spesielt godt for de eldre som kan heve skriften på et lesebrett, spesielt i forhold til aviser og blader (2010:E8). At skjermer forbindes med arbeid som det ble hevdet i 2000, har fått en løsning. Det er et håp at lesebrettene 'døde skjermer' vil være behagelige å lese på, i motsetning til PC-skjermer (2010:E10).

Amazon selger nesten dobbelt så mange e-bøker som nye papirbøker, siden de er billigere (2010:E7). Også lokalt er det forhøyet interesse. Det oppleves så mye utlån av e-bøker til

sammen i Drammen, Kongsberg og Nore og Uvdal, at de måtte kjøpe flere lisenser (2010:E16). Omfanget av e-bøker kan tilpasses mange slags lesere, og kan utfylle funksjoner papirbøker ikke har. Det er en læringskurve med å bruke lesebrettene, men så går det nærmest automatisk å laste inn bøkene. Foreløpig virker ikke e-bokformatet fra bibliotekene på iPad eller Kindle siden disse produsentene har egne, lukkede systemer (2010:E15), noe som er en av utfordringene med det nye formatet fra biblioteket. I tillegg til nye formater er det høye forventninger til nye muligheter for forfattere. Inngangsbilletten til en publikasjon koster kun en brøkdel av hva den gjorde tidligere (2010:E9).

Økonomiske bekymringer

Trykte bøker er fritatt merverdiavgift som et virkemiddel for å fremme lesing og litterær produksjon i Norge (2010:E12). Momsfritak ble i sin tid innført for å støtte opp om norsk skriftkultur (2010:E13). Med inntoget av nye formater har digitaliseringen av bøker vært en økonomisk utfordring. Den største forhindringen for norske e-bøker er konflikten mellom forleggere og Finansdepartementet om moms (2010:E8). Bokbransjen ønsker at momsfritaket på trykte bøker også skal omfatte e-bøker (2010:E17). Det økonomiske grunnlaget er gjenstand for flere bekymringer. Forlagene kjenner seg ennå ikke trygge på piratkopiering (2010:E10) som gjennom digitalisering presenterer sikkerhetsmessige problemer. Kravene for å innføre e-boken inkluderer inntekt til forfatterne, sikring mot piratkopiering, mulighet for lesing på alle apparater og at de er enkle å betjene (2010:E4). Den norske Forleggerforening og Norsk oversetterforening ble enige om en midlertidig e-bok-avtale, en trinnvis modell som ikke vil være aktuell lenger om markedet vokser (2010:E11 og 2010:E5). Det er bekymring rundt det at forlagene nå kan gjøre den samme feilen som platebransjen har gjort (2010:E2), og gå glipp av nye utviklinger som bremser fremgang i den lokale bransjen.

Det er bekymring rundt 'papirbokøkonomien' om det blir en priskrig på e-bøker. Lærebøker vil gradvis bli gjort digitale, mens e-bøker først og fremst blir et supplement for skjønnlitteratur, biografier og dokumentarer (2010:E6). Det er et ønske om å opprettholde et momsfritak for e-bøker, siden en bok er en bok uansett format, og det ligger en bekymring til rette for det norske språket om den norske bransjen ikke holder følge med de utenlandske aktørene (2010:E7). Det er fortsatt ingen klare avtaler rundt kopisperrer, rettighetshåndtering og fildeling. Forlagene er preget av disse utfordringene. Cappelen Damm startet kappløpet på egen hånd i stedet for å vente på momsfritak og en felles norsk plattform for salg av norske e-bøker (2010:E3). Norge er et lite språkområde under konstant press, og for å styrke det må

satsning på norsk litteratur opprettholdes med klare rammevilkår for boken og leserne. Norge må kunne hevde seg i en internasjonalt virkelighet (2010:E14).

5.3 Forfatterens utfordringer

I 2019 gjentas holdninger fra år 2000. Det første temaet i denne delen tar for seg utfordringene e-boken står ovenfor, og det inkluderer at papirboken fortsatt står sterkt. Nyere utfordringer omhandler problemer med forfatterens inntekter og status blant de mer etablerte forfatterne opp imot mindre kjente forfattere. Det neste temaet, nyskaping, har en mer akademisk fremtoning. Det omtaler blant annet strukturering og tilgjengelighet for spredning av kunnskap gjennom e-boken, i tillegg til digitaliserte metoder for å skaffe kunnskap. Strømmetjenester dukker opp i dette tiåret, både for e-bøker og for lydbøker.

Utfordringer

Forventningene til digitaliseringen av litteratur er ikke innfridd på en måte som gjør forgjengeren overflødig. Papirboken står fortsatt sterkt til tross for konkurranse fra både lydbøker og e-bøker (2019:E7). Det tyder på at papirbokens funksjoner ikke nødvendigvis kan erstattes av digitalisert materiale, i hvert fall ikke på nåværende tidspunkt. Med digitale alternativer kan det virke sannsynlig at papirboken vil dø ut, men daglig leder ved Libris i Mosjøen mener det ikke er tilfelle (2019:E11). Hun tror den fysiske boken utfyller et behov for å logge seg av, og at den er mer trivelig enn en digital bok. Digitaliseringen er kommet i form av e-bøker og lydbøker, og kundene i bokhandler kan også bestille på nett fremfor å gå til butikken, men det er fortsatt et marked for bokhandlerne i år 2019.

I 2015 ble en forutsett utfordring gjort til virkelighet da Tine-Jarmila Sirs e-bok ble lagt ut på strømmetjenesten Storytel med Cappelen Damm som utgiver, uten en avtale om overdragelse av rettigheter. Dermed var det også Cappelen Damm som satt igjen med forlagsroyaltyen, mens forfatteren selv hevder hun også ikke mottok noen forfatterroyalty, altså betaling, for e-boken (2019:E1). Det er flere utfordringer for forfattere når det kommer til økonomi.

Forfatteren Astrid Gjerde som har en bok lagt ut på Kindle til 2 dollar sier hun ikke skriver for å tjene penger, men for å motivere leserne (2019:E2). Kari Brønne påstår at grunnen til at hun kan hengi seg til skriving på fulltid er at hun har lite gjeld og har en arvet bolig (2019:E9).

Medianinntekten til en forfatter er årlig på rundt 120.000 kroner. De fleste forfattere må ha andre jobber i tillegg. Stipender er derfor helt avgjørende for en langsiktig utvikling av litteratur i Norge. Etter at den innbundne papirboken er solgt vil det fortsette å selge som pocket og e-bøker, men det er snakk om mindre summer. E-boken er relevant for forfatterens inntekter, fordi det kan gi dem enda mindre lønn når produksjonen også er billigere. Noen

forfattere ønsker seg færre bokutgivelser og mer fokus rundt å sette litteraturen inn i en større sammenheng (2019:E9).

Et eksempel på problemet med e-boken i forfattersammenheng kommer i form av forfatter Chris Tvedt. I en artikkel fra Bergensavisen forteller Tvedt at han havnet på topplisten over mest solgte bøker med sin nye bok (2019:E6). Han beskriver glede over suksessen og fantaserer om 'salgstall på Nesbø-nivå'. Fortellingen ender med at han får vite det er på listetoppen over e-bøker, noe som ikke var like flott som han så for seg. Royalty-satsene er omtrent halvparten av hva de ville vært for en papirbok. På det han omtaler som den 'ordentlige' listen går de gamle traverne, altså de etablerte forfatterne, på rundgang (2019:E6). Å skrive e-bøker er dermed ikke like prestisjefyllt, og det gir mindre betaling for forfatterne.

Nyskaping

Kunnskap er et viktig tema innen litteratur, hvor digitalisering viser mange muligheter. Internettkurs er et eksempel på en mer selvstendig form for opplæring. I søk av e-bøker kommer det opp som reklamer for forskjellige muligheter innen kursing, hvor man blant annet kan få tilgang til alt materialet fra opplæringen som en e-bok (2019:E8). Elektronisk lesning er ikke kun en diskusjon om lesebrett, men også om litteraturen som finnes på nett. Utenom strukturerte elektroniske tilbud, er også internettet som en søkemotor i fokus. Internett er en utømmelig kilde til kunnskap, men de eksisterende søkemotorer opptre ikke nøytralt (2019:E3). Å strukturere kunnskap vil bli viktig i fremtiden, siden internett har gjort forstørret rammeverket for informasjon. Også med forskning og bakgrunnsinformasjon om selve innholdet i litteratur er internett blitt et lett tilgjengelig verktøy for forfattere selv. Thime Iversen gir ut en oppfølger for debutromanen 'X' i 2019, 'Blodørn' som en e-bok fra eget forlag. Blant annet oppgir han aktiv googling som en del av bakgrunnen for informasjonen i den nye boken (2019:E5). Iversen forteller ikke noe om hva en e-bokutgivelse betyr, men innhentingen av informasjon retter seg til diskusjonen om hvordan litterær kunnskap flourer på internett.

Som med musikk er streaming av litterært innhold blitt en del av hverdagen til mange lesere. Dagbladet omtaler de tre norske strømmetjenestene Storytel, Fabel og E-bok.no Pluss (2019:E10). Bøkene leserne ønsker å høre eller lese digitalt må velges basert på hvilken strømmetjeneste leserne velger å betale for. Det er opp til forlagene å velge hvilken strømmetjeneste de ønsker å samarbeide med. Storytel er den eldste og største, med både norske og utenlandske titler. Dagbladet beskriver Storytel som litt for stort, fordi det kan være vanskelig å nå 'godbitene' blant alle titlene. Bokavtalen gjør det slik at titlene tilgjengelig kun

kan slippes 1. mai året etter bokutgivelsen, noe som gjør det vanskelig å få med seg nye bøker når de blir utgitt. Fabel blir beskrevet som mer kvalitetsorientert, ryddigere og basert på en bevisst bruker. E-bok.no Pluss er den minste strømmetjenesten, og baserer seg mer på e-bøker enn på lydbøker (2019:E10). Klassekampen omtaler kategorien ‘sensuelt’ på Storytel som et eksempel på hvordan innholdet i litteratur nå kan måles gjennom strømmetjenester heller enn tradisjonelt salg hos bokhandlere (2019:E4). Det er en kommentar på hvordan den populære sjangeren ‘kiosklitteratur’ også er blitt populært på lydbok.

5.4 Lydbøker

Lydbøker er en annen form for digitalisert litteratur, og et godt utgangspunkt for en sammenligning med e-bøker. De følgende empiriske funnene tar for seg de samme tiårene som e-bokutvalget, og viser hvordan denne alternative formen for digitalisert litteratur har vokst frem i moderne tid.

5.5 Radio og lyttestasjoner

I presentasjon av mediedebattene om lydboken er radio er første tema i 2000, siden radioteatret kan sammenlignes med lydbøker. Neste tema, ‘når hendene er opptatt’, refererer til lydboken som et medium lytterne kan håndtere samtidig som de gjør andre ting. Distributører dette tiåret inkluderer biblioteker, lyttestasjoner, NRK og Lydbokforlaget. I temaet som handler om popularitet kommer grunnlagene for hvilke fordeler lydboken har, inkludert dens rolle i forhold til papirboken og hvorfor språk ikke nødvendigvis presenterer en barriere i lyttingen. ‘Å lage en lydbok’ presenterer kort noen faktorer som påvirker produksjonen, inkludert forfatterens rolle. Til sist er formatene presentert, da gjennom CD-er og kassetter dette året.

Radio

I 1955 gikk Radioteatrets ‘God aften, mitt navn er Paul Cox’ rett hjem hos alle nordmenn fordi alle hørte på radio, og den blir i 2000 utgitt som lydbok fordelt på 3 CD-er (2000:L2, 2000:L9). NRK hevder denne lydboken var så populær i 1955 at kinoer og restauranter stod tomme åtte lørdagskvelder på rad. Radioteateret henger mye sammen med lydbokopplesning på denne tiden (2000:L10), siden radio fortsatt er noe de fleste hører på. Lydboken kan på flere måter sammenlignes med radio, i den forstand at det krever et lyttende publikum. Hørespill og lengre innslag fra radioen kan sies å være en slags opptakt til lignende medier i moderne tid.

Når hendene er opptatt

En lydbok får tiden til å gå raskere, og kan virke avslappende i form av at noen leser for deg (2000:L3). Lydbøker har flere forskjellige typer lesere. Det er dem som ønsker å gjøre andre ting samtidig som å jogge, gjøre husarbeid og kjøre bil, og det er dem som ønsker å få med seg bøker ved å lytte (2000:L7). VG (2000:L6) har et eksempel på kritikk mot å gjøre flere ting på en gang, spesifikt i forhold til lydbøker og hørespill. Med lydboken er det ikke mulig å bla fort fremover eller skumlese, siden man må lytte til det som blir sagt. Artikkelforfatterens poeng bunner ut i at lydbøker er noe leserne skal ta seg tid til, på samme måte som de tar seg tid til å sette seg med en papirbok.

I år 2000 ble lydbøker ofte solgt på bensinstasjoner, siden bilister er en klar målgruppe (2000:L1). Skjermer er allerede blitt en del av bilturen med hensyn til personene i passasjeretene, men for dem som må konsentrere seg om veien er radio og lydbok på CD den perfekte form for underholdning (2000:L3). En annen type målgruppe er barn, hvis barnetimefortellinger og hørespill er de mest populære sjangrene (2000:L1). Siden barn og ungdom utgjør nye lyttere er det tydelig at lytting ikke er noe som går ut av stil over generasjoner, i hvert fall ikke på dette tidspunktet.

Distributører

Det norske lydbokmarkedet er stadig voksende. I 1999 ble det kjøpt om lag 115.000 og lånt 1.015.203 lydbøker på folkebibliotekene (2000:L7). Folkebibliotekenes statistikk viser en økning i lån av lydbøker, fra 84.000 i 1990, til 949.223 i 1998, og det spekuleres i at tallet ville vært høyere hadde bibliotekene hatt midler til å dekke etterspørselen (2000:L7). Lydbøker på biblioteket går ofte i samme kategori som språkkurs, pc-er med internett, cd-rom og tekstbehandling, og også her finnes såkalte lyttestasjoner (2000:L16). Biblioteket har en stor oppgave når det gjelder internett, siden det snakkes om informasjons- og kunnskapssamfunnet. Lydbøker er inkludert i denne kategorien, sammen med musikk (2000:L15).

Forlagene virker å kontrollere hvorvidt en bok blir til lydbok (2000:L14). Det er bøker som selger bra som blir vurdert som lydbøker, og det kan gjerne ta et år etter papirbokutgavens utgivelse før lydboken kommer på markedet (2000:L7). Det er flere forskjellige aktører ansvarlige for produksjon og distribusjon av mediet. NRK er en av flere distributører av lydbøker. Siden 1997 har de på dette tidspunktet utgitt 11 lydbøker for barn og ungdom, og 24 lydbøker for voksne (2000:L1).

Lydbokforlaget er en pionerbedrift som startet med to utgivelser i 1987 og er i 2000 en dominerende aktør på lydbokmarkedet (2000:L7). De har innflytelse også utenom produksjon. Lydbokforlaget og Shell etablerte en avtale sommeren 2000 med tanke på bilister (2000:L7, L11), siden det er en målgruppe med et godt utgangspunkt for å kjøpe av lydbøker.

Popularitet

En lydbok som går igjen i flere artikler dette året er 'Dickie Dick Dickens', et hørespill som for første gang ble presentert i 1955, og som til da hadde solgt over 6000 lydbøker i første serie (2000:L1). Det blir hevdet at kinoer og restauranter stod tomme åtte samfulle lørdagskvelder som resultat av dens popularitet. Lytting har en plass som medium også ute i samfunnet. Enkelte butikker har på denne tiden store lydbok-lyttestasjoner, for kunder som ønsker en pause fra shoppingen (2000:L8). Det viser til lydbøkernes popularitet som en form for avslapning, selv på steder som kafeer og butikker.

Lydboken blir ofte fremstilt som sin egen utgave av en bok (2000:L4). Samtidig er ikke lydboken en konkurrent for papirutgivelsen, siden de i større grad stimulerer salget av hverandre (2000:L7). Barnebøker er populære som lydbøker (2000:L5), siden lesekunnskaper ikke er nødvendig for den typen underholdning. Lydbøker kan også være en god måte å få trening med andre språk, som for eksempel engelske bøker (2000:L12).

Å lage en lydbok

Forskjellen på papirboken og lydboken ligger i presentasjonen av innholdet, også ved hva forfatterne selv ønsker å formidle. En egenskap ved lydbøkene er å lytte til forfatterens egne tolkninger, noe som kan gi en helt ny opplevelse av boken (2000:L12). Forfatteren kan være med å vurdere hvorvidt de selv vil lese opp sine egne bøker, eller om det leies inn skuespillere (2000:L7). De kan også påvirke valget av skuespiller til opplesning av bøkene deres (2000:L13). Forfatterne har dermed en ekstra makt til å påvirke hvordan verkene deres presenteres for både leserne og lytterne.

Formater

Sammen med CD-er er kassetter ofte løsningen for mange lyttere dette året (2000:L2). Det vil vises i senere år hvordan disse formatene erstattes av mer moderne, digitale plattformer. De forsvinner ikke nødvendigvis, men det er ikke hva som vil gjelde for den store mengden lyttere som søker tilgjengelighet i større grad.

5.6 Kreativitet

Mediediskusjonen i 2010 starter med formater. Mye av de empiriske funnene baserer seg på en lydbok utgitt i LP-format, noe som vekker diskusjoner og får mye oppmerksomhet dette tiåret. Distributørene går igjen fra 2000, med Lydbokforlaget og NRK. Produksjonen av lydbøker får igjen fokus gjennom forfatternes egne kreative visjoner når de skal oversette verkene sine til et nytt format. I tillegg er det fokus på hvordan lydbøker kan produseres ut av bøker som i utgangspunktet ikke lar seg oversette like lett til lydformat, som for eksempel billedbøker. Til sist blir fordelene med lydbøker igjen utforsket som en forlengelse av tradisjonell fortellerkunst, inkludert bruken av dialekter og forkortede versjoner.

Formater

Lydbøker kan ha det samme mangfoldet av betydning for leserne som bøker kan ha, også basert på typer medier. Flere artikler fra 2010 tar for seg en lydbok som blir utgitt som LP (2010:L1, 2010:L3, 2010:L6, 2010:L8, 2010:L12, 2010:L13). Argumentene går i at en LP kan få en større betydning for leseren enn en tilfeldig CD fra bensinstasjonen, og at selv om vinyl ikke vil nå like bredt ut i befolkningen er det viktigere for forfatteren at boken blir viktig for noen få, enn å selge mye uten å få betydning for noen. Rundt denne tiden ble også et nytt, norskutviklet lydbokformat lansert, kalt Digikort og Digispiller (2010:L18). Det skulle gjøre litteratur enda mer tilgjengelig for folk flest, og mange bøker og forfattere stod klare for å ta det i bruk.

Distributører

Som i 2000 har Lydbokforlaget en stor innflytelse på hva som blir utgitt som lydbøker i 2010. At Lydbokforlaget gir ut bøker på CD betyr at det er interesse for utgivelsen (2010:L2). Lydbokforlaget følger med i sesongene på samme måte som papirbokforlagene, med for eksempel nye krimtitler før påske (2010:L9). NRK og Lydbokforlaget inngår også en avtale dette året. Lydbokforlaget får gi ut lydbøker gjennom NRK Radioteatret og NRK Super, og Radioteatrets populære hørespill blir tilgjengelige, og lytterne får flere hørespill på et kort uten prisøkning (2010:20). CD-lydbøker og nedlastningsfiler over nett ble også tilgjengelige, og det forventes flere utgivelser rundt 2011.

Lage lydbok

Forfatterne har i stor grad kontroll over egne prosjekter. Lydbøkene kan bli tilrettelagt av forfatteren selv, for eksempel gjennom nyskrevne sanger og spennende lydbilder (2010:L5). Forfatteren kan arbeide, oversette og lese inn lydboken selv, etter eget ønske og hvordan de

ønsker å tolke eget verk (2010:L14, 2010:L16). Det er alt etter hvordan hver forfatter og hvert forlag vil tolke sitt eget verk, og om de eventuelt vil leie inn hjelp utenifra.

Til og med billedbøker kan bli tolket som lydbøker, selv om det ikke nødvendigvis er enkelt (2010:L4). Med komponister, sanger, produsenter og skuespillere er det meste mulig for å gjøre selv slike lydbøker om til en unik leseropplevelse. I barnebøker og billedbøker blir teksten gjerne tilrettelagt for lydbok av forfatteren (2010:L10) og eksterne produsenter for å oversette leseopplevelsen til en lytteopplevelse. Lydbøker kan bygges på flere forskjellige måter, også av matematiske formler (2010:L11). Dette henger samme med å bruke noe vagt og antydende i litterær sammenheng, som for eksempel joik.

Fordeler med lydbøker

Lydboken representerer mye forskjellig for både forfatterne og leserne, alt etter hvordan den blir spilt inn og satt sammen. Ekte folketro og tradisjonell fortellerkunst er et eksempel (2010:L15), der en lydopplevelse settes sammen for å skape en spesifikk type stemning. Språk og mengde av informasjon kan påvirke hvorvidt leserne velger enkelte bøker. Dialekter kan gjøre bøker vanskelige for enkelte lesere, men kan være lettere å forstå i lydformat. En lydbok kan gjøre verket mer tilgjengelig for publikum (2010:L7). Der spesielt lange bøker kan være for mye for enkelte lesere å komme seg gjennom er en lydbokutgave, gjerne en forkortet versjon, et godt alternativ (2010:19). På samme måte som foreldre kan lese for barna sine så er lydbøker en god måte for de barna som er for små til å lese selv. Klassiske eventyr er fortsatt en populær sjanger i året 2010 (2010:L16). Også ved bibliotekbesøk fra skoleklasser er lydbøker en god måte for barna å få smakebiter av bøker (2010:L17).

5.7 Strømmetjenester

I empirien for 2019 er første tema distributører, og med det en presentasjon av de nye strømmetjenestene. Både strømmetjenester og podkaster er populære temaet dette året. Med distributørene kommer også de økonomiske bekymringene rundt norske plattformer, og hvorvidt Norge kan henge med i det teknologiske samspillet med resten av verden. Neste tema går tilbake til fordelene som gjentar mye av det som ble uttalt i de forrige tiårene. Temaet som omtaler typer refererer til språkbruken i omtaler av lydbøker. Å lage en lydbok viser til produksjonen av lydbøker som tar for seg språk, perspektivskifter og kjente skuespillere blant annet. I tillegg er det mange artikler dette året som omtaler Jo Nesbøs uttalelser rundt valget av en stemme til å lese inn serien hans. Til sist er økonomien omtalt, hvor det er diskusjoner som handler om fastprisperiodene og konkurranse.

Distributører

Innen 2019 har strømmetjenestene og podkastene begynt å dukke opp (2019:L1). Lydbøker og podkaster er begge medier i eksplosiv vekst, så ideer inkluderer å blande dem sammen (2019:L1). De tilbyr samme opplevelse i forskjellige sjangre og formater, basert på innlesning og tema. Podkastens klipping og regi kan blandes med lydbøkernes dybde som hevdes å kan være lydbokens fremtid (2019:L1). De mest kjente strømmetjenestene er fordelt på to plattformer; Storytel og Fabel. De har begge et godt utvalg, Fabel med et bedre norsk utvalg, og Storytel med klassikere også på svensk og engelsk (2019:L2).

Storytel er en populær bokstrømmetjeneste, og grunnleggeren Jonas Tellander argumenterer for at det i Sverige muligens høres flere bøker enn det leses allerede (2019:L3). Dette fordi man kan måle lydboklesninger gjennom strømmetjenesten, og selv om det fortsatt selges flere fysiske bøker er det ikke like enkelt å måle hvor mange solgte papirbøker som faktisk leses. Der Lydbokforlaget har vært godt synlig i 2000 og 2010, er det flere aktører som begynner å fokusere på bøker i kun lydbokformater i 2019. Lydbokbransjen er i kraftig vekst, og ifølge Forleggerforeningen bikker tallet på omsatte norske lydbøker 100 millioner i 2017, om man regner med fysiske lydbokformater (2019:L3). Det er ubønhørlig synkende papirbruk, og bekymring rundt om den norske bokbransjen henger etter digitalt sammenlignet med våre naboland (2019:L9).

Bibliotekene er fortsatt i bruk, men tidlig i 2019 meldes det om en negativ trend i bokutlån, spesielt til voksne (2019:L9). Det diskuteres at den digitale tidsalderen har mye av skylden. Siden bibliotekenes samfunnsoppdrag er kulturformidling er det viktig at de henger med i teknologisk samtid (2019:L9). Forhandlingene mellom Forleggerforeningen og Norsk bibliotekforening angående formater til bibliotekene går sakte, og det eneste tilbudet for lydboklyttere er lydbøker på CD som for lengst er utdatert i forhold til nye formater (2019:L9). Senere i 2019 er de kommet nærmere en løsning, når Nasjonalbiblioteket finner en modell e-lydbøker som alle er enige om (2019:L8). Det har tidligere vært komplisert fordi forlagene har holdt tilbake med å selge e-lydbøker til utlån i bibliotek. Forleggerforeningen stiller seg bak den nye løsningen som gjør det mulig å legge vekt på den nødvendige balansen mellom bibliotekenes behov for å tilby digitale medier, og forlagenes behov for utvikling av forretningsmodeller som sikrer inntekter til dem selv og forfatterne (2019:L8).

Fordeler med lydbok

Også i 2019 er egenskapen med å gjøre flere ting på en gang et element som komplimenterer lydboken. Det er eksempelvis å lytte mens man er i bilen, på toget, ved kjøkkenbenken, i eller i fødselsperm (2019:L2, L16). Plattformene er også blitt mer tilgjengelige. Mobilen har støttet lydbøkene til å bli en form for underholdning mens man går, løper eller pusler rundt i hus og hage med litteratur på øret (2019:L9).

Lydbokformatet er et godt medium i forhold til flere egenskaper papirboken ikke tilbyr. Eksempel er klassiske eventyr på språk som samisk, på andre dialekter og generelt med språklige fordeler som kan øke lesegledden og språkbruk (2019:L5) I tillegg til å være et alternativ for brukere som ikke vil eller har vanskelig for å lese, kan lydbøker bli forkortet. Det kan være av praktiske og pragmatiske årsaker, at lydboken blir for lang i lydform, for både lesere og dem som leser inn (2019:L18). I strømmetjenesten Storytel kommer skreddersydde tilbud for lyttere med dårlig tid, der de tilbyr kortversjoner og sammenfatninger av teksttunge sakprosaklassikere på rundt tretti minutter (2019:L18). Noen finner slike forkortelser kritikkverdige, siden det er bekymring rundt fullstendighet og forenkling av store verk, og en frykt for at de helhetlige versjonene ikke får like mye oppmerksomhet (2019:L18). Andre mener det heller kan være en positiv ting for leserne å ha tilgang til kortversjoner, siden det kan introdusere tyngre verk for lesere som vanligvis kanskje ikke ville gått nær slik litteratur (2019:L18).

Typer

Lydbøker blir ikke lest. Heller brukes ord som å oppleve bøker (2019:L6). I tråd med at dialoger er et godt manus for en lydbok kan flere stemmer være med å gjøre opplevelsen av en lydbok mer fordypende og levende. Det er å skape og regissere, og tolke lydboken (2019:L6). Også podkaster er et medium med økende popularitet. I forhold til monotont innleste lydbøker er podkaster befriende, i det at de kan komme med ekstra elementer som historiske lydklipp og egne jingler (2019:L1). Selv om strømmetjenester i stor grad virker å dominere markedet i 2019 er det også noen få eksempler på at CD-lydbøker fortsatt eksisterer og brukes (2019:L10).

Å lage en lydbok

Språkmessig er det spørsmål hvorvidt bøkene blir annerledes om de skrives som lydbøker i utgangspunktet. Dialekter og et mer radikalt språk er temaer som går igjen, uten at det nødvendigvis endrer på innholdet eller meningen med verket (2019:L3). I tillegg til dialekter er nyanser i stemmeleiet og hørbare perspektivskift egenskaper som kan tilskrives enkelte

lydbøker (2019:L17). I verk med mye dialog kan verket gjøre seg bedre opplest enn bare lest, mye på grunn av rytmer og nyanser i språket (2019:L3). Om verket gjør seg bedre på lydbok, blir mer populært eller kan selge bedre, er spørsmålet om det er bedre å satse sterkere på slike formater enn å gå for mulige tapsprosjekt på papir (2019:L3).

Ofte er det viktig for forfatter og forlag at verkene de gir ut får visse egenskaper som kan forbedre produktet etter deres visjon, da ved bruk av funksjonene lydbøker kan muliggjøre. Jo Nesbøs Harry Hole-serie ble lansert som en lydbok 10. mai 2019, og da med en nøy utvalgt oppleser (2019:L11, 2019:L12, 2019:L13, 2019:L14, 2019:L16). Serien utgis gjennom strømmetjenesten Fabel og spilles inn i en mer dramatisert utgave med en stemme som bærer hele universet. Nesbø kontaktet selv Fabel med ønske om at Harry Hole får sin egen, 'faste' stemme, en stemme som kan bære alle karakterene som dukker opp i hver bok og bringe riktig energi til historien.

Økonomi

Det økonomiske aspektet med lydbøker er mye mer aktuelt i 2019. Et av spørsmålene omhandler om lydbøker skal få kortere fastprisperiode (2019:L4). Det praktiseres likt for papir- og lydbøker som for sistnevnte betyr at de ikke kan strømmes før 1. mai året etter utgivelsesdato (2019:L4). Det er utvalget på strømmetjenestene dette går utover. Om fastprisperioden for lydbøker blir forkortet kan strømmetjenestene strømme nye lydbøker på så kort tid som tre måneder etter utgivelse. Det hever problemstillingen i forhold til forfatternes inntekter, siden effekten av fastprisen ville utgå (2019:L4).

Bøker i lydbokutgaver kan også presentere en utfordring for den eksisterende strukturen i den norske bokbransjen. Nedlastbare lydbøker skal kun gå gjennom nettbutikken før den flere måneder senere kan bli tilgjengelig for strømming (2019:L3). Utfordringen kommer da for strømmetjenestene utenfor bokhandlene, hvor det store konsumet av lydbøker i stor grad foregår. Et annet aspekt med lydbøker i forhold til strømmetjenester er hvem som har rettighetene til hvilke bøker. Norske forlag leverer ikke lydbøker til konkurrentenes strømmetjenester, og det skal være enighet om økonomiske betingelser (2019:L7).

6 Analyse

Analysen vil først og fremst fokusere på den første delen av utvalget. E-bøker som et sosialt fenomen er hovedtemaet for oppgaven, mens lydbøker blir inkludert på et sammenligningsgrunnlag for e-bøker. Lydbøkene blir aktuelle i den delen av diskusjonen som forklarer forskjellene mellom de to mediene.

Til tross for de varierende temaene som danner bilder av dagsordenen for e-bøker, så er det mulig å tolke negative og positive holdninger i presentasjonen av temaene. Disse har jeg satt i en tabell som starter analysen (se tabell 3). Punktene i analysen vil diskuteres med utgangspunkt i sosiologiske teorier. Disse teoriene inkluderer resepsjonsperspektivet med grunnlag i kommunikasjonsmodellen (Hall 1973:16), massekultur (Storey 2006:54), Bourdieus sosiale felt (Larsen 2013:64) og portvoktere. Basert på empiriske data fra media og de sosiologiske teoriene jeg hadde som utgangspunkt, har jeg formulert begreper som forklarer e-bøkens utvikling og plass i samfunnet. Disse begrepene er mer skreddersydde for e-boken som et sosialt fenomen opp gjennom årene.

6.1 Optimisme og motstand mot e-bøker

Media tar for seg hvordan elektronisk lesning har kommet på dagsordenen ettersom ulike typer e-bøker er gjort tilgjengelig for befolkningen. Derfra har jeg valgt å ta for meg et utvalg temaer som har med elektronisk og tradisjonell lesning å gjøre. Det første jeg ønsker å se på er holdningene mot e-bøker, og hvordan utviklingen tolkes gjennom det empiriske utvalget. Nedenfor er en tabell basert på relevante observasjoner i empirien som tar for seg holdningene som representerer hvert tiår. Den er basert på holdninger for og imot e-bøker og elektronisk lesning.

E-bøker	2000	2010	2019
For	Potensielle muligheter Forventninger Optimisme	Demokratisering Potensielle fordeler Internasjonalisering	Konkurransen fra strømmetjenester Nye verktøy
Mot	Ikke demokratisk Distribusjonskanalene er ikke klare Vaner	Formater Økonomi Internasjonalisering	Økonomi Strømmetjenester Prestisje

Tabell 3: Positive og negative holdninger mot e-bøker

Kilde: se utvalg s. 87

Denne tabellen viser hvilke temaer som skilte seg ut på dagsordenen for hvert tiår. År 2000 viser til potensielle muligheter, forventninger og optimisme rundt papirboken. Mulighetene og

forventningene henger sammen i potensialet til e-boken. Digitaliseringen ville følge en ny generasjon som vokser opp med disse mulighetene (2000:E10) og dermed vil utvikle vaner til fordel for elektronisk lesing. Forventningene sikter til den optimistiske holdningene der e-boken er mer fleksibel (2000:E10) og forlagenes rolle vil senke terskelen for forfattere til utgivelse (2000:E9). Optimismen i 2010 sikter til demokratisering, potensielle fordeler og internasjonalisering. Demokratiseringen henger sammen med potensielle fordeler, siden tilgjengeligheten for hele befolkningen er en viktig funksjon for e-boken (2010:E1), i tillegg til at skjermlesingen vil forbedre seg (2010:E8, E10). Internasjonalisering oppleves som en annen fordel for e-boken, siden det har åpnet opp markedet for andre aktører utenfor bokbransjen (2010:E7). I 2019 er optimismen først og fremst forbundet med konkurranse fra strømmetjenester og nye verktøy. Strømming av bøker representerer nye muligheter for e-boken med nye formater, hvor lesing i større grad kan måles (2019:E10). Nye verktøy refererer til andre funksjoner som e-boken innehar, som for eksempel lett tilgjengelige manualer (2019:E8).

I de mer negative holdningene mot e-bøker viser år 2000 bekymringer rundt udemokratiske elementer, at distribusjonskanalene ikke er klare og at lesernes vaner ikke tilrettelegges skjermlesing. I motsetning til 2010 der positive holdninger viser til de demokratiske funksjonene ved tilgjengeligheten på e-bøker, var det i år 2000 bekymringer for en trend i dyre lesebrett som ikke alle ville ha tilgang til (2000:E3, E7, E8). Distribusjonskanalene er ikke klare basert på den begrensede teknologien (2000:E4, E7), og lesernes vaner er fortsatt tilknyttet papirlesning (2000:E1, E6). I 2010 er de negative holdningene forbundet med formater, økonomi og internasjonalisering. Momskonflikten preger dette tiåret (2010:E4, E5, E8, E10, E11, E12, E13, E17), og formatene er påvirket av den diskusjonen. Konflikten oppstår ikke nødvendigvis ut av negative holdninger til e-boken, men heller en bekymring for internasjonalisering og at Norge henger etter i den teknologiske samtiden (2010:E3, E7, E14). Det er dermed ikke så mye fokus på de positive funksjonene i e-bokens potensiale. I 2019 fortsetter de økonomiske diskusjonene å prege dagsordenen, i tillegg til at strømmetjenester representerer en negativ holdning parallelt med det positive aspektet som igjen kan henge sammen med prestisje. Økonomisk er det problemer med forfatterinntekter (2019:E1, E2), og mer prestisje ved utgivelse av en papirbok (2019:E6). Dette kan henge sammen med e-bokens funksjoner, siden strømmetjenestene i utvalget fokuserte mer på lydbøker (2019:E4, E10), til tross for at nøkkelordet jeg brukte var 'e-bok'.

6.2 Forklarende begrep

Med tabellen ovenfor som et utgangspunkt vil denne delen av oppgaven dedikeres til å forstå disse punktene bedre ut fra et sosiologisk perspektiv. Jeg har valgt å gi disse forklaringene navn, basert på empiriske data fra media og de sosiologiske teoriene jeg har valgt som utgangspunkt for et sosiologisk perspektiv. Forventningsillusjonen tar for seg de feilslåtte forventningene og den forsvinnende optimismen for e-bøkene over årene. Dette begrepet tar for seg forhindringer på det økonomiske feltet og opprettholdelsen av den kulturelle kapital. Erstatningsprinsippet stiller spørsmål ved om e-boken skal kopiere funksjoner og erstatte papirboken, eller om den skal være et alternativ. Forventninger på det symbolske feltet ser flere muligheter for e-boken med nye funksjoner, men spørsmålet er om den kan imitere papirboken. Med tilgjengelighetsparadokset har internett åpnet for lesere fra alle sosiale klasser og de kan finne innhold og informasjon fra et stort og variert utvalg. Problematikken og paradokset oppstår i barrierene for deltagelse som fortsatt finnes i digitaliserte former. Leserne bærer makten til å lese hva de selv ønsker, men de påvirkes av promotering fra innflytelsesrike aktører i bokbransjen. Bevaringstrangen henger sammen med at portvoktere som kommer fra internasjonalt hold kan påvirke det symbolske feltet, spesielt i forhold til språket. Den nasjonale litterære kapitalen viser til statusen på lokal litteratur som er noe landet vil beholde til tross for innflytelsen utenifra. Elitekapitalen er en type kapital som er forbundet med forfatterens status i et miljø som ikke nødvendigvis refererer til verkene deres. Denne typen kapital inkluderer hele kulturmiljøet, der en person med høy status har en enklere inngang til andre kulturfelt basert på sin person. Det er en form for kulturell kapital som også har å gjøre med portvokterne som promoterer og påvirker bildet av litteratur i samfunnet.

6.3 Forventningsillusjon

I år 2000 var det stor optimisme rundt potensialet ved elektronisk lesning. Denne optimismen vedvarer i 2010, hvor diskusjonen fokuserte mye rundt det mediene beskrev som økonomiske hindringer, med moms på e-bøker som det største problemet. Denne optimismen forsvinner fra mediene i 2019, hvor e-boken og lydboken er på plass i samfunnet, med mindre innflytelse enn spådommene fra tidligere år forutser.

En av forventningene dreier seg om variasjon og frihet. Elektronisk lesning åpner for at leserne har større utvalg og enklere tilgang til enhver tid, spesielt når det relaterer til internett. En stor del av motstanden mot e-lesning i 2000 dreide seg om begrenset teknologi. Nitten år senere er det ikke lenger gjeldende. I år 2010 er det økonomiske feltet den største hindringen. E-lesning fikk ikke samme behandling som vanlig lesning, og var dermed et argument som

ble brukt for å forklare hvorfor e-bøker ikke er en suksess i Norge. Med dagens levestandard og en mer stabil teknologi er ingen av disse argumentene lenger gjeldende, men optimismen har likevel ebbet ut.

Større frihet henger sammen med svakere portvoktere. Med et lesebrett blir det ikke nødvendig å bruke fysiske bokhandlere lenger, utenom nettbutikken. Det ble spådd at forfatterne ville få en enklere inngang til bransjen også, siden internett muliggjør å skape litteratur uten hjelp fra forlag. Det har vist seg at heller ikke disse forventningene er innfridd til den grad spådommen legger frem. Den kulturelle kapitalen står fortsatt sterkt blant de store, etablerte forfatterne som har forlag i ryggen. Selv om den digitaliserte tilgjengeligheten gir en illusjon av en mer variert massekultur, er det de samme forfatterne som havner på listetoppene.

Nøkkelordene for de to første tiårene er altså forventninger og potensialer. Sammenlignet med situasjonen i 2019 er det mulig å argumentere at dette er feilslåtte forventninger. De var ikke nødvendigvis falske spådommer, men forventningene er blitt innfridd uten den forventede effekten på samfunnet. Teknologien er ikke lenger like begrenset og lesebrett er blitt en billigere og mer tilgjengelig vare. På det økonomiske feltet har e-bøker blitt en vanlig vare hos mange netthandlere, uten den samme suksessen som papir- og pocketbøker. Elektronisk lesning gjør at det er enklere å frakte mange bøker på en gang, at det er mer tilgjengelig og har et større utvalg. Det har likevel ikke endret samfunnets holdning. Fortsatt er papirboken solgt hos bokhandlere og på nettbutikken, og forleggere arbeider med etablerte forfattere som reklamerer med fysiske bøker med generell suksess. Forventningene er innfridd, og problemene som forhindret elektronisk lesning fra å erstatte papirboken i 2000 og 2010 er løst. Spørsmålet ligger igjen om hvorfor e-bøker ikke er blitt den suksessen mange spådde den ville bli.

6.4 Erstatningsprinsippet

I 2000 var ikke distribusjonskanalene og teknologien klar for å gi befolkningen effektive typer lesebrett som kunne erstatte papirbøkene, og befolkningen var heller ikke klar for e-bøkene på grunn av egne vaner. I 2010 var det fortsatt problemer rundt formatene av elektronisk lesning, mens i 2019 er lesebrettene blitt mer brukbare og strømmetjenester har dukket opp med lydbøker og e-bøker tilgjengelig. Mulighetene rundt elektronisk lesning har inkludert at det kan gagne flere lesere enn før, at det kommer med funksjoner som omgjør lesing til noe annet. Mens det er et troverdig argument at lydbøker kan hjelpe leserne som sliter med å lese vanlige bøker men som fortsatt vil få med seg litteratur, er elektronisk lesning som erstatning for

papirbøker en annen sak. Er ønsket å gjøre lesning av bøker til noe annet, potensielt noe mer, eller har de forsøkt å kopiere papirbokens funksjoner over til lesebrett for å forenkle den tradisjonelle lesingen?

Samtalen kan dreie seg om hvorvidt lesingen kan utvikle seg som følge av ny teknologi, eller om elektronisk lesning skal erstatte lesing på papir. Argumenter som relaterer til befolkningens vaner i 2000 er at de ikke er klare for å lese på en ny måte, på samme måte som andre underholdningsformer i samfunnet kom gradvis, og at lesebrettene vil bli en normal måte å lese på etter en stund. Bekymringene rundt det økonomiske feltet omhandler pris på lesebrettene i 2000 og momsfristak i 2010. Til det symbolske feltet ligger forventninger, i at å lese på en annen måte kan åpne for nye funksjoner. Et eksempel ligger i litteratur på internett, hvor leserne ofte har muligheten til å kommentere og diskutere på en måte tradisjonell litteratur ikke har mulighet til å tilby. Den typen litteratur kan likevel ikke sammenlignes med e-bøker som er ment å tilby litteratur på samme måte som papirboken, bare mer effektivt og med mer tilgjengelighet. Portvokterne er blitt mykere på internett, men mye av litteraturen befinner seg fortsatt bak forleggenes porter som fortsatt bærer en prestisje som blogger, internettforum og lignende ikke nødvendigvis kan imitere. Elektronisk lesning i tradisjonell bokform er ikke blitt en del av massekulturen ennå, siden papirbøkene fortsatt er det største salgsproduktet på markedet.

Det fremheves et spørsmål om hva elektronisk lesning er, eller hva det skal være. Er det en ny måte å lese og oppbevare litteratur på? Eller vil det være en erstatning for papirlesning? Papirboken er fortsatt en stor del av litteraturmarkedet, men ved enkelte institusjoner finnes det erstatninger. Skolen, den akademiske institusjonen, ser store endringer hvor pensum blir flyttet til internett og skjermer, og andre digitaliserte hjelpemidler erstatter fysiske bøker som læreverk. Internett er dessuten en arena i seg selv, hvor litteratur i forskjellige former blir publisert og lest hver dag. Det er ikke det samme som papirboken, men det er litteratur. Dermed handler det ikke nødvendigvis om papirboken vil forsvinne, men om måten fremtidens generasjoner leser på ikke lenger vil inkludere den tradisjonelle papirlesingen i samme grad som tidligere generasjoner.

6.5 Tilgjengelighetsparadokset

E-bøker ble kalt udemokratiske i 2000, mye på grunn av det økonomiske feltet og høye priser på lesebrett. I 2010 ble de kalt demokratiske, igjen på det økonomiske feltet på grunn av lavere priser på e-bøker enn papirbøker, men også på grunn av lettere tilgang for både lesere og forfattere. Det er mulig å se begge sider av saken, mer så det demokratiske aspektet fordi

e-bøker muliggjør enklere tilgang så lenge man har internett. Internett er en mulig plattform for mennesker fra alle sosiale klasser som ønsker å dele sine meninger. Det er fortsatt et udemokratisk aspekt i forhold til internettskribenter med stor innflytelse, men i tilgang til e-bøker og annen type elektronisk lesning er mulighetene større og mer variert enn de har vært før.

Leserne har en bedre tilgang til variert materiale med enklere tilgjengelighet til informasjon som passer deres holdninger og verdensbilde. Om de ikke er enige i det massekulturen representerer, er det nå mye enklere å finne verk med et mindre publikum som bedre kan representere deres meninger og holdninger. Variasjon kan dermed styrke representasjon i en større grad. Motstand mot informasjon er ofte et element brukt for å styrke demokratiske argumenter. Litteraturplattformen er blitt større med digitaliseringen, så det er mulig for flere å delta i miljøet. Problematikken med denne tilgangen kan observeres i den delen av befolkningen med sterkere barrierer for deltagelse. Barrierene kan eksempelvis komme i form av mangel på elektroniske hjelpemidler og mangel på utdanning og kjennskap til hvordan de brukes. I 2000 var det økonomiske feltet den største barrieren, siden lesebrettene var en luksusvare. Tilgjengeligheten kom senere, med variasjon og mer tilgang til flere klasser, selv om det fortsatt finnes maktforhold innen bransjen som forhindrer likestilt innflytelse. Det har dermed potensiale for både demokratiske og udemokratiske aspekter.

Leserne bærer noe av makten, i at de selv bestemmer hva de ønsker å lese, selv om det er nødvendig å anta at befolkningen blir påvirket av innflytelsen til de største forfatterne. Portvokterne, forleggere og andre innflytelsesrike personer i litteraturmiljøet, sitter med løsningen på en mer demokratisk inngang til den litterære kapital. Forleggerne står fremdeles sterkt på papirbokmarkedet. Selv om det er større variasjon i utvalget er det fortsatt en massekultur innad hver sjanger, hvor noen få forfattere kan leve av å skrive flere bøker i året, mens de med mindre innflytelse må belage seg på å komme bak det mer etablerte. Det er vanskelig å si om massekultur er demokratisk, siden forbrukerne har en viss makt i hvorvidt kulturen opprettholdes, uten at de nødvendigvis har makten til å motstå hva massekulturen promoterer. Det ligger flere aktører bak det masseproduserte som sørger for at leserne har bedre tilgang til enkelte bøker og forfattere. Det er tilgjengelighetsparadoks, hvor tilgang er enklere enn før, men inngangen til variasjon er basert på personlige valg og i stor grad tilfeldigheter.

6.6 Bevaringstrang og nasjonal litterær kapital

Et av argumentene for elektronisk lesning i 2010 var språket. Det var en frykt for at utenlandske aktører ville ta over markedet for litteratur før Norge kunne følge, og dermed skape et vanskelig grunnlag for norsk litteratur, spesielt i forhold til engelskspråklige verker. Fortsatt ble det snakket om et raskt skifte som forlagene ikke ville rekke å følge når det kom. At papirbøker i stor grad ville forsvinne over natten og at elektroniske bøker ble normen. Det ville skape problemer for norsk litteraturindustri og gi utenlandsk konkurranse en stor fordel, både på et økonomisk grunnlag og et symbolsk grunnlag. Det kom en bevaringstrang i forhold til det norske språket og norsk litteratur og industri.

Bekymringen for utenlandsk innflytelse er ikke nødvendigvis en frykt for det internasjonale markedet i seg selv, men at det skal dominere det nasjonale markedet fremfor lokale verker. Om leserne blir eksponert for mer utenlandsk litteratur vil etterspørselen veie ut den norske litteraturen om markedet ikke legger opp for en blanding av litteratur. Frykten bunnet i at e-bøker ville bli populært, og at mangelen på norsk litteratur innen det mediet ville føre til mangel på språklig og litterær innflytelse. Motstanden mot den elektroniske lesningen ble basert på at teknologien fremdeles var ny. Det lå ubesvarte spørsmål rundt rettigheter, piratkopiering og priser. Selv om disse problemstillingene veide tungt i bransjen, lå det likevel en frykt for konkurranse som kom frem i kronikkene angående momsfrigjøring på e-bøker. Om norske forlag ikke kunne holde følge med utenlandske aktører som satser på elektronisk lesning, ville det norske språket lide i lengden. Det var dem som ønsket å vente til både økonomiske avtaler og teknologi var på plass, opp imot dem som ønsket en fortgang i saken så norsk litteratur ikke ville lide under utenlandsk økonomisk kontroll.

Portvokterne er aktørene som gir tilgang til litteraturbransjen, og i forhold til norsk litteratur er de også i stand til å beskytte bransjen fra uønsket innflytelse. Det er likevel en økonomisk makt utenifra som påvirker mediebildet og dagsordenen, også for relevant litteratur. Den økonomiske kapitalen står opp imot den symbolske kapitalen, og det kan videre diskuteres om det finnes en nasjonal litterær kapital. Altså, en type kapital som styrker det norske språket og bevarer nasjonale produkter. Om elektronisk lesning blir normen, vil det være viktig for dem med denne typen kapital å tilpasse sine verker etter lesernes ønsker. Bekymringene fra 2010 er fremdeles på dagsordenen, selv om e-boken ikke har vært den suksessen de på den tiden fryktet. Det handler mer om en massekultur som kan bli innført på bakgrunn av midler nasjonale aktører ikke har tilgang til, derav at internasjonale aktører kommer inn med en stor fordel.

6.7 Elitekapital

Stuart Hall (1973) forklarer hvordan leserne kan kode innhold fra forskjellige perspektiv, basert på deres tolkning av verkene og de som har produsert dem. Det er mer sannsynlig at leserne vil kode etablerte forfattere fra et dominerende eller forhandlende utgangspunkt. Også opposisjonelle koder kan trekkes fra forfattere som kommer fra en bakgrunn i et allerede etablert mediebilde, slik som bloggere eller kjendiser fra andre arenaer enn den typiske litterære eliten. Det er fortsatt ekstra prestisje knyttet til å få utgitt en papirbok, og mye av lesernes motstand mot e-bøker kan fortsatt knyttes til vaner, også når det kommer til de store forfatterne. En etablert forfatter har som regel et forlag i ryggen, og flere bøker bak seg som styrker innflytelsen de har over leserne. Litteraturen har en innflytelse utenfor papirbokbransjen gjennom internett, der bloggplattformer og nettaviser kan påvirke lesere. Bokbransjens innflytelse kan sammenlignes med disse plattformene, men e-boken er ikke tilknyttet internett på samme måte som for eksempel en blogg. E-boken er heller et mindre populært alternativ innen den tradisjonelle bokbransjen. Selv om papirbøker er dyrere å produsere, er det fortsatt foretrukket av både leserne og av det økonomiske markedet.

Det er fortsatt forlagene som er portvokterne for forfattere som ønsker å leve av å skrive. Forfatterne som først er inne i bransjen og får mulighetene som trengs for å bygge et større publikum får også en større makt enn skribenter uten et forlag, og i mange tilfeller ligger makten i forkant av inngangen. Allerede etablerte produsenter av bøker har et bedre utgangspunkt i bokbransjen, fordi leserne allerede har et forhold til dem. Det er mindre sannsynlig at en forfatter av e-bøker har mulighet til å bygge det samme publikum som en papirbokutgivelse kan generere. Her er det eksempelvis mer sannsynlig at en etablert papirbokforfatter med høy kulturell kapital kan ha suksess med e-bøker. Stephen King er her et godt eksempel, siden han som etablert forfatter hadde den litterære kapitalen som trengtes for å selge for seg selv.

Den kulturelle kapital er ikke bare bundet opp i litteraturen i seg selv, men også i hvordan miljøet promoterer og presenterer forfatteren. Massekulturen er knyttet opp mot eliten innen hver del av kulturmiljøet, og det er ikke tilfeldig at det er noen få forfattere som havner på topplisten innen litteratur hvert år. Den litterære kapitalen blir dermed påvirket av eksisterende status, en type elitekapital som har en innvirkning på fremtidige muligheter og oppmerksomhet fra leserne.

7 Diskusjon

I denne delen av oppgaven vil jeg diskutere funnene i analysen, samt presentere et sammenligningsgrunnlag for e-bøker og lydbøker. I problemstillingen spør jeg hvordan e-boken kan forklares som et sosiologisk fenomen. Forskningsspørsmålene skal hjelpe å besvare problemstillingen. Det første forskningsspørsmålet sammenligner e-boken med papirboken. Spørsmålet vil besvares ved hjelp av Frankfurtskolens modell på massekultur (Storey 2006:54), i tillegg til utvalgte sosiologiske teorier som er relevante for besvarelsen. Konklusjonen vil forklare papirbokens og e-bokens posisjon i en kultur som preges av digitalisering. Deretter vil jeg svare på det andre forskningsspørsmålet som dreier seg om sammenligningen mellom e-bøker og lydbøker som to forskjellige formater av digitalisert litteratur. I analysen kom jeg frem til forklarende begrep som beskriver e-bokens rolle gjennom de siste tjue årene. For å sammenligne vil jeg diskutere hvordan lydboken kan forklares med de samme begrepene, og eventuelt diskutere hvordan de to formatene skiller seg fra hverandre.

Problemstillingen og forskningsspørsmålene må forklares ut ifra det empiriske medieutvalget som består i avisartikler fra årene 2000, 2010 og 2019. Dette betyr at bildet blir skapt ut ifra den journalistiske dagsordenen fra disse tre årene, og deres vinklinger er ikke fullstendig representativt for alle deler av bokbransjen eller hva majoriteten av leserne tenker. Det gir likevel et godt bilde av hvordan digitalisert litteratur har utviklet seg, så lenge det observeres fra et medieperspektiv.

7.1 Sosiologiske teorier – Massekultur

I denne delen av oppgaven vil jeg forsøke å forklare e-bøker i et sosiologisk perspektiv basert på de sosiologiske teoriene presentert tidligere i oppgaven. De forklarende begrepene som brukes i analysen av e-bøker (se side 61) vil anvendes for å understreke det sosiologiske perspektivet. Fra massekulturens perspektiv vil jeg bruke modellen fra Frankfurtskolen (Storey 2006:54) og forklare hvordan de ulike punktene kan anvendes ut ifra egen tolkning av utvalget.

Skillet mellom 'ekte' og 'falsk' kultur kan virke for subjektivt til å tolke kultur og massekultur. Det avhenger av definisjonen på ekthet, og som tidligere forklart kan det bunne i sosiale felt (se side 38). Økonomisk sett er e-bøkene billigere å produsere og distribuere, så i den forstand burde de ha et godt utgangspunkt for kulturell innflytelse, om det så er fra et massekulturelt perspektiv. Hvis erstatningsprinsippet gjelder vil det være vanskeligere å tyde

dette skillet ut ifra innhold, men det er også mulig å argumentere at en papirbok er mer 'ekte' nettopp fordi innholdet i boken ligger i en håndfast perm som representerer verket, ikke som del av et teknologisk apparat. Dette står i motsetning til musikkindustriens positive tolkning der musikk ikke er knyttet til et fysisk produkt (Eidsvold-Tøien et al. 2019), og det kan virke som det betyr mer for litteraturen å være tilknyttet sine egne fysiske permer. Påstanden kan støttes opp imot utsagn fra utvalget i 2000 og 2019, der papirboken til forskjellige grader blir beskrevet som en gjenstand med funksjoner utover innhold alene (2000:E1, E2; 2019:E7, E6, E11). Musikken forandres ikke i et teknologisk apparat, mens en bok er et håndgripelig objekt som bærer preg av kulturell kapital.

Skillet mellom den europeiske og den amerikanske kulturen er et grunnlag for en relevant diskusjon. Ikke nødvendigvis fordi det stemmer at den amerikanske kulturen representerer massekulturen, men fordi det kan tolkes i henhold til stormakter innen teknologi. Det økonomiske og det symbolske feltet henger ofte sammen i at aktører med bedre økonomi har makten til å påvirke det symbolske innholdet i kulturen, uavhengig av landegrenser. Det er ikke absolutt at innholdet i bøker bærer all makten i en utgivelse, men også personen som står bak innholdet. Forleggere har tradisjonelt makten til å bestemme hva som skal promoteres og utgis, og i et større bilde blir forlagene affektet av internasjonalisering, på samme måte som musikkbransjen (Molde 2019). Det kan forårsake mindre variasjon, siden de store aktørene vil dominere. At teknologiske nyvinninger blir laget på engelsk gjør at engelskspråklige land har en fordel i den kulturelle verdenen (se side 22). De kan fungere som portvoktere og utgjøre en utfordring for den lokale bevaringstrangen for eget språk. En bekymring som går igjen spesielt i 2010 er at utenlandske aktører skal komme på forskudd med elektronisk litteratur (2010:E3, E7, E14), og sette en barriere for nasjonale kulturelementer, og dermed forminske landets nasjonale litterære kapital. I denne settingen er e-bøker bekymringsfullt for aktører innen bokbransjen, men det har så langt ikke vist seg å være den største trusselen. Det er likevel sannsynlig at stormakter i produksjon og distribusjon kan utgjøre en trussel i fremtiden, potensielt med digitalisert litteratur. Siden e-bøker ikke har gjort så stor suksess som forventet, fryktet og håpet, kan ikke digitalisert litteratur så langt sies å være en signifikant del av en verdensomspennende massekultur.

At massekulturen er mer endimensjonal kan sikte til at den forenkler innholdet i kulturen og gjør at den gir mindre verdifull mening for befolkningen (se side 39). Selv om e-bøker skal tilby samme innhold som papirbøker kan skjermlesing plasseres i samme kategori som andre former for internettsurfing og teknologisk underholdning. Distraksjon er et grunnlag som går

igjen, i at skjermlesing tilbyr så mange andre funksjoner og former for underholdning at selve innholdet i teksten forsvinner. Det er 'deep reading' opp imot 'hyper attention' (Mangen 2013:368). Hyperoppmerksomhet er en god beskrivelse for kortere tekster, som for eksempel blogginnlegg eller nettavisartikler. Skjermlesing kan kombineres og forbindes med alle de andre funksjonene skjermen tilbyr, og dermed forvirre leserne og meningen de forsøker å tyde ut av en enkel tekst. Selv lesebrett kommer med andre funksjoner, som for eksempel å lese og forandre skriften. Med andre lett tilgjengelige tekster kan verkene drukne i hverandre og gjøre det vanskeligere å beholde konsentrasjonen på en bok av gangen. På en måte gjør det e-boken til det motsatte av endimensjonal rent formatmessig, siden det tilbyr mye variasjon. På den andre måten mister den tyngden av hver bok, det symbolske i hver tekst, fordi det er for mange valg i en enkelt handling.

Aktivt og passivt forbruk kan også henge sammen med konsentrasjonslesing og hyperoppmerksomhet. Der tekster på internett ofte fanger inn leserne med overskrifter og korte sitater som gjør det mulig å skimlese den potensielle dybden i resten av teksten, krever papirbøker mer av leseren. Det er mulig å skimlese papirbøker også, men det er vanskeligere å tyde hva som er viktig for å få med seg hele teksten. Mens elektroniske tekster gir leserne muligheten til å kode innholdet ut ifra kortere avsnitt eller setninger, er det mer sannsynlig at papirboken krever en mer konsentrert holdning for at leserne skal få med seg helheten (Mangen 2013; Durant 2015; Dahl og Mangen 2015). Passivt forbruk kan forbindes mer med det økonomiske feltet siden det handler om mengde og distribusjon, men med konsentrasjonslesing plasseres diskusjonen mer over på den symbolske siden, hvor aktivt forbruk forbindes med lengre, innholdsrike tekster. Aktivt og passivt forbruk kan også tenkes å skille mellom to typer underholdning. Det omhandler forskjellen mellom formålene av forbruket, om det er for å lære noe eller for å få tiden til å gå, for eksempel. Det kan også handle om kulturklasser (Engelstad og Hansen 2010), hvor enkelte miljøer legger vekt og kapital på nøye gjennomlesing av tyngre vekt, mens andre heller ser på lesing som et tidsfordriv i hverdagen uten å legge noen annen form for mening til handlingen. E-bøker skal i teorien legge til rette for begge, på samme måte som papirbøker etter erstatningsprinsippet (se side 62).

Individuell produksjon kan forbindes med noe mer autentisk enn masseproduksjon, i hvert fall i forbindelse med teoretiseringen fra Frankfurtskolen. Der e-boken har potensiale for masseprodusering kan elektronisk lesing i større grad relateres til individuell produksjon. Blogger og hjemmesider er gode eksempler på dette, men også vanlige e-bøker er enklere å gi

ut gjennom andre aktører enn forlag, eksempelvis gjennom Amazons selvpbliseringsfunksjon, og gjennom eksempelet med Stephen King (se side 12). Det spørres hva som defineres som autentisk i kulturspørsmålet, siden kulturell kapital for utgivelse spiller en rolle i bøkernes og forfatterens status i de forskjellige kulturelle miljøene. Elitekapitalen (se side 66) knyttes til utgivelse gjennom forlag, siden forfatterne derfra har mer hjelp for promotering og distribuering. Portvokterne er strengere gjennom forlag, og naturligvis mykere i selvpbliseringsbransjen, noe som muliggjør en hypotese om mykere portvoktere gjør for mindre elitekapital, til tross for friheten den individuelle produksjonen kan gi. Det økonomiske feltet melder seg også her, siden papirbøker både gir mer status og mer inntekt for forfatterne som forfatter Chris Tvedt hevder i 2019 (2019:E6).

Skillet mellom fantasi og distraksjon viser til formålet med kulturen, der e-boken og elektronisk lesing kan bli problematisert gjennom sistnevnte (Dahl og Mangel 2015). Distraksjon kan tolkes i den retning at leserne ikke identifiserer en forhandlende mening (se Hall side 35) ut av teksten de leser, og at det kun er noe som ligger til rette for tidsfordriv uten noen form for bidrag til en kulturell forståelse. Det kan forstås som at det symbolske feltet ikke betyr like mye som det økonomiske feltet, fra et produksjonsperspektiv. Det kan stilles spørsmål ved subjektiv mening til kultur også her, med tanke på verdien leserne legger på underholdning. Det er ikke nødvendigvis bare opp til bøkene å gi leserne verdi, for leserne kan ha forskjellige verdier ut ifra sine egne kulturer og klasser som vektlegges mer innenfor deres miljø. Som jeg tolker ut fra de empiriske funnene er det ikke nødvendigvis e-bøkene som distraherer leserne. Problemet ligger heller i at e-bøker er utsatt for distraksjoner, siden skjermlesing for mange virker å skille seg vekk fra tradisjonell litteratur.

Hvis kulturen består av sosial sement er leserne fanget under den dominante koden (Hall 1973:16), der kunstverkene er uproblematisk i samfunnets øyne med ukritisk innhold. Forskjellen mellom forhandling og sosial sement ligger i at kulturen skal utfordre den etablerte strukturen i samfunnet, noe som kan reflekteres i lesernes vaner. E-bøker kom som en utfordring på markedet. I år 2000 var ikke teknologien god nok ennå, men det ble allerede spekulert fra flere hold at e-bøkene hadde potensiale til å entre markedet med store fordeler (2000:E8, E9, E10). Andre hadde mer kritiske stemmer, spesielt fra det økonomiske perspektivet som har gjentatt seg spesielt i de to første tiårene (2000:E3, E7, E8; 2010:E2, E4, E8, E10), basert på alt fra utforming til strukturelle avtaler. Det kan diskuteres om portvokterne har mulighet til å forhindre fremgangen til et digitalisert bokmarked, men markedskreftene er også styrt av forbrukerne. Det vil ikke være helt riktig å sammenligne

folks vaner med sosial sement, men det er et godt bilde på en utfordring der leserne ikke er klare for å gi opp det de er vant til å bruke når de skal lese. Rent innholdsmessig kan modellen igjen problematiseres med at underholdning ikke kan måles, selv om det er en god mulighet for å måle utfordringer innen elektronisk litteratur på internett. Bloggere er et godt eksempel på aktører på nett som gjør seg innflytelsesrike på digitalisert litteratur. De fører nettbaserte dagbøker med høy grad av individuell frihet over eget innhold (Uglum 2013), bygger relasjoner til lesere gjennom meninger, holdninger og kontinuerlig kontakt gjennom lengre tid (Gamkinn 2019), og bruker ofte innflytelsen de har til å selge produkter (Bakke 2017). Bloggere både utfordrer og sementer samfunnet, og kan dermed være gode eksempler på aktører innen en annen form for digitalisert litteratur.

E-boken som et sosialt fenomen

Selv om Frankfurtskolens definisjon på kultur og massekultur kan være problematisk, i og med at flere av faktorene som beskriver massekultur mangler subjektivitet, så er kulturmodellen et godt utgangspunkt for å diskutere e-boken som et sosialt fenomen. Om e-bøker kan defineres som ekte eller falsk skal de uansett ha et godt utgangspunkt i det økonomiske feltet, basert på den lave produksjonsprisen i forhold til papirboken. Erstatningsprinsippet gjør det vanskelig å skille e-bøker og papirbøker i forhold til ekthet, men det kan diskuteres at papirboken fremstår som mer 'ekte' fordi det er sitt eget produkt, og ikke en del av et apparat. Språkmessig er stormakter innenfor teknologi en utfordring for mindre språk. Sterke aktører på det økonomiske feltet, i dette tilfellet det amerikanske markedet, påvirker det symbolske innholdet i kulturen som ensidige portvoktere, og utfordrer potensiell variasjon. Med bevaringstrang er dermed e-bøker en potensiell trussel for fremtiden. Skjermlesing er i samme kategori som andre former for teknologisk underholdning. E-boken er det motsatte av endimensjonal rent formatmessig, men den mister tyngden til en bok. E-bøker skal i teorien kunne legge til rette for både aktivt og passivt forbruk på samme måte som papirbøker, men aktivt forbruk kan forbindes med konsentrasjon over lengre tekster, hvor skjermlesing kommer til kort. E-boken har potensiale for billig masseprodusering, men kan samtidig være et godt utgangspunkt for individuell produksjon gjennom selvpublisering på internett. Elitekapitalen står som en barriere for sistnevnte produksjon, siden de fleste store forfattere går gjennom forlag. E-bøker er ikke nødvendigvis distraherende i innhold, siden det avhenger av hva innholdet er, men de er utsatt for distraksjoner gjennom formatet i seg selv. E-bøkene var en utfordring til et allerede etablert marked, med potensiale for store fordeler innen produksjon og distribusjon, men lesernes

vaner står sterkt. Å sammenligne dette med sosial sement er ikke nødvendigvis helt rettferdig, men det er tydelig at elektronisk lesing ikke har hatt den suksessen mange forventet.

Hvordan kan massekultur forklare e-boken som et sosialt fenomen ut ifra en sammenligning med den etablerte statusen til papirboken? Det som går igjen er at e-boken ikke er sitt eget fenomen, men heller en del av teknologi som langsomt har blitt mindre begrenset. Å holde et lesebrett blir ikke nødvendigvis det samme som å holde en papirbok, selv om det har samme innhold. Dermed kommer handling inn i bildet, der å lese på skjerm og å lese på papir har forskjellige konnotasjoner. Skjermlesing er en handling som omfatter alt som finnes på internett av skrevne ord, så e-bøker blir en del av dette fenomenet heller enn litteraturfenomenet. Det kan argumenteres at å lese er en aktiv handling som krever konsentrasjon, og at fraværet av konsentrasjon automatisk leder til distraksjon. Hvis lesing forbindes med en aktiv handling er leserne fortsatt preget av denne vanen som gjør e-boken til et uferdig fenomen forbundet med internett. Skjermer tilbyr former for underholdning på et helt annet spekter enn hvor papirboken befinner seg. Som fenomen er e-boken preget av handling og produkt. Skjermlesing er motsetningen til papirlesing og produktet er en del av et annet, stort marked som ikke nødvendigvis forbindes med den typen litteratur lesere er vant til å håndtere.

7.2 Lydbøker – en annen side av digitaliseringen

Empirien er delt opp i to deler. Den ene tar for seg e-bøkene (se side 45) som er hovedfokuset for problemstillingen. Bakgrunnen for dette er at e-bøker er digitale kopier av papirbøker, så det gir mening å sammenligne dem som to fenomener med samme formål. Det andre utvalget tar for seg lydbøker (se side 51) som en annen form for digitalisert litteratur. I motsetning til e-bøker er ikke lydbøkernes analyse fokusert på positive og negative holdninger, fordi denne typen medium har vært etablert lenge. Radiounderholdning har eksistert i flere tiår, i tillegg til at Blindeforbundet begynte å tilby innleste bøker siden 1955 (Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek 2013). Lydbøker er noe helt annet enn tradisjonelle former for bøker, fordi 'lesere' blir til 'lyttere'. Litteraturinteresserte med lesevansker eller synsvansker har lenge hatt lydbøker som sitt prefererte format. Lyttelitteratur et viktig element i den digitale verdenen, med stigende popularitet som sitt eget medium. For å forklare forskjellene mellom denne formen for digitalisert litteratur og den lesbare formen, tar jeg for meg lydbøker fra et sosiologisk standpunkt med de samme forklarende begrepene som ble laget med utgangspunkt i e-bøkene (se side 61).

Forventningsillusjonen beskriver bakgrunnen for e-bokens potensiale. Det dreier seg om forventningene til e-bokens suksess som ikke ble innfridd på den måten mange forutså. I utvalget beskrives ikke forventninger for lydbøker på samme måte som til e-bøker. I 2000 er CD-er og kassetter løsningen for formatene (2000:L2). De behandles på sett og vis som en forlengelse av radiofunksjonen. I 2010 er det mye oppmerksomhet rundt en lydbok som gis ut på vinyl (2010:L1, 2010:L3, 2010:L6, 2010:L8, 2010:L12, 2010:L13) som en nyskapsel innen sjangeren. Det symbolske feltet er viktig for disse utgivelsene, og kan beskrives som en særinteresse for en kulturklasse heller enn et produkt for økonomisk vinning. I 2019 har strømmetjenestene vokst frem (2019:L1, L2) og dominerer markedet for litterær lytting. På samme måte som musikkbransjens strømmetjenester, tilbyr denne delen av markedet mange verker på et sted, ofte med en fast betaling for tilgang til plattformene. Økonomisk sett er det problemer med ventetider for forlagenes krav og strømmetjenestenes rettigheter (2019:L3, L4, L7, L9), men symbolsk sett er det en voksende kreativitet hvert tiår ettersom strømmetjenestene virker å muliggjøre flere lydbøker og mer variasjon. Podkaster har også fått popularitet (2019: L1), og kan observeres som en nyutvikling av radioen. På en måte kan disse nyutviklingene tolkes som en innfrielse av forventninger til lydboken. Dette er forventninger som i utgangspunktet ikke var fastsatt. Veksten forekom naturlig på lik linje med musikkbransjen, fordi det er et medium for lyttere hvor skjermlesing ikke må tilrettelegges.

Erstatningsprinsippet relaterer til hvorvidt e-boken skal erstatte papirboken eller være et alternativ til den. Selv om enkelte former for elektronisk lesning har vært en stor suksess, mest gjennom bruken av internett, så er papirboken fremdeles på det minste en verdig konkurranse til e-boken, på det meste fremdeles den dominerende måten å lese på for litteraturinteresserte. I 2000 fremstilles lydboken som et alternativ basert på argumenter som å gjøre flere ting på en gang (2000:L1, L3). Lydboken blir fremstilt som en egen utgave av samme bok, de to formatene stimulerer hverandres salg i stedet for å konkurrere, og lesekunnskaper blir overflødig med lydbøker. 2010 kommer med flere elementer som gjør lydboken til noe annet enn vanlig boklesing. Sanger, lydbilder, tolkninger, lytteopplevelser, varierende stemning og forkortede alternativ for lengre verker er eksempler som viser til hva lydboken er (2010:L4, L5, L10, L11, L14, L15, L16). Videre i 2019 er det regi, språklige elementer, kortversjoner igjen, rytmer, nyanser, perspektivskift, dialoger og som en gjentakelse fra 2000, noe å gjøre mens hendene er opptatt (2019:L2, L3, L9, L16, L17). Det symbolske feltet spiller på variasjonen i lytteopplevelser alle tiår, og på det økonomiske feltet

har lydboken hatt en plass i samfunnet gjennom Lydbokforlaget frem til strømmetjenestene vokste frem. Der e-boken ligner papirboken i formatet, er lydboken stadfestet som sitt eget produkt side om side med andre former for litteratur, uten at den behøver å erstatte noe.

Unntaket kan diskuteres i debatten som omhandler forkortede versjoner av bøker i lydformat, men i teorien kan også papirbøker forkortes. Det handler mer om et marked som har åpnet for et publikum som foretrekker å lytte.

Tilgjengelighetsparadokset refererer til den økende tilgjengeligheten til forskjellige deler av det kulturelle samfunnet. Denne tilgangen er en konsekvens av internettets suksess og andre teknologiske nyvinninger. Unntaket kommer i form av barrierer for deltakelse, og i e-bokens tilfelle er det muligens mangel på fokus som format, brukervennlighet, og papirbokens kontinuerlige suksess som gjør tilgjengeligheten til et paradoks. I 2000 fantes forskjellige typer lydbøker og hørespill på radioer, og på lyttestasjoner plassert på offentlige steder som bibliotekene. CD-er og kassetter er formatene som blir nevnt (2000:L2). Forlagene bestemte hvilke papirbøker som var gode nok til å bli en lydbok (2000:L14). Tilgjengeligheten var dermed begrenset, men det var ingen fokus på å endre på det, i tråd med den manglende forventningen. I 2010 var det fortsatt CD-er på markedet, inkludert digispillere som er en type håndholdt mp3-spiller med plass til lydbøker (2010:L18). Lydbokforlaget følger sesongene på samme måte som forlagene promoterer enkelte bøker frem til passende tider på året (2010:L9). Det er først i 2019 at tilgjengeligheten er et faktum. Strømmetjenester vokste frem, og podkaster begynner å dukke opp som nye lydformater. Det foregår en debatt rundt fastprisperioder på lydbøker (2019:L4), men dette handler mer om umiddelbar tilgang heller enn begrenset tilgang. Paradokset finnes fortsatt i at leserne blir påvirket av de sterkeste aktørene innen litteraturbransjen med elitekapital, men det er ikke nødvendigvis like mye fokus på dette som et problem. Et variert utvalg med lydbøker eksisterer på ulike strømmetjenester som i et mediebilde fremstår som mer kontrollert og tilgjengelig for lyttere.

Bevaringstrang omfatter frykten for den norske bokbransjen i en verden med sterke internasjonale aktører, inkludert språkdominansen den bringer med seg. Teknologien står for mye av bekymringene, siden den litterære kapitalen henger sammen med ressursene som brukes for å utvikle nye digitaliserte måter for å selge og strøme underholdning. Den nasjonale litterære kapitalen gjør seg gjeldene, med bevaringstrang som en type kapital som bevarer og utvikler lokale løsninger. Rundt år 2000 er Lydbokforlaget den ledende aktøren som distribuerer lydbøker (2000:L7). Språkmessig nevner ikke media språk med bekymring, men understreker heller at lydbøker gir god trening for å lære andre språk (2000:L12). I 2010

er forlaget fortsatt dominerende på lydbokmarkedet nasjonalt, og temaet rundt oversettelser handler med om hvordan fysiske bøker kan 'oversettes' til en lytteopplevelse (2010:L10). I 2019 kommer bekymringene rundt internasjonal konkurranse, mest basert på bekymringer rundt at den norske bokbransjen henger etter på den digitale utviklingen (2019:L9). Det nevnes også at norske forlag ikke leverer sine lydbøker til konkurrenters strømmetjenester (2019:L7), noe som kan tolkes å gjelde både nasjonalt og internasjonalt. Det er en bekymring også her basert på de teknologiske fremskrittene og det engelske språket som dominerer bransjen, noe som på naturlig vis gjelder både for lydbøker og for e-bøker. Likevel tolker jeg ikke at medieomtalen er like bekymret for lytterformatet i en internasjonalt virkelighet. Norske lydbøker og norske podkaster er i stor grad representert gjennom media, selv om en av de største strømmetjenestene, Storytel, har mer variasjon på engelsk.

Elitekapitalen refererer til den typen status som gjør utgivelser enklere for kjente kulturpersoner. I forhold til e-bøker er Stephen King et godt eksempel på denne typen kapital (se side 12). I motsetning til en forfatter uten suksessfulle utgivelser på papir, og uten en avtale med et forlag, så har forfattere med elitekapital en mye større sjanse for å gjøre suksess med selvutgivelser i e-bok-format, og e-bøker generelt. Elitekapitalen er tilstedeværende også for lydbøker. I 2000 omtales hyring av skuespillere til opplesning (2000:L10) som gir lydboken ekstra oppmerksomhet avhengig av skuespillerens status. Det er også fokus rundt forfatternes egne tolkninger når bøkene deres skal omgjøres til lydbøker som også nevnes i 2010 (2010:L14, L16). Dette viser til en type frihet forfatterne har rundt bestemmelsene for produksjon av lydbøker. I 2019 kommer et godt eksempel med Jo Nesbøs innspilling av en populær serie (2019:L11, 2019:L12, 2019:L13, 2019:L14, 2019:L16), hvor han understreker viktigheten av å gi bøkene og karakterene en spesifikk stemme som kan bære universet. Med kjente skuespillere kan verkene nå ut til flere, fordi de har en makt og en innflytelse i bransjen som leserne og lytterne allerede har et forhold til. Elitekapitalen omfatter dermed flere bransjer, både innen litteratur og lydbøker, men det kan også diskuteres om denne typen kapital kan tillegges hele kulturspekteret. På samme måte som kjente skuespillere og innflytelsesrike personer i samfunnet har et bedre grunnlag for å gi ut og promotere bøker, så har de et godt utgangspunkt for å lage lydbøker.

En mer positiv innstilling

Forventningsillusjonen gjelder altså ikke lydbøkene i medieomtalen, fordi forventninger til hva lydboken kan bli følger den naturlige utviklingen av mer tilgjengelige formater.

Lydboken kan sammenlignes med musikkformatet, der de teknologiske oppdateringene gjør

eldre formater overflødige til fordel for tilgang (se side 6). Erstatningsprinsippet er også overflødig til en viss grad, basert på at å lytte skiller seg fra lesing. Lanseringen av e-bokformat skiller seg fra lanseringen av nye lytterformat, fordi lesehandlingen endrer seg med skjermlesing. Det er ingen stor forskjell på å lytte til radio og å lytte til en strømmetjeneste. Tilgjengelighetsparadokset gjelder med den samme barrieren som annen litteratur støter på i et massemarked, i den grad at promotering og elitekapital påvirker lesere og lyttere. Bevaringstrangen nevnes i henhold til digitaliseringen, men det kan tolkes at lyttebransjen muligens er mer tilgjengelig enn e-bokbransjen på det norske markedet.

Medieomtalen kan i helheten tolkes å være mer positivt innstilt til lydbøkene gjennom tiårene, noe som til dels kan forklares med at lydboken allerede er et etablert fenomen innen 2000. Den virker å ha utviklet seg i en positiv retning opp til moderne tid. I utgangspunktet kan det virke som at lydbøker er en ettertanke til papirboken, men sett fra det symbolske feltet er opplevelsen av en lydbok noe som skiller seg fra tradisjonell lesning. Sammenligningsvis er podkaster et nytt fenomen som har oppnådd popularitet i nyere tid som kan sammenlignes med lydbøkene, men også fungere som en nyutvikling av radioprogram. Den største forskjellen mellom lydbøker og e-bøker kan tolkes å være publikum. Lydbøkene åpner for en ny gruppe litteraturinteresserte som ikke liker å lese eller har andre barrierer som hindrer dem fra å lese, i tillegg til det eksisterende lesende publikum som kan bruke lydboken som et alternativ når de vil gjøre andre ting samtidig som de konsumerer litteratur. Der e-bøkene kan følge erstatningsprinsippet og forsøke å imitere papirboken i handling, står lydbøkene for en helt annen handling med egne funksjoner som gjør sammenligningen komplisert. En lydbok kan mer effektivt sammenlignes med en podkast, mens e-bøker er bedre å sammenligne med papirbøker, til tross for at alle bortsett fra sistnevnte tilhører kategorien med digitalisert litteratur.

8 Konklusjon:

Papirboken overlever, men e-boken er et sosialt fenomen

Jeg ville utforske papirbokens overlevelse i en digitalisert verden, og for å finne en forklaring har jeg valgt å fokusere på de digitaliserte formene for litteratur. Hovedfokuset ligger på e-boken som et sosialt fenomen, og lydboken sammenlignes som et alternativt digitalisert medium for litteratur. Ved et sosiologisk perspektiv er det mulig å få en bedre forståelse av hva som gjør at papirboken fremdeles ikke lar seg erstattes, samt hvorfor lydboken er et mer populært alternativ i digitalisert litteratur.

Fra Frankfurtskolens modell for massekultur (Storey 2006:54) får jeg innsikt i hva som skiller papirboken fra e-boken. Forskjellene synliggjør hva bøkene representerer. Papirboken kommer bak en perm som illustrerer innholdet som gjør verkene mer helhetlige og 'ekte' for leseren. E-boken er en del av et teknologisk apparat. Lesebrett, PC og mobil tilbyr lesing gjennom skjerm. De viser innhold uten den innpakningen som gjør papirboken distinktiv. Videre er e-boken en potensiell trussel i en internasjonalsert virkelighet. Et av de første populære e-bokformatene med en kortlevd suksess var amerikanske Rocket eBook (se side 11) som viser hvor den teknologiske makten befant seg i den første lanseringen. Fra et teknologisk perspektiv har ikke papirboken den samme utfordringen, selv om den kan ha lignende typer utfordringer som e-boken knyttet til lokalisering og internasjonal innflytelse. Endimensjonalitet, altså kopiering av produkter for økonomisk profitt uten kulturell variasjon, kan knyttes til konsentrasjonslesning og oppmerksomhet, altså 'deep reading' og 'hyper attention' (se side 25). Dette er forskjellige måter å lese på, der papirboken ansees å være bedre for konsentrasjon over lengre tekster, mens e-boken havner i samme kategori som kortere digitaliserte tekster, mye på grunn av hva leserne forbinder skjermen med. Også med aktiv og passiv bruk er formålet annerledes, der aktiv bruk tilsier en fordykning i stoffet som leses, mens passiv bruk er forbundet med innhold uten mening og forhandling. Papirboken har en fastsatt funksjon, mens e-boken har potensiale for flere typer bruk, der passiv bruk muligens er mer forbundet med skjermer. E-boken muliggjør potensiale for individuell produksjon gjennom internett og selvpublisering, mens papirboken har bedre forutsetninger for masseproduksjon fordi forespørselen er større. Distraksjon kan forbindes med skjermlesing, fordi skjermer kan ha flere funksjoner enn ren lesning. Det samme gjelder i spørsmålet om elektronisk lesning oppfordrer til sosial sement eller forhandling. Sosial sement er kultur og kunst som mangler evnen til å utfordre samfunnet. Sosial sement styrker

den eksisterende samfunnsstrukturen uten å legge grunnlag for diskusjon, mens det motsatte, forhandling, utfordrer forbrukeren av kunsten og lar seg tolkes i forskjellige retninger (se side 40). Underholdning er vanskelig å måle, men e-boken kommer til kort fordi dens funksjoner ikke klarer å imitere papirbokens funksjon. En sammenligning av e-boken og papirboken kan ut fra et masseperspektiv beskrives ut ifra følgende punkter:

- E-boken er en del av et teknologisk apparat, uten papirbokens innpakning som forteller om boken
- E-boken har teknologiske utfordringer i et internasjonalt perspektiv
- E-boken har ikke nødvendigvis det samme grunnlaget for konsentrasjonslesning som papirboken på grunn av skjermen
- E-bokens funksjoner kan ikke imitere papirboklesning
- Individuell produksjon bærer ikke samme status som masseproduksjon i et kulturelt perspektiv, så e-bokens effektiviseringsfordel har ingen stor betydning
- Skjermer kan forbindes med distraksjoner siden de tilbyr mange funksjoner samtidig
- Identisk innhold gjør at forskjellene må ligge i formatet

Disse beskrivelsene styrkes i sammenligning mellom papirboken og lydboken. Lydboken er allerede etablert i samfunnet som sitt eget format over lang tid, så digitalisert lesning (e-boken) og digitalisert lytting (lydboken) har ikke hadde det samme forventningspresset. Der e-boken har hatt potensiale til å erstatte papirboken er lydboken preget av funksjoner som ikke kan sammenlignes med papirlesning. Lydbokens plass i samfunnet har vært tydeligere som resultat av eksisterende teknologiske apparater, med en tilgjengelighet som e-boken ikke har hatt utgangspunkt for. Lydboken har hatt utgangspunkt i radio, med eksempelvis hørespill. I e-bokens tilfelle er formatet nytt i sammenligning med lydboken, siden lesebrett ikke kom på markedet før rundt år 2000. Begge format er utsatt for utfordringer i et internasjonalt perspektiv, men e-bokens utfordringer er tilknyttet problemer med format og lesernes vaner. Å gå fra radio til en strømmetjeneste kan argumenteres å være et enklere skifte enn fra papirlesning til skjermlesing. Lydboken kan også ha fordeler med at flere navn kan knyttes til verket, med kjente skuespillere som opplesere i tillegg til forfatteren. Det kan diskuteres hvorvidt e-boken er avhengig av et kjent forfatternavn for å få betydelig oppmerksomhet (se Stephen King side 13).

Et relevant perspektiv for e-boken som et sosialt fenomen er maskineriet bak; digitaliseringen. Til tross for at den ikke har erstattet papirboken på det kulturelle planet har den fått et suksessområde i skolen og academia (se side 22, 23, 46 og 63). Grunnlaget ligger i de

økonomiske fordelene med teknologien og effektivisering av læring, inkludert billig oppbevaring av akademiske tekster. Det ligger også i den digitale kommunikasjonen mellom lærer og elev, og i at leserne i dette tilfellet ikke har noe valg når det kommer til skolestruktur og oppbygging av digitalt pensum. Det kan tolkes som at å effektivisere et etablert kulturfelt som litteraturmiljøet med suksessrike papirbokutgivelser ikke er nødvendig, men at skolen har mer behov for denne typen tilgjengelighet.

8.1 Fremtidig forskning

I den empiriske analysen i masteroppgaven har hovedfokuset vært på e-bøker, og på sammenligning med papirboken. De empiriske funnene fra medieperspektivet viser et godt utgangspunkt for et informerende utvalg fokusert på e-boken. I tillegg har det vist et variert spekter med potensielle tema for fremtidig forskning. Innholdet i litteraturen er ikke vektlagt i denne oppgaven, siden fokuset ligger på formater. Dermed er det et grunnlag for å utforske det symbolske feltet fra et digitalisert utgangspunkt, basert på hvordan innholdet i litteratur kan inneha forskjellige perspektiv som definerer og blir definert av samfunnet. Det ligger også det til rette for en sammenligning mellom lydbøker og podkaster som to velutviklede og populære medier i samtiden. De globale utfordringene på det økonomiske feltet utvikler seg kontinuerlig, så det internasjonale aspektet i litteratursammenheng er et godt utgangspunkt for fremtidig forskning. Balansen mellom det symbolske og det økonomiske samordnes i det kulturelle systemet, der det økonomiske ofte påvirker makten på det symbolske feltet. Det ligger til grunn at sosiale felt er viktig for å fremme studier av økonomisk profitt opp mot symbolske verdier i kulturen. Videre er individuell produksjon et interessant tema, med bakgrunn i en antagelse om at selvpublisering gjennom internett gir lavere kulturell kapital enn verker som går gjennom bokbransjen. Å se ulike kulturelle klasser opp mot digitalisering vil være nødvendig for en bedre forståelse av befolkningens vaner og valg, inkludert potensiale for nye handlingstyper i henhold til alternativene leserne møter. Kommunikasjon og internett er viktige tema på dagsordenen, og til sist er skolesituasjonen et viktig tema. Potensielt det mest relevante forskningstemaet er dagens situasjon opp imot digitaliseringen.

På tidspunktet denne oppgaven blir skrevet er Covid-19 blitt en global pandemi som har affektert hele verden og alle dens samfunn. Relevansen som digitalisert litteratur har i skolene, og mange andre samfunnsinstitusjoner som bruker digitaliserte hjelpemidler for å opprettholde den eksisterende samfunnsstrukturen, ble mer reell da pandemien brøt ut. Da jeg søkte meg frem til det empiriske medieutvalget i denne oppgaven ble jeg oppmerksom på at spesielt den akademiske sektoren har vært et suksessområde for e-bøker og digitalisert

litteratur. Relevansen kommer i form av effektivisering, oppbevaring, kommunikasjonen og det faktum at leserne i dette tilfellet ikke har noe valg i hvordan pensum presenteres. Vi risikerer en potensiell mangel på alternativer for elever som opplever problemer med skjermlesing. Dette legger grunnlag for viktig sosiologisk forskning på kvaliteten og bruken av digitalisert pensum. Hvilke problemer oppstår? Hva er det elevene, lærerne og andre arbeidstakere foretrekker å bruke i arbeidet? Hva er deres erfaringer, bekymringer og preferanser, i denne krisen og i etterkant? Spørsmål som dette er eksempel på hva som blir relevant i samfunnet når viruset er under kontroll. Solem (2020) fra Morgenbladet viser til at det kanskje er nødvendig med en begrunnelse for digitalisering i skolen, at det må være fokus på god pedagogikk og at tilpasninger for elevene er avgjørende. Hele verden har vært berørt av en tid der hjemmekontor og digitalisert skolegang har preget en ny hverdag, og prosessen med å returnere til den tidligere normaliteten vil utvilsomt påvirkes av det samfunnet har lært av denne tiden. Det vil være i samfunnets og sosiologiens interesse å observere denne prosessen, og hvordan den gamle og den nye samfunnsstrukturen blir håndtert i etterkant.

Empiriske kilder

Det empiriske utvalget fra ATekst er nedenfor referanselisten.

Referanseliste

Amundsen, B. (2017): 'Slik spres falske nyheter'. *Forskning.no*. Tilgjengelig:

<https://forskning.no/ny-sosiale-relasjoner-media/slik-spres-falske-nyheter/320181>

Avis i Skolens mål (2013): 'Journalistiske sjangrer'. Tilgjengelig:

<https://web.archive.org/web/20130618094459/http://www.aisagder.net/journalistiskesjangrer.html>

Baer, D. (2014): 'The Making of Tesla: Invention, Betrayal, and the Birth of the Roadster'.

Business Insider. Tilgjengelig: <https://www.businessinsider.com/tesla-the-origin-story-2014-10?r=US&IR=T>

Bakke, M.A. (2017): 'Celebrity is what celebrity does'. *Sosiologen*. Tilgjengelig:

<https://sosiologen.no/student/celebrity-is-what-celebrity-does/>

Brodersen, R.B., Bråten, F.J., Slethei, K. og Ågotnes, K. (2007): 'Sjangeranalyse', kap. 5: 62-75. I: *Tekstens autoritet – tekstanalyse og skriving i akademisk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bye, T. A (2017): 'Postfakta som samfunnsdiagnose'. *Sosiologen*. Tilgjengelig:

<https://sosiologen.no/essay/essay/postfakta-som-samfunnsdiagnose/>

Claussen, T. (2013): 'Max Weber', kap. 2: 25-110 og 'Weber, Durkheim og Marx – fortiden, nåtiden og fremtiden', kap.5: 297-337. I: *Klassisk blikk på fortiden – samtiden – fremtiden; Dilemmaer fra i går, i dag og i morgen belyst ut fra klassikerne Weber, Durkheim og Marx*. Trondheim: Akademika forlag.

Dahl, T.A. og Mangen, A. (2015): «Deep reading» i biblioteket: et kritisk lys på håndteringen av e-bøker i fag- og folkebibliotek'. *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskap og Kulturformidling*, vol. 4(1): 5-21. Tilgjengelig:

<http://hdl.handle.net/10642/2446>

De Lint, C. (2000): 'Books To Look For'. *Fantasy& Science Fiction*:

<https://www.sfsite.com/fsf/2000/cdl0008.htm>

Det Kongelige Kulturdepartementet (2018): 'Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida'.

Meld. St. 8 (2018-2019) Melding til Stortinget. Tilgjengelig:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-8-20182019/id2620206/>

Dillon, D. (2001): 'E-books: the University of Texas experience, part 1'. *Library Hi Tech*, vol. 19(2): 113-125. Tilgjengelig: <https://doi.org/10.1108/07378830110394826>

Dubner, J.D. (2000): 'What is Stephen King Trying to Prove?'. *The New York Times Magazine*. Available: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/library/magazine/home/20000813mag-king.html?scp=10&sq=riding%252520the%252520bullet&st=cse>

Durant, D.M. (2015): 'Resistance is Not Futile: Why Print Collections Still Matter in the Digital Age'. *Against the Grain*, vol. 27(3): 11. Tilgjengelig: <https://doi.org/10.7771/2380-176X.7082>

Eidsvold-Tøien, I., Topr, Ø., Theie, M.G., Molde, A., Gaustad, T., Sommerstad, H., Espelien, A. og Gran, A. (2019): 'Hva nå – Digitaliseringens innvirkning på norsk musikkbransje', s. 4-7. Centre for Creative Industries: Oslo. Tilgjengelig: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hva-na---digitaliseringens-innvirkning-pa-norsk-musikkbransje/id2627950/>

Engelstad, F. og Hansen, M.N. (2010): 'Samfunnsklasser og eliter', kap. 8, s. 191-213. I: Frønes, I. og Kjølrsrud, L.: *Det norske samfunn*, 6. utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Farinosi, M., Lim, C. og Roll, J. (2016): 'Book or screen, pen or keyboard? A cross-cultural sociological analysis of writing and reading habits basing on Germany, Italy and the UK'. *Telematics and Informatics*, vol. 33(2): 410-421. Tilgjengelig: <https://doi.org/10.1016/j.tele.2015.09.006>

Flood, A. (2009): 'Stephen King writes ebook horror story for new kindle'. *The Guardian*: <https://www.theguardian.com/books/2009/feb/10/stephen-king-kindle-ur>

Gamkinn, K. (2019): 'Bloggere større påvirkningskraft enn kjendiser'. *Dagsavisen Debatt*. Tilgjengelig: <https://www.dagsavisen.no/debatt/bloggere-storre-pavirkningskraft-enn-kjendiser-1.437903>

Gilbert, R.J. (2015): 'E-Books: A Tale of Digital Disruption'. *Journal of Economic Perspectives*, vol. 29(3): 165-184. Tilgjengelig: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/jep.29.3.165>

Gran, A.B. (2019): 'Ipad-eksperimentet'. *BI Business Review*. Tilgjengelig: <https://www.bi.no/forskning/business-review/articles/2019/02/ipad->

[eksperimentet/?fbclid=IwAR1xuf2qhX9ehi7TrOPm1yvTGe0w5KuDVk9_FgaFhcSkUJmYvyTlhqWC07U](https://www.forskning.no/eksperimentet/?fbclid=IwAR1xuf2qhX9ehi7TrOPm1yvTGe0w5KuDVk9_FgaFhcSkUJmYvyTlhqWC07U) [Sist besøkt 28.03.2019]

Gripsrud, S. (2000): 'Litterær teknobølge'. Bergens Tidende. Tilgjengelig:

<https://web.retriever->

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020021200012090074&serviceId=2](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020021200012090074&serviceId=2)

Griswold, W. (2002): 'American Character and the American Novel: An Expansion of Reflection Theory in the Sociology of Literature', kap. 18, s. 189-198. I: Spillman, L. (ed.): *Cultural Sociology*. USA: Blackwell Publishers.

Gundersen, A. (2012): 'Bibliotekene og e-bøker – en statusbeskrivelse', s. 1-21.

Nasjonalbiblioteket. Tilgjengelig: <https://www.nb.no/nbdigital/nbblogg/wp-content/uploads/2012/03/Statusnotat-e-bøker-feb-2012.pdf>

Hall, S. (1973): 'Encoding and Decoding in the Television Course: Training in the Critical Reading of Televisual language'. Birmingham: Centre for Contemporary Cultural Studies. University of Birmingham. Tilgjengelig: <https://core.ac.uk/download/pdf/81670115.pdf>

Halmrast, H.H., Nilsen, M.H., Refsli, P.B. og Sjøvold, J.M. (2017): 'Kunst i tall 2017: Inntekter fra musikk, litteratur, visuell kunst og scenekunst', s. 14-15. Kulturrådet: Oslo. Tilgjengelig: <https://www.kulturradet.no/documents/10157/fd7348ba-30bc-4bcd-952a-27dfb3eda2f2>

Hamid, R.J., Nicholas, D. og Rowlands, I. (2009): 'Scholarly e-books: the views of 16.000 academics: Results from the JISC National E-Book Observatory'. *Aslib Proceedings*, vol. 16(1): 33-47. Tilgjengelig: <https://doi.org/10.1108/00012530910932276>

Hillesund, T. (2005): 'Kommersiell istedenfor åpen publisering – En kritikk av den norske systemet for dokumentasjon av vitenskapelige publikasjoner'. *Norsk medietidsskrift*, vol. 12(2): 155-165. Tilgjengelig:

https://www.idunn.no/nmt/2005/02/kommersiell_istedenfor_åpen_publisering_-_en_kritikk_av_den_norske_systemet

Hillesund, T. (2006): 'Bøker i en digital tid'. *Norsk medietidsskrift*, vol. 13(4): 319-338.

Tilgjengelig: https://www.idunn.no/nmt/2006/04/boker_i_en_digital_tid

- Hodder, I. (1998): 'The Interpretation of Documents and Material Culture'. I: Denzin & Lincoln (eds.): *Collecting & Interpreting Qualitative Materials*, kap. 4: 110-129. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kjeldstadli, K. (1997): 'Å analysere skriftlige kilder'. I: Fossåskaret, E., Fuglestad, O.L. og Aase, T.H. (red.): *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*, side 207-233. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kozlowski, M. (2018): 'The Tale of Rocketbook – The very first e-reader'. GoodEreader. Tilgjengelig: <https://goodereader.com/blog/electronic-readers/the-tale-of-rocketbook-the-very-first-e-reader>
- Larsen, H. (2013): 'Kultur som Perspektiv', kap. 1, s. 21-36 og 'Studier av kunstproduksjon', s. 65-80. I: *Den nye kultursosiologien* (2. utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Larsen, H. (2015): 'Litteratursosiologiske perspektiv'. I: *Edda – Nordisk tidsskrift for litteraturforskning*, vol. 102(2): 161-164. Tilgjengelig: https://www.idunn.no/edda/2015/02/jofrid_karner_smidt_tonje_vold_og_knut_oterholm_red_li
- Lehmann-Haupt, C. (2000): 'Click if You Dare: It's the Cybercrypt'. The New York Times: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/books/00/03/19/daily/032000king-bullet.html?scp=2&sq=riding%2520the%2520bullet&st=cse>
- Lundby, K. (2010): 'Medier overalt', kap. 15, s. 347-370. I: Frønes, I. og Kjølrsrud, L.: *Det norske samfunn*, 6. utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Mangen, A. (2013): 'Empirisk forskning på den litterære leseopplevelsen: Hva kan eksperimentelle tilnærminger tilføre litteraturforskningen – Innledning: lesing, litteratur og teknologier', s. 361-386. I: Smidt, J., Vold, T. og Oterholm, K.: *Litteratursosiologiske perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martinussen, W. (2004): 'Kulturen som et sosialt produkt', kap. 4, s. 52-66. I: *Kultursosiologi*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- McRobbie, A. (1994): 'The *Passagenwerk* and the Place of Walter Benjamin in Cultural Studies', kap. 6, s. 96-120. *Postmodernism and Popular Culture*. Routledge: London.

- Molde, A. (2019): 'Hvordan digitalisering har endret musikkbransjen'. BI Business Review. Tilgjengelig: <https://www.bi.no/forskning/business-review/articles/2019/04/hvordan-digitalisering-har-endret-musikkbransjen/>
- Nasjonal Digital Læringsarena (2017): 'Journalistiske sjangre', av Tørdal, R.M. Tilgjengelig: <https://ndla.no/subjects/subject:14/topic:1:103867/topic:1:103870/resource:1:76530>
- Nilgun, T. (2014): 'A Study on Reading Printed Books or E-Books: Reasons for Student-Teachers Preferences'. *Turkish Online Journal of Educational Technology*, vol. 13(1): 21-28. Tilgjengelig: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1018172>
- Norsk Lyd- og blindebibliotek (2013): 'Historikk'. Bibliotek for Lyd og Punkt. Tilgjengelig: <https://web.archive.org/web/20130719134235/http://www.nlb.no/om-nlb/fakta/organisasjonen/nlbs-historie/>
- Olsen, L.Ø. (2019): 'Trenden fortsetter: Færre leser aviser'. Statistisk Sentralbyrå. Tilgjengelig: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/trenden-fortsetter-faerre-leser-aviser>
- Pettersen, L. (2018): 'Digitalisering – Modernitetens flyttebyrå'. *Norsk Medietidsskrift*, årgang 25:4(1-17). Tilgjengelig: <https://www.idunn.no/nmt/2018/04/digitalisering> [Tilgang 10.05.2019]
- Prior, L. (2004): 'Documents', s. 345-360. I: Seale, C., Gobo, G., Gubrium, J.F. og Silverman, D. (ed): *Qualitative Research Practice*. London, Thousand Oaks og New Delhi: SAGE Publications.
- Prior, L. (2011): 'Using Documents in Social Research', s. 93-111. I: Silverman, D. (ed.): *Qualitative Research* (3ed). Los Angeles: Sage.
- Rønning, H., Slaatta, T., Torvund, O., Larsen, H. og Colbjørnsen, T. (2012): *Til bokas pris; Utredning av litteraturpolitiske virkemidler i Europa*. Regjeringen, Høring- Utredning om litteratur- og språkpolitiske virkemidler i Europa. Tilgjengelig: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---utredning-om-litteratur--og-spr/id673134/>
- Schiøtz, A. (2014): *Ja takk, begge deler? En studie av befolkningens holdninger til e-bøker*. Handelshøyskolen BI. Tilgjengelig:

https://bokhandlerforeningen.no/sites/bohafor/files/user/vedlegg/masteroppgave_2014._ja_tak_k_begge_deler.2.pdf

Scott, J. (1990): 'Assessing Documentary Sources: Documentary Sources in Social Research', kap. 2, s. 19-35. *A Matter of Record*, Cambridge: Polity Press.

Sentio Research (2017): *Hvem er de og hva gjør de? – Brukeratferd i norske storbybibliotek 2015*. Bergen: Bergen offentlige bibliotek.

Solem, C. (2020): 'Ikke om, men hvordan'. *Morgenbladet*. Tilgjengelig:

<http://ret.nu/dxUUpY2C>

Smidt, J., Vold, T. og Oterholm, K. (2013): *Litteratursosiologiske perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.

Schiro, E. og Haraldsrud, E. (2019): 'En av fire leser bøker daglig'. *Statistisk Sentralbyrå*. Tilgjengelig: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/en-av-fire-leser-boker-daglig>

Storey, J. (2006): 'Marxisms', kap. 4, s. 47-70. I: *Culture Theory and Popular Culture: An Introduction*, 4. utgave. England: Pearson Education Limited.

Storey, J. (2012): 'The 'culture and civilization tradition'', kap. 2, s. 17-36 og 'Postmodernism', kap. 9, s. 187-218. I: *Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction*, 6. utgave. England: Pearson Education Limited.

Strom, D. (1999): 'E-Books: Still An Unfinished Work', s. 76. *Computerworld*. Tilgjengelig: https://books.google.no/books?id=r6fVZ4hOrzcC&hl=no&source=gbs_navlinks_s

Thon, J.H. (2005): 'Litteratur og samfunn'. I: *Edda – Nordisk tidsskrift for litteraturforskning*, vol. 92(3): 205-209. Tilgjengelig:

https://www.idunn.no/edda/2005/03/leder_litteratur_og_samfunn

Uglum, T.B.S (2013): 'Makten til å påvirke'. *Aftenposten*. Tilgjengelig:

<https://www.aftenposten.no/meninger/i/1oPl/makten-til-aa-paavirke?>

UH-nett Vest (2011): 'Internasjonal Utvikling', s. 14-20. I: *E-bøker i norske universiteter og høyskoler: status og utfordringer*. Universitets- og høyskolenettet på Vestlandet. Tilgjengelig:

<http://hdl.handle.net/11250/151365>

Avisartikler brukt som empirisk materiale

E-bøker

Dagbladet (2000:E1): 'Mannen som ble Oktober' av Mosnes, T. Tilgjengelig:

<https://www.dagbladet.no/kultur/mannen-som-ble-oktober/65672974>

Aftenposten (2000:E2): 'E-bøker ble ingen suksess' av Karlsen, V. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200012190247&serviceId=2>

NTB (2000:E3): 'Fortsatt e-bok-optimisme ved forlagene' av Karlsen, V. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055013190012180118&serviceId=2>

Bergens Tidende (2000:E4): 'Litterær teknobølge' av Gripsrud, S. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020021200012090074&serviceId=2>

Aftenposten (2000:E5): 'Digital litteratur en suksess' av Utler, K. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200012080098&serviceId=2>

Aftenposten (2000:E6): 'Taper på e-bøkene' av Utler, K. Tilgjengelig: [https://web.retriever-](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200012070080&serviceId=2)

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200012070080&serviceId=2](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200012070080&serviceId=2)

Adresseavisen (2000:E7): 'E-bøkene i startfasen' av Lie, Ø. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020001200011300084&serviceId=2>

Adresseavisen (2000:E8): 'Den elektroniske boken' av Lie, Ø. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020001200011300085&serviceId=2>

Nordlys (2000:E9): 'Framtidens bok' av Larssen, B.H. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055012200011160071&serviceId=2>

Bergens Tidende (2000:E10): 'Frykter konsentrasjonen i bokbransjen' av Landro, J.H. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020021200010120090&serviceId=2>

Tønsberg Blad (2010:E1): 'E-bok til inspirasjon' av Finsrud, T. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0552472010012011190101146&serviceId=2>

Laagendalsposten (2010:E2): 'Lån-E-boka kommer til høsten' av Ramstad, E.K. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055235201008217459844&serviceId=2>

Aftenposten (2010:E3): 'Cappelen Damm starter e-bok-kappløp' av Furuly, J.G. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002201011256529&serviceId=2>

Aftenposten (2010:E4): 'Avslører e-bok-mytene' av Buset, B. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002201010073101&serviceId=2>

Klassekampen (2010:E5): 'E-bok avtale'. <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0550102010121052969&serviceId=2>

Ringsaker Blad (2010:E6): 'E-bok eller p-bok?' av Ringsaker Bibliotek. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055238201002251118028276&serviceId=2>

Morgenbladet (2010:E7): 'En e-bok er også en bok' av Van Der Hagen, A. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05512620100723634ea9817682e73ade87dbc85522003e&serviceId=2>

Aftenposten (2010:E8): 'Norges forsinkede e-bok' av Andenæs, U. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002201009064340&serviceId=2>

Aftenposten (2010:E9): 'Vil gi hver leser sin egen e-bok' av Andenæs, U. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002201005311747&serviceId=2>

Laagendalsposten (2010:E10): 'Tid for e-bok' av Ramstad, E.K. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055235201010277985776&serviceId=2>

Romsdals Budstikke (2010:E11): 'Den norske Forleggerforening'. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=020058201012108313550&serviceId=2>

Bergens Tidende (2010:E12): 'Utsetter norsk e-bok-lansering'. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020021201003137f828b227ea9954762d9c25c216cf0e6&serviceId=2>

Finnmark Dagblad (2010:E13): 'En e-bok er også en bok' Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05515220100726d7573ce3096b7d9e341cebe35752352a&serviceId=2>

Sandefjords Blad (2010:E14): 'Utsetter norsk e-bok-lansering'. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055242201003151118469914&serviceId=2>

Laagendalsposten (2010:E15): 'E-bok krever litt datakunnskap'. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055235201010277985777&serviceId=2>

Laagendalsposten (2010:E16): 'Må kjøpe flere e-bok-lisenser'. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055235201011138111806&serviceId=2>

Halden Arbeiderblad (2010:E17): 'Utsetter norsk e-bok-lansering'. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05515320100312492186124b9888b4bcaf2fa36ad8791b&serviceId=2>

Klassekampen (2019:E1): 'Kuppet e-bok'. Tilgjengelig: [https://web.retriever-](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05501020190520549356&serviceId=2)

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05501020190520549356&serviceId=2](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05501020190520549356&serviceId=2)

Lillehammer Byavis (2019:E2): 'Jakten på forfedrene'. Tilgjengelig: [https://web.retriever-](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055251201909051b39f831444ef1a50c154bac7f513908&serviceId=2)

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055251201909051b39f831444ef1a50c154bac7f513908&serviceId=2](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055251201909051b39f831444ef1a50c154bac7f513908&serviceId=2)

Vårt Land (2019:E3): 'Viser at samanhengande historier er viktige'. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05502420190716396870&serviceId=2>

Klassekampen (2019:E4): 'Maktspill på topp'. Tilgjengelig: [https://web.retriever-](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05501020190213527968&serviceId=2)

[info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05501020190213527968&serviceId=2](https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05501020190213527968&serviceId=2)

Fjordenes Tidende (2019:E5): 'Ute med krim lagt til Måløy-området'. Tilgjengelig:

<https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020043201904246f4b036329cb1e5a800150e0b32f3906&serviceId=2>

Tvedt, C. (2019:E6): 'På ville veier i nord'. Bergensavisen: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05512420191025530b18c16fa8d39da480c389f6e51dd2&serviceId=2>

Tønsberg Blad (2019:E7): 'Fikk gode boktips'. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=05524720191025aed6d52e834df9566255b02b6e21cb05&serviceId=2>

Gjør det selv (2019:E8): '600 håndverkertips'. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=055203201910038adcc52ccf73409c5d5d2eed40a5315b&serviceId=2>

Aftenposten (2019:E9): '- Det er blitt vanskeligere å leve av å være forfatter'. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=02000220191014278525&serviceId=2>

Dagbladet (2019:E10): 'Den beste strømmetjenesten'. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0550072019062945aacd4bdbbc5149bcf945c1ccce8e5c&serviceId=2>

Helgelendingen (2019:E11): 'Har ikke gitt opp den fysiske boka'. Tilgjengelig: <https://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=0551642019030789755b8616005e30e36797f2c5b99cbe&serviceId=2>

Lydbøker

Aftenposten (2000:L1): '6000 har kjøpt «Dickie Dick Dickens» som lydbok – Ny suksess for gammel krim' av Bjørhovde, H. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020002200007200073/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Aftenposten (2000:L2): 'Gammel radiokjenning på CD' av NTB. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020002200006280097/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Dagbladet (2000:L3): 'Bil & Trafikk. Og nå: Kino i bilen. Endelig blir kjøring en fest' av Moberg, K. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055007200009060108/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

VG (2000:L4): 'Skjøt film med Morgan Kane' av Olsen, A.N.G. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020019200008141075494/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Aftenposten (2000:L5): 'Resirkuleif på øret'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020002200011260062/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

VG (2000:L6): 'Tankestreker. Lytt til tida' av Waage, P.N. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055007200008130110/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Dagbladet (2000:L7): 'Hørt en bok i det siste?' av Mosnes, T. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055007200008150069/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Aftenposten (2000:L8): 'Shoplevelser' av Lorentzen, T. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020002200012010304/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

NTB (2000:L9): 'Kultur- og underholdningsnotiser-3, 26.06'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055013190006260005/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

NTB (2000:L10): 'Teatermannen Arne Thomas Olsen død'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055013190006280117/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Bergens Tidende (2000:L11): 'Kultur notiser'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020021200006090057/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Bergens Tidende (2000:L12): '5 favoritter'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020021200007290013/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Nordlys (2000:L13): 'Lager storfilm av Wassmo-roman'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055012200003160036/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

NTB (2000:L14): 'Magisk megasuksess'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055013190006300023/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Nordlys (2000:L15): 'Stalltips for lesehester' av Hanssen, H. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055012200001150083/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Bergens Tidende (2000:L16): 'Tid og sted håndbok for triste dager' av Kolbjørnsen, M. og Eikemo, M. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020021200001130111/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Fredriksstad Blad (2010:L1): 'Debuterer med lydbok på vinyl'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055230201011138116992/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Laagendalsposten (2010:L2): 'Klara klar på lydbok'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055235201005146799654/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Avisa Nordland (2010:L3): 'Debuterer med lydbok på vinyl'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055148201011159031a1d7f4391cf5b125bf1bc223652e/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Avisa Norland (2010:L4): 'Alvin Pang blir lydbok' av Hotvedt, M. Tilgjengelig:

<https://app.retriever-info.com/go-article/05514820101014247a3622d809c71d0344d80ebd43a3dd/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Avisa Nordland (2010:L5): 'lydbok endre'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/05514820101130670691ce395343aea04d63c7f6bd6624/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Nordlys (2010:L6): 'Debuterer med lydbok på vinyl'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/0550122010111688070/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Adresseavisen (2010:L7): 'Uppdal på lydbok'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020001201004095130fd88c1a387b034bdf54dc44a269b/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Haugesunds Avis (2010:L8): 'Lydbok på vinyl'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055233201011138116203/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

VG (2010:L9): 'Krim på lydbok'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/020019201003208b850695e09dd3e1d18ef412bb3acb5e/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Bladet Tromsø (2010:L10): 'På lydbok'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/02001320101208BT15937442/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Altaposten (2010:L11): 'Gir ut fraktal lydbok'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/05502720100313AP1492374/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Sandefjords Blad (2010:L12): 'Debuterer med lydbok på vinyl'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055242201011138114908/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Gjengangeren (2010:L13): 'Debuterer med lydbok på vinyl'. Tilgjengelig:

<https://app.retriever-info.com/go-article/055231201011138116295/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Avisa Nordland (2010:L14): 'lydbok fra odd e'. Tilgjengelig: [https://app.retriever-](https://app.retriever-info.com/go-article/05514820101217605da68a7ec52ee16d63f0ed04b7722c/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[info.com/go-article/05514820101217605da68a7ec52ee16d63f0ed04b7722c/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/05514820101217605da68a7ec52ee16d63f0ed04b7722c/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Avisa Norland (2010:L15): 'Råskap på lydbok fra Sørfold'. Tilgjengelig: [https://app.retriever-](https://app.retriever-info.com/go-article/0551482010020335ae33f996ac5fe2664475e4d2a821fd/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[info.com/go-article/0551482010020335ae33f996ac5fe2664475e4d2a821fd/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/0551482010020335ae33f996ac5fe2664475e4d2a821fd/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Altaposten (2010:L16): 'Klassikere i samisk lydbok'. Tilgjengelig: [https://app.retriever-](https://app.retriever-info.com/go-article/05502720101120AP1621602/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[info.com/go-article/05502720101120AP1621602/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/05502720101120AP1621602/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Smaalenenes Avis (2010:L17): 'Frokost og lydbok slo an på biblioteket i Hobøl' av Rønning,

G. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/05516020100223e0af77ca068ac5b389a65214d7d6beac/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Moss Avis (2010:L18): 'Lytt til bokhøst på lydbok'. Tilgjengelig: [https://app.retriever-](https://app.retriever-info.com/go-article/055237201009287762757/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[info.com/go-article/055237201009287762757/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/055237201009287762757/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Dagbladet (2010:L19): 'Lydbok'. Tilgjengelig: [https://app.retriever-info.com/go-](https://app.retriever-info.com/go-article/055007201010035c09497c18b957ffbf9eb3661648849c/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[article/055007201010035c09497c18b957ffbf9eb3661648849c/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/055007201010035c09497c18b957ffbf9eb3661648849c/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Agderposten (2010:L20): 'Hørespill på lydbok'. Tilgjengelig: [https://app.retriever-](https://app.retriever-info.com/go-article/05502320101019502465/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[info.com/go-article/05502320101019502465/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/05502320101019502465/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

A-magasinet (2019:L1): 'True crimepodkast og lydbok i ett'. Tilgjengelig:

<https://app.retriever-info.com/go->

[article/05509220191025ccc55475f9d7cc2c6de04158508cc400/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/05509220191025ccc55475f9d7cc2c6de04158508cc400/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

A-magasinet (2019:L2): ‘God, gammel på øret’. Tilgjengelig: [https://app.retriever-](https://app.retriever-info.com/go-article/0550922019050392a10bd6edfa2b6171bd0500de825b53/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[info.com/go-](https://app.retriever-info.com/go-article/0550922019050392a10bd6edfa2b6171bd0500de825b53/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[article/0550922019050392a10bd6edfa2b6171bd0500de825b53/null/archive/search?sessionId](https://app.retriever-info.com/go-article/0550922019050392a10bd6edfa2b6171bd0500de825b53/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/0550922019050392a10bd6edfa2b6171bd0500de825b53/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Morgenbladet (2019:L3): ‘Rett på lydbok’. Tilgjengelig: [https://app.retriever-info.com/go-](https://app.retriever-info.com/go-article/0551262019011165164308/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[article/0551262019011165164308/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-](https://app.retriever-info.com/go-article/0551262019011165164308/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/0551262019011165164308/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Klassekampen (2019:L4): ‘Venter på lydbok-svar’ av Espevik, T. Tilgjengelig:

[https://app.retriever-info.com/go-](https://app.retriever-info.com/go-article/05501020190628558232/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[article/05501020190628558232/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-](https://app.retriever-info.com/go-article/05501020190628558232/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/05501020190628558232/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Snåsningen (2019:L5): ‘Svanepriensessen som samisk lydbok’. Tilgjengelig:

[https://app.retriever-info.com/go-](https://app.retriever-info.com/go-article/0201512019070361a6f4b0255effd1a7e5b07ded802990/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[article/0201512019070361a6f4b0255effd1a7e5b07ded802990/null/archive/search?sessionId=](https://app.retriever-info.com/go-article/0201512019070361a6f4b0255effd1a7e5b07ded802990/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/0201512019070361a6f4b0255effd1a7e5b07ded802990/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Lindesnes (2019:L6): ‘En lydbok live’. Tilgjengelig: [https://app.retriever-info.com/go-](https://app.retriever-info.com/go-article/0200852019092869870945/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[article/0200852019092869870945/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-](https://app.retriever-info.com/go-article/0200852019092869870945/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/0200852019092869870945/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Klassekampen (2019:L7): ‘Lydbok-monopol’. Tilgjengelig: [https://app.retriever-info.com/go-](https://app.retriever-info.com/go-article/05501020190614554758/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[article/05501020190614554758/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-](https://app.retriever-info.com/go-article/05501020190614554758/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/05501020190614554758/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Romsdals Budstikke (2019:L8): ‘Snart kan du låne e-lydbok på biblioteket’. Tilgjengelig:

[https://app.retriever-info.com/go-](https://app.retriever-info.com/go-article/02005820190619736ccc74394efa8a106f5ec000ae7cfb/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[article/02005820190619736ccc74394efa8a106f5ec000ae7cfb/null/archive/search?sessionId=b](https://app.retriever-info.com/go-article/02005820190619736ccc74394efa8a106f5ec000ae7cfb/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/02005820190619736ccc74394efa8a106f5ec000ae7cfb/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Moss Avis (2019:L9): ‘E-lydbok til utlån’. Tilgjengelig: [https://app.retriever-info.com/go-](https://app.retriever-info.com/go-article/05523720190226548bee74d73578fed4e888243e301000/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[article/05523720190226548bee74d73578fed4e888243e301000/null/archive/search?sessionId](https://app.retriever-info.com/go-article/05523720190226548bee74d73578fed4e888243e301000/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)
[=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/05523720190226548bee74d73578fed4e888243e301000/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Brønnøysunds Avis (2019:L10): 'Vil lese inn flere Sveli-bøker'. Tilgjengelig:

<https://app.retriever-info.com/go-article/02001420191112a73c2367d9a7563e09a3dc64575c0bd3/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Romsdals Budstikke (2019:L11): 'Han blir Harry Holes faste stemme'. Tilgjengelig:

<https://app.retriever-info.com/go-article/020058201905075e14fdb0ea48dd0d19e615f53a713500/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

NTB Tema (2019:L12): 'Nesbø valgte Storhøi til stort lydbokoppdrag'. Tilgjengelig:

<https://app.retriever-info.com/go-article/05513220190506TBa4a4adbf771d4e918fc8ab2dc117ad8e00/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Østlendingen (2019:L13): 'Nesbø valgte Storhøi til stort lydbokoppdrag'. Tilgjengelig:

<https://app.retriever-info.com/go-article/055250201905075aa7816ce899934aefb0578ddda10d08/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Dagsavisen (2019:L14): 'Nesbø gir Dennis Storhøi Hole-stemmen'. Tilgjengelig:

<https://app.retriever-info.com/go-article/05500620190507154ad380f969e1c678b3d030b2d7bc24/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Hallingdølen (2019:L15): 'Nordnorsk friskus'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/055090201909281006880162/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Bergensavisen (2019:L16): 'Leser inn Jo Nesbø'. Tilgjengelig: [https://app.retriever-](https://app.retriever-info.com/go-article/0551242019050786bc6578af871db614f52bfe06cda6a7/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[info.com/go-article/0551242019050786bc6578af871db614f52bfe06cda6a7/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/0551242019050786bc6578af871db614f52bfe06cda6a7/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Namdalsavisa (2019:L17): 'Roman i lydformat'. Tilgjengelig: [https://app.retriever-](https://app.retriever-info.com/go-article/05517120190606abb100a0784d257ea6a628ea193fbe37/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

[info.com/go-article/05517120190606abb100a0784d257ea6a628ea193fbe37/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light](https://app.retriever-info.com/go-article/05517120190606abb100a0784d257ea6a628ea193fbe37/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light)

Klassekampen (2019:L18): 'Ofrer et avsnitt'. Tilgjengelig: <https://app.retriever-info.com/go-article/05501020190220529837/null/archive/search?sessionId=b2e3d84e-65ab-4662-8641-cb40c9f9a13f&&theme=light>

Vedlegg

Figur I: Nye sosiologiske teorier

Forventningsillusjon	Erstatningsprinsippet	Tilgjengelighetsparadokset	Bevaringstrang	Elitekapital
Mer variasjon; det stemmer, men ikke ved hjelp av e-boken	Mulighet for en annen måte å lese på	Mye mer informasjon tilgjengelig	Bekymring over utenlandsk dominans	Er mer sannsynlig at leserne koder etablerte forfattere
Begrensninger i teknologi gjelder ikke lenger, men det utgjør ingen stor forskjell	Ikke alt blir erstattet over natten	Motstand mot forandringer kan føre til forskjeller (generasjon etc.)	Motstand mot ny teknologi; også frykt for konkurranse	Motstand mot e-bøker = vaner til papirbøker
2010; økonomien begrenset muligheter; ikke lenger like relevant	Bekymringer rundt det økonomiske; trenger støtte for å erstatte	Økonomien kan skape udemokratisk tilgang	Økonomisk kontroll hos utenlandske	Økonomien foretrekker papirbøker, tross høyere pris på produksjon
Portvokterne er blitt svakere; fortsatt har forlagene stor innflytelse	Mykere portvoktere ble spådd å erstatte barriere	Portvokterne bærer løsning for tilgjengelighet	Portvokterne kan beskytte norsk språk	Forlagene er fortsatt portvoktere
Makten ble spådd å ligge hos forfatterne i større grad; man kan skrive mer, men innflytelse er ikke gitt	Makten ville utvides og fordeles heller enn erstattes	Makten ligger hos leserne til en viss grad, men forbrukerne blir påvirket	Makten ligger utenfor; spesielt når det handler om medier, ikke innhold	Makten kan være i forkant hos de få store
Kulturell kapital ligger fortsatt hos de største forfatterne	Kulturell kapital vil overføres til e-bokforfattere; ikke korrekt	Kan bygge en kulturell kapital via internett	Nasjonal kulturell kapital betyr mindre?	Kulturell kapital er hvordan miljøet ser en person
Spådommen om en ny type massekultur er ikke innfridd	Massekulturen er flyttet over til internett	Er massekultur demokratisk?	Massekulturen er i stor grad påvirket utenifra	Det er en massekultur hos en elite

Figur II: dagsorden med lydbøker

	2000	2010	2019
Type	Radioteatret CD Kassett	LP CD Billedbøker (bilder lydlegges) Digikort/Digispiller Nedlastbare filer	Storytel Podcast Fabel
Salg	Bytteordning på bensinstasjoner		Først hos bokhandlerne, senere som strømming
Definisjoner	Hørspill Lyttestasjon	Struktur/kunstprosjekt Hørspill	Bøker i lydformat Hørspill Forlag og strømmetjenester
Distribusjon	Lydbokforlaget Rettigheter avhenger av forlag	Lydforlaget NRK	Kortere fastprisperiode? Konsekvenser for royalties Modell for utlån på bibliotekene
Historie	Nyskapning Utgivelse er avhengig av suksess på papirbok; de komplimenterer hverandre Popularitet stiger		Lydbokbransjen i kraftig vekst Måle bøker; flere bøker høres nå? CD er utgått Teknologisk samtid Digital bevaring
Egenskaper	Får tida til å gå Gjør flere ting på en gang For dem som ikke liker å lese Kjente opplesere Tolking, av forfatter og skuespiller Skuespill, regi, diksjon, tonefall Språktrening	Forkortede utgaver av bøker Skuespillere leser inn Komponist/musikk Produsentroller Lydeffekter Dialekt Teatralisk, opplevelse, stemning	Jingle og lydklipp Klipping og regi, mindre monotont med podcast Gjøre flere ting på en gang Ikke ren opplesning Radikalt språk/dialekt Rytmer, nyanser Oversette forfatterskap Forkortede sakprosatitler Skapelse, regi, tolkning, måten det blir sagt på Egen stemme til karakterene

Figur III: dagsorden for e-bøker

E-bøker	2000	2010	2019
For	<p>Suksess på internett Rask overføring Oppsving i nedlasting av fagstoff Lettere å utgi bøker Fleksibilitet Tilgang Papirbøker er miljømessig katastrofe Ingen lager eller distribusjon Bakgrunnslys spesialtilpasset Kan laste ned enkelte kapitler Slå opp i ordbøker Plages ikke med leselys Nytt marked Bibliotekarer kan trykke 'slett'</p>	<p>Bok er en bok uansett format Forfatteren blir hovedpersonen Må likestilles Døde skjermer Tilgjengelig overalt døgnet rundt Kan ikke bli utsolgt Miljøvennlig Nett for oppdatering Billigere Eldre får fordeler Trenger ikke fylle huset Kan legge til musikk Demokratisering Inngangsbilletten er billigere Styrke norsk språk Internasjonalisert virkelighet</p>	<p>Internett er en utømmelig kilde til kunnskap Papirbøkene har konkurranse fra både lydbøker og e-bøker</p>
Imot	<p>Papirboken er idealet Vanene er vanskelig å snu Distribusjonskanalene er ikke klare, samme med kopibeskyttelser og betalingsmåter Enkelte typer bøker blir ikke det samme E-boken er ikke demokratisk</p>	<p>Må ha garanti mot piratkopiering Konkurranse med teknologigiganter Problem med fildeling, kopisperrer og rettighetshåndtering Formater fungerer ikke overalt Lære lesebrett</p>	<p>Strømmetjenester har ikke tilgang til alle forfattere Ikke like mye prestisje med e-bøker Royalty-satsene er mindre – kan ikke skrive for å tjene penger Behov for å logge av</p>

